

ANITKABİR

YIL 15 • Sayı: 59

EKİM 2015

DERGİSİ

Benim şan ve şerefimden bahsetmek de hatadır. İyi dinleyiniz, öğüdüm budur ki; içinizden herhangi bir adam çıkar, şan, şeref davası güder ve benzersiz olmak isterse, başınızın belâsıdır, ilk önce kafası kırılacak adam budur! Mensup olduğum Türk milletinin şan ve şerefi varsa, benim de bir ferdi olmak sıfatıyla şanım şerefim vardır, asla başka değilim.

Kaynakça: 1923 (Damar Arıkoğlu, Hatıralarım, s. 304)

ANITKABİR DERGİSİ
YIL: 15 SAYI: 59 EKİM 2015

Atatürk'ü dünya görüşünü yaymak ve
ANITKABİR'i tanıtmak amacıyla üç ayda
bir yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ adına
İmtiyaz Sahibi
E. Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yrd.Doç.Dr. Ali GÜLER

Yayın Kurulu
E. Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN
Prof. Dr. Bige SÜKAN
Prof. Dr. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Birsen GÖKÇE
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER
Dr. Gül ULUĞTEKİN
Dr. Hilmi GÜVEN
Güneş MÜFTÜOĞLU
Sevim BAKIR

Dergiyi Yayına Hazırlayan
Mehmet Emin ŞAŞMAZ

Yönetim Yeri
Turgut Reis Caddesi
Arzu Apt. No: 3/5
Mebusevleri - Tandoğan / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 16 58
Faks: 0 (312) 222 72 06
e-posta: anitder@ttmail.com

Anıtkabir Komutanlığı
0 (312) 231 18 61
0 (312) 231 52 80

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir.
Gönderilen yazılar, basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Anıtkabir Derneği ve Anıtkabir Komutanlığı
sorumlu tutulamaz.

Yazılar için telif hakkı ödenmez.

Dergimiz Basın Ahlak Yasaları'na uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli: 8 TL.

Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: 1 Ekim 2015 / ANKARA

Yapım:
Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.
İvedik Organize Sanayi Bölgesi
Matbaacılar Sitesi 1341. Cadde (Eski35. Cad.) No: 36
Yenimahalle 06370 ANKARA
Tel: 0 (312) 395 21 12 Faks: 0 (312) 394 11 09
info@yorummatbaa.com

İÇİNDEKİLER

- 2 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler
- 9 Milli Mücadelenin Gizli Kahramanı; Yörük Ali Efe
Dr. Personel Albay Fatih ÖZKURT
- 14 Çanakkale Zaferi ve Atatürk
Özen TOPÇU
- 19 Babam Tayyare Çavuşu Hasan OKAN'ın Anıları: Kartal Müfrezesi,
Kenan OKAN
- 24 Anılar...Yorumlar...Söyleşiler
"Bizim Köy Etnoğrafya Galerisi" nin Hazırlayıcısı
Sayın Nurdaş Yılmaz ile Bir Söyleşi
Söyleşiyi Yapanlar: Esmâ Ceren KALFA ve Yılmaz SONSUZ
- 28 Genç Bakış
Cumhuriyet Tarihini Aydınlatan Önemli Bir Kurum:
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
Hazırlayanlar: Mert KISACIK, Tuğba AYDIN, İhsan ŞAHİN, Mustafa ÇOLAK,
Zeynep BİRBİL (Bilkent Üniversitesi Öğrencileri)
- 34 Geçmişten Seçmeler
Atatürkçülük Nedir?, Falih Rıfkı ATAY
- 37 Şiir Köşesi
Papatyaların Gözünde 10 Kasım, Coşkun ERTEPINAR
- 38 Atatürk ve Çocuk
Gelmek İstiyorum Yanına, Sinem ANAR
- 39 Objektife Takılanlar
- 40 Mutluluklarını Atatürk İle Paylaşanlar
- 41 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar
- 45 Tarihe Mal Olmuş Fotoğraflar
Başkomutan ve Başöğretmen ATATÜRK
- 48 Anıtkabir Dergisi'nde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ

Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 8 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dahil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.

Tel: 0.312 213 16 58

E-posta: anitder@ttmail.com; bilgi@anitkabir.com

ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

POSTA ÇEKİ HESAP NO: 604 61 34

TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

02 Haziran - 30 Ağustos 2015 tarihleri arasında
Anıtkabir'i ziyaret eden heyetler

02.06.2015 K.K.K.'NİN MİSAFİRİ GÜNEY AFRIKA K.K

It is indeed an honor and privilege for me as the chief of the South African Army to be afforded an opportunity to visit and pay my respects to the mausoleum of the "Father of the Turks". As South African people we draw inspiration from the words he uttered many years ago that "Peace at home, peace abroad". These words ring true today for our forces who are deployed in various conflict areas on the Continent of Africa to ensure that our Continent can enjoy peace and prosperity. This is also the vision that guides Turkey in its eternal relations with our countries. I sincerely hope that my visit to the Turkish Army will help take forward the vision of the "Father of the Turks".

Mosa K. S. Sa
Chief of the SA Army

18.06.2015 GÖREVE YENİ BAŞLAYAN KENYA CUMHURİYETİ BÜYÜK
ELÇİSİ

18 June 2015

Ambassador Hon. Wema Kiboro

It was indeed a great honor to me and my country to lay a wreath at the museum of the founder of the Nation of Turkey. Atatürk is greatly admired all over the world as a reformer and the leader who took Turkey to where it is today. May God rest his peacefully in heaven.

17.06.2015 GÖREVE YENİ BAŞLAYAN FİLİSTİN DEVLETİ BÜYÜK ELÇİSİ

لقد شرفتنا بزيارتك هذا المكان العظيم الذي
يؤرخ لتاريخنا العربي ولحبنا للوطن
في تاريخ الجمهورية التركية. إننا أيقنا في تاريخنا
في هذه الرحلة
لتركيبة الجهد والعزيمة
والسعي المستمر للتقدم

د. فاضل عيسى
مدير دولتي لدراسات
الجمهورية التركية
16.06.2015

02.07.2015 HAVA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI'NIN MİSAFİRİ
İNGİLTERE HAVA KUVVETLERİ KOMUTANI

"Peace at home, Peace in the World", the world remains a troubled place and the words of Mustafa Kemal Atatürk are as valid today as they have ever been. It is an honour as Chief of the RAF Staff of the Royal Air Force to represent my country and his here today, and to witness and reflect the strong partnership between our two nations. The process of Turkey within the north Atlantic Treaty Organisation demands the further action remains to strengthen all these people that believe in Peace. This will come as the greater of my talks today. To strengthen the bond between two great and historic nations.

My Beloved
Mr. Chief Mustafa
Chief of the RAF Staff
Royal Air Force.

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

08.07.2015 ANKARA HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ'NİN 48. KURULUŞ YIL DÖNÜMÜ

Aziz Atatürk,
Sihah arkadaşımız Tabip Albay
Aptullah Ahi Tunca'nın torunu ve onun
istiklâl Madalyasını taşıyan bir
rektör olarak, Hacettepe Üniversitemizin
48. kuruluş yılında, bilim, sanat
ve kültür alanlarında Cumhuriyetimizin
temelini getiren en iyi şekilde
tehistime azmi ve kararlılığımızla,
Ruhunuz sad olsun.

Prof. Dr. A. Mustafa Tunca
Rektör
8 Temmuz 2015

13.07.2015 GNKUR BŞK.LİĞİNİN MİSAFİRİ PORTEKİZ GNKUR BAŞKANI

For the occasion of my visit
to the Turkish Armed Forces,
I'd like to stress my intent
to contribute to an even stronger
relationship between our two nations,
in order to learn from each other's
experiences.

Although our different dimensions
I believe that in the near future
the links of international cooperation
will be determinant to achieve
the peace and stability as our
Mustafa Kemal Atatürk "Peace
at Home, Peace in the World".

Finally I want to show my
gratitude to you kindly
invitation and to express
my goodwill and the best
wishes to the Turkish Armed
Forces specially in this place,
the mausoleum of Mustafa
Kemal Atatürk the founder
and first president of the
Republic of Turkey

Anten Nuno Pereira
Chief of Portuguese Armed Forces
13 July 2015

20.07.2015 KKTC BARIŞ VE ÖZGÜRLÜK BAYRAMI KUTLAMALARI
KKTC BÜYÜK

Ulu Önder Atatürk,
Kıbrıs Türkü'nün hürriyetine ve varlığına kasteden Rum-Yunan
ikiilisinin teşebbüsünü bertaraf eden, Ada'nın barış ve huzura
kavuşmasını sağlayan Mutlu Barış Harekati'nin 41. Yılı'nı
münasebetiyle manevi huzurunuzda bulunmaktan heyecan ve
gürur duyuyoruz.

Mutlu Barış Harekati sayesinde, karanlıktan, aydınlığa çıkan Kıbrıs
Türk Halkı, ilke ve devrimleriniz ışığında kurmuş olduğu Kuzey
Kıbrıs Türk Cumhuriyetiyle, mesru haklarından feragat edemeyeceğini,
kendi yönetiminden, siyasi esittirginden vazgeçemeyeceğini ve azınlık
olarak yaşamayı kabul etmeyeceğini kanıtlamıştır. Kuzey Kıbrıs
Türk Cumhuriyeti halkı olarak bugün, Anavatanımızın Türkiye
ile gönüllük, istikrar, işbirliği ve refah içerisinde Ada'da
yapayabilir, kalıcı ve kapsamlı bir uzlaşmaya varılması gayesi
ile tüm iyi niyetimizi kullanarak şaba sarf etmekteyiz. Ancak
Kıbrıs Türk Halkı geçmişini unutmamıştır ve 1974 öncesinde yaşanan
acıların bir daha tekrarlanmamasına fırsat verilmeyecektir. Barış
içerisinde geçirilen 41 yıl kuşkusuz, 1974 öncesinde yaşanan
acıların tekrarlanmamasını sağlayan Adadaki Türk asteri varlığının
hayati öneme haiz olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu vesileyle, Aziz Şehitlerimizi rahmetle, Gazilerimizi minnetle anarak,
Kıbrıs Türk Halkı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti adına
Türkiye Cumhuriyeti halkı ile tüm sivil ve asteri kurum ve kuruluşlara
sükranlarımızı sunar, manevi huzurunuzda saygı ile eğiliriz.

Fazıl Can Korkut
KKTC Ankara Büyükelçisi adına
Emine Aydın Erbuğ
Genelci Nazirlikçisi

21.07.2015 SUDAN SAVUNMA BAKANLIĞI GENEL SEKRETERİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَتَأْتِيهِمْ بَرْزَاةٌ أَنْزَلْنَاهُ لِقَابٍ
هُوَ أَشَدُّ مِنْ دَمِ الْبَلْغَمِ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْفَاسِقِينَ
ثُمَّ تَأْتِي سَافِلَةٌ مِنَ الْأُمَمِ يَدْعُوكَ إِلَى أَنْ تُصَلِّيَ
مَعَهُمْ خَبَرْتَ أَنَّ الْمُنَافِقِينَ قَدْ أَخْلَوْا بِكَ
وَمَنْ يُضِلَّهُمْ فَقَدْ ضَلَّ هَدًى عَظِيمًا
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ
كَثِيرٌ وَسَيُجَنَّبُكَ الَّذِينَ أَنْجَلْتَ مِنَ الْأُمَمِ
وَيُخَوِّفُونَكَ مِنَ الْأَقْبَامِ إِنَّهُمْ يَخَوِّفُونَكَ
وَأَنْتَ أَهْلُ الْقُرْآنِ أَنْتُمُ الْبَاقُونَ
وَالْأَوَّلُونَ

الْمُفْرِغَاتُ الْكُرْنُ
لِقَابٍ أَشَدُّ مِنْ دَمِ الْبَلْغَمِ
الْحَمْدُ الْقَامُ لِقَابِ الْبَلْغَمِ
السُّورَةُ الْبَقَرَةِ
١٥٧ / ١٥٨

04.08.2015 AVUSTRALYA GENEL VALİSİ
SIR PETER JOHN COSGROVE (DEVLET BAŞKANI STATÜSÜNDE)

17th Century since the battle
of Gallipoli - where history was
made, nations were born
and our men fought and died
and found peace
resting side by side —
it is a privilege to remember
one of the greatest men of
the Century
Mustafa Kemal Atatürk
on behalf of all Australians
Atatürk was a soldier of
Courage, a President of vision
and a leader of compassion
Our nations, battered by war
and untested by mutual respect
are forever linked by the legacy of
Atatürk.
John Gorton
Governor General of Australia
4th August 2015

Tarihin yazıldığı, ulusların doğduğu, ve uluslarımızın savaştığı ve yan yana yattığı Gelibolu Savaşları'nın yüzüncü yıl dönümü.

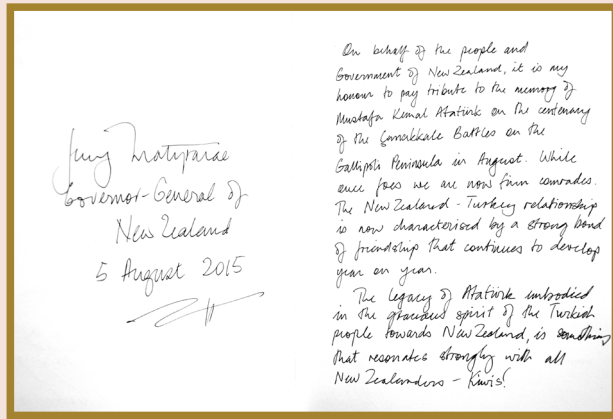
Avusturyalı'lar adına, yüzyılın en büyük adamlarından birini, Mustafa Kemal Atatürk'ü anmak bir ayrıcalıktır.

Atatürk cesaretli bir asker, devlet adamı ve liderdi.

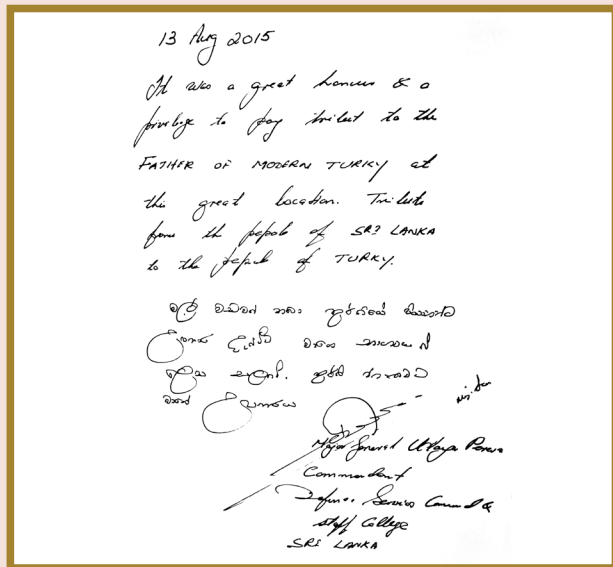
Uluslarımız arasında savaştan sonra sürdürülen karşılıklı saygı daima Atatürk'ün mirasıyla bağlantılıdır.

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

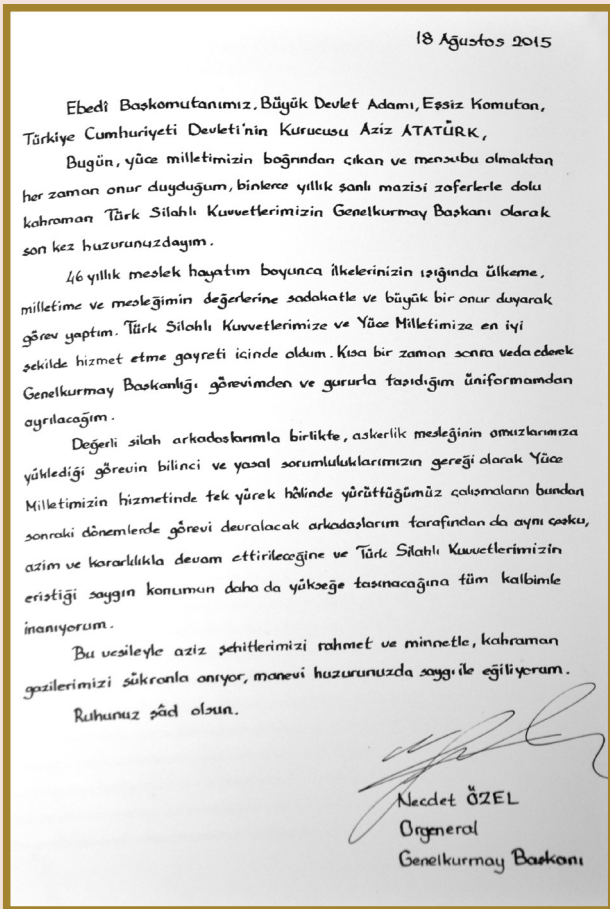
05.08.2015 YENİ ZELANDA GENEL VALİSİ JERRY MATAPARAE, EŞİ VE
VE BERABERİNDEKİLER

13.08.2015 SRİ LANKA SAVUNMA HİZMETLERİ KOMUTANI

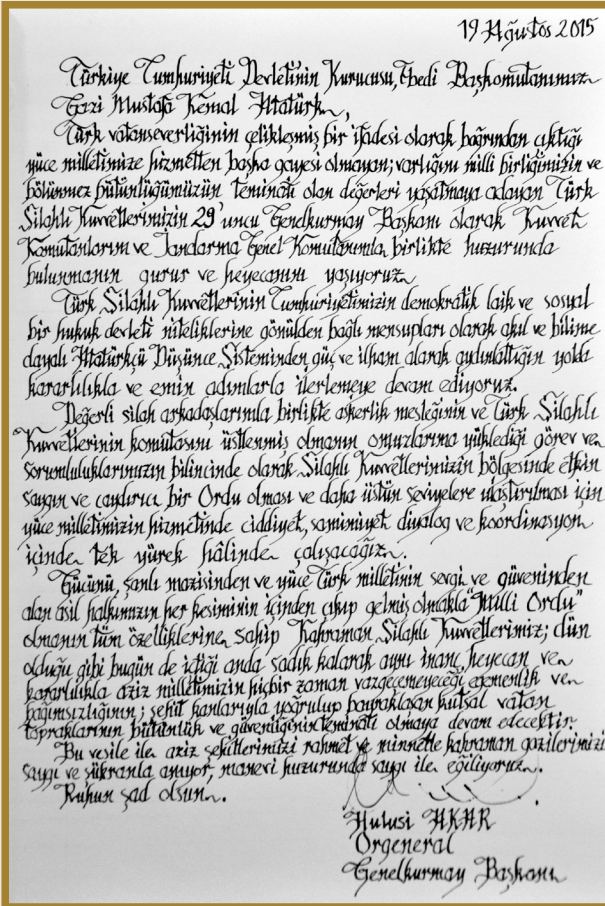
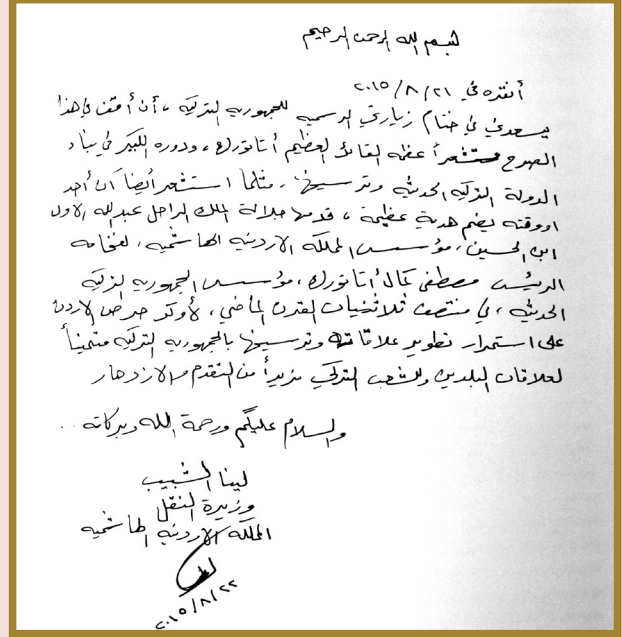
18.08.2015 GENKUR BŞK ORG NECDET ÖZEL'İN ATAYI VEDA ZİYARETİ

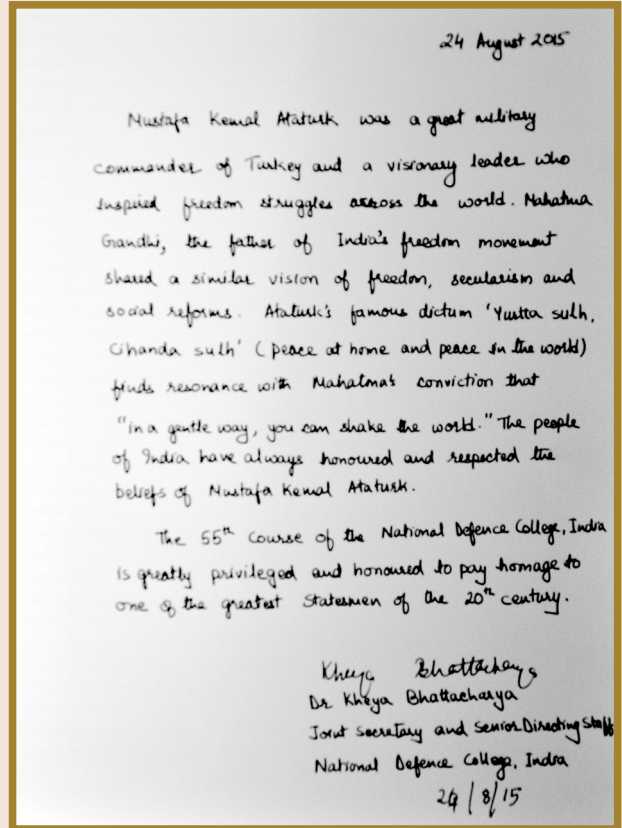
19.08.2015 GENKUR. BŞK. ORG. HULUSİ AKAR, KUVVET KOMUTANLARI

22.08.2015 ÜRDÜN ULAŞTIRMA BAKANİ LİNA SHBEEB

24.08.2015 HİNDİSTAN ULUSAL SAVUNMA KOLEJİNDEN GELEN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

24.08.2015 GATA TIP FAKÜLTESİ 2015 YILI MEZUNLARI TÖRENİ

Aziz Atan;
Bugün, Gülhane Askeri Tıp Akademisinin 35'inci dönem mezunu tabip teğmenler ile huzurunda bulunmanın onurunu yaşıyoruz.
Bize emanet ettiği medeniyet sancığını devralacak tabip teğmenler, çağın gerektirdiği tıbbi bilgi, beceri ve gerekli akademik donanımına sahip bir şekilde, her karısı şehit kanıyla sulanmış kutsal vatanımızın savunması için en zor koşullarda dahi görev yapabilecek profesyonel askerler olarak karşında durmaktadır.

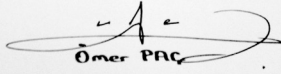
İstiklal ve cumhuriyetimizi emanet edeceğimiz bu genç teğmenler, göstereceği hedef doğrultusunda ilkölen ilke ve ilkelerle tam anlamıyla özüncece, aziz vatanın yılmaz bekçileridir.

Ey Büyük Önder;

Vatanımızın bölünmez bütünlüğünü ve milletimizin bekasını koruyacağımıza, ilkelerinden sonsuza dek ayrılmayacağımıza namus ve şerefimiz üzerine söz veriyoruz. Çağdas medeniyet seviyesini asma yolundaki inanca yürüyüşümüz, bundan sonra da aynı azim ve kararlılıkla devam edecektir.

Aziz hatıran önünde minnet ve saygıyla eğitiyoruz.

Ruhun sad olsun.

Ömer PAÇ
Korgeneral
TSK Sağlık ve GATA Komutanı

26.08.2015 TÜRKİYE İŞ BANKASI 91. YIL KURULUŞU

Ankara, 26 Ağustos 2015

Cumhuriyetimizin ve Türkiye İş Bankası'nın Kurucusu, Büyük Önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk,

Cumhuriyetimizin ilk milli bankası olarak iktisadi bağımsızlığın sağlanması amacıyla büyük bir öngörü ve kararlılıkla ülkemize kazandırdığınız Türkiye İş Bankası'nın 91'inci kuruluş yıldönümünde, iltihap ve ilkelerimize olan bağlılığımızı arz etmek ve sıkı sıkıya olgularımızı sunmak üzere bir kez daha gülsöz huzur-uşuğda bulunmanın onurunu yaşıyoruz.

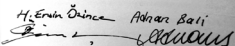
Bize gösterdiğiniz "seka, şikket, ifret" yolundan ayrılmadan, ülkemize bıraktığınız en değerli miraslardan biri olan Türkiye İş Bankası'na fişet ediyor olmamız, emnetimize sahip çıkarak başarımızı ülke sınırlarında da ötesine taşımanın mutluluğunu deniyen hissediyoruz.

Türkiye İş Bankası Ailesi olarak, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da kurulus misyonumuz doğrultusunda aynı kararlılıkla milletimize fişet etmeye ve emnetimizi hep daha iyice taşımaya devam edeceğiz.

Bu mutlu günümüzde, aziz hatıranız önünde minnet, özlem ve saygıyla bir kez daha eğitiyor, 91. kuruluş yıldönümünüzün tüm ulusunuza kutlu olmasını diliyoruz.

Ruhunuz sad olsun.

En derin saygılarımızla.

H. Erkin Önce Adnan Bati

27.08.2015 RUANDA İÇ GÜVENLİK BAKANI
SHEİKH MUSSA FAZİL HERERİ

I am honored to be here to pay respect to the great leader of the time H.E. Mustafa K. Atatürk, the peace flame you lit to Turkish people should continue to spread to the world for our peace and generation to come. Long live your example and teaching.

26.08.2015

Sheikh Hassan M. Fay
Minister of Internal Security
Republic of Rwanda

30.08.2015 ZAFER BAYRAMI TÖREN HEYETİ VE CUMHURBAŞKANI

Aziz Atatürk;

Büyük Zafer'in 93. yıldönümüne ulaştığımız bugün, bizlere emanetini olan Cumhuriyetimizi ilâlebet, payidar kılmak için var gücümüzle çalışmaya devam ediyoruz.

Kurtuluş Savaşımızın dönüm noktası olan Büyük Zaferde de o güne kadar geçen süreçte, inancı ve iradesiyle tarihi bir mücadele veren, Zat-ı Ali'ni başta olmak üzere, Büyük Millet Meclisi mensupları ile erinden subâyuna kadar tüm askerlerini, rahmetle ve minnetle yad ediyorum.

Anadolü yu ebedi güdümüz olarak muhafaza etme mücadelemiz bugün de sürüyor. İlkemizin varlığına kasteden iş ve dış hiçbir güç, istikbalimizin ve istikbalimizin üzerine gölge düşüremeyecektir.

Anadolü'nün düşman işgalinden kurtuluşu ve yeni devletimizin kuruluşu sürecinde mücadele veren şehitlerimize de gazilerimize, bir kez daha Cenab-ı Allah'tan rahmet diliyorum.

Milletimiz ve onun bağrından çıkan güvenlik güçlerimiz emanetini sahip çıkıyor.

Ruhun yad olsun

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

MİLLİ MÜCADELENİN GİZLİ KAHRAMANI; YÖRÜK ALİ EFE

Dr. Personel Albay Fatih ÖZKURT

Toplumlar geleceğine yön verirken her zaman geçmişlerine bakma gereksinimi duymuşlardır. Tarihçiler de gelecek kuşaklara daha önce yaşanmış durumlarda nasıl davranmak gerektiğini göstermek ve zamanın akışı içinde hangi noktada yer aldıklarını dolayısıyla da önlerinde nasıl bir geleceğin uzanıyor olabileceğini anlatmak amacıyla olmuşlardır.

Bu bakımdan eğer tarihimizi öğrenmezsek onu tekrar yaşamak zorunda kalabileceğimiz gerçeğinden hareketle kısaca Milli Mücadele günlerimizi hatırlamak gerekir.

Birinci Dünya Harbinin sonu.
Osmanlı askerleri cephelerden dönüyor.
Aç...susuz...uykusuz... yorgun ve de umutsuz.
Başları eğik... gözlerinin pırlıtsı yok olmuş,
Dirençleri kaybolmuş askerler...
Ellerinden silahları alınacak ve de terhis edilecekler.
Mondros Mütarekesinin hükmü bu...
Bir kara gün daha başlıyor
15 Mayıs 1919'da İzmir'de
Haber dört bir yana yayılıyor,
"Yunanlılar karaya çıkmış"
Anadolu'nun paylaşılmasını öngören Sevr Anlaşması uygulamaya konuyor.
Artık, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Yunanlılar; Anadolu topraklarında...
Bu arada, hiç adı olmayan devletçiklerin bile kurulması için çabalar sürüyor.

Hasan Tahsin, ilk kurşunu sıkıyor İzmir Konak meydanında.
Ertesi gün; bir milletin yeniden doğuşunu, tarihe zorla kabul ettirecek, bir yüce insan;

Samsun'a yola çıkıyor tarih:16 Mayıs 1919

Yunanlılar Anadolu içlerinde yayılma hevesinde.

Türk Ulusu; vatan toprağındaki işgale karşı, çetecilerle, Kuvayı Milliyecilerle direnmiyor.

Tarih 16 Haziran 1919

Yörük Ali Efe Yunan Karakolunu basıyor,

Aydın'a 30 km uzaklıkta, Sultanhisar Malgaç Köprüsü'nde

Yunanlılar; başlarını, kayaya çarptıklarını anlıyorlar.

Asıl taarruz istikameti olarak seçtikleri İzmir-Aydın-Denizli-Afyon-Ankara,

Kabus oluyor Yunanlı komutanlara,

Takviye istiyorlar ve istikameti,

İzmir-Uşak-Kütahya-Afyon-Ankara olarak değiştiriyorlar. . .

Zaman kazanıyor Mustafa Kemal;

Amasya Genelgesi için, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi için,

Meclis idaresi ile düşmanı kovmak için. . .

10 Ocak 1921'de, İnönü'de, Türk Milleti, makus talihini yeniyor.

01 Nisan 1921'de, Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa bildiriyor.

"Düşman, binlerce ölüleriyle doldurduğu muharebe meydanını muzaffer silahlarımıza terk etmiştir."

22 gün 22 gece kanla birlikte akan Sakarya Nehri.

26 Ağustos 1922'de başlayan büyük taarruz.

Ve 30 Ağustos'ta başkomutanın emri;

"Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!"

Afyon ovasından kanatlanmış Türk Süvarileri; 09 Eylül 1922'de İzmir'e giriyor.

200.000 kişilik Yunan ordusundan kalanlar denize dökülüyor.
Bir vatan böyle kurtuluyor...

Yörük Ali Efe'nin ne kadar önemli bir kişi olduğunu yıllarca kulaktan kulağa, kimi zaman O'na yarenlik eden dedelerimizden, kimi zaman kendi akrabalarından kimi zaman da yazılmış çeşitli kitap ve kaynaklardan öğrendik. Peki, neden Yörük Ali Efe hala belleklerden silinmiyor? Neden hala Yörük Ali Efe türkülerini düğünlerimizde bizim en vazgeçilmez melodimiz?

Aydın'ın Sultanhisar İlçesi'nde doğan ve yıllarca efe hikâyeleri ile büyüyen biri olarak Yörük Ali Efe'nin gerek Milli Mücadele Dönemi gerekse sonrasındaki yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşma ve o günlerdeki kahramanlıklarını inceleme şansını bu konuyu, Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi konusu olarak belirledikten sonra öğrenme fırsatı buldum. Bu araştırma 2008 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Tarafımdan belge ve bilgi eklemeleriyle genişletilmiş, tekrar düzenlenerek kitap¹ haline getirilmiştir.

Bu araştırma beni her safhasında heyecanlandırmış, yıllarca bilmeden adeta toprak deyip bastığım yerlerde yaşanmış destansı mücadele bir kere daha Atalarımıza duyduğum saygıyı kat kat arttırmıştır.

Bu araştırmaya konu olan Yörük Ali Efe'nin ve çevresindeki zeybeklerin Milli Mücadeledeki kahramanlıklarını daha iyi anlamak için, özellikle efelerin aralarındaki yazılı olmayan, ancak askeri disiplin çerçevesinde uyguladıkları adetlerini bilmek gerekmektedir.

Öncelikle fakire, zararı dokunan zenginler efelerin doğal düşmanıydı. İlk fırsatta ya zenginin çocuğunu rehlin alma, ya doğrudan kendisini tehdit etme ya da salma yoluyla istedikleri miktar parayı

mutlaka alırlardı. Doğal olarak bu işleri yapabilecek zekâyâ ve akla sahiptiler. Yörük Ali Efe'nin "Ben eşkıya değilim. Kimseyi soymadım. Kendimi ve kızanlarımı geçindirebilmek için salma salardık" sözleri aslında tüm zeybek ve efelerin ortak bilinçlerini yansıtmaktadır.²

İzmir'in işgalinden Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar olan süreç yaklaşık bir yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır (15 Mayıs 1919-23 Nisan 1920). Özellikle Batı Anadolu'da başlayan Yunan işgali açısından bu süre çok önemlidir. Orduları dağıtılmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı vatansever subayları işgale karşı durmaya, gerek emir ve komutayı gerekse ellerindeki silah ve cephaneyi teslim etmemeye gayret gösterecekler de; gerek işgal ordularının Anadolu'ya göndermiş oldukları kontrol subayları gerekse İstanbul Hükümeti'nin baskıları sonucunda etkisiz hale getirilmişlerdir. Milletten güvenebileceği ne ordusu ne de irade sahibi bir hükümeti vardı.

İşte bu süreçte; özellikle yıllardır hayalini kurdukları Anadolu'yu işgal için sabırsızlanan ve bir an önce Ankara'ya ulaşmayı amaçlayan Yunanlıları bir yıl boyunca engelleyen güç, Ege ve yöresinde efe ve zeybekler olmuştur.

Başlangıçta ümitsiz gibi görünen bu mücadelede; bizzat kendisinin kurmuş olduğu ilk milli müfreze ile Yunan Karakolunu basan ve sonrasında Yunanlıların korkulu rüyası olarak bölgede etkinliğini kabul ettiren Yörük Ali Efe'dir.

16 Haziran 1919'da gerçekleştirildiği baskında her türlü askeri taktiği uygulayan Yörük Ali Efe baskın öncesinde Menderes ovasında karşılaştığı Rumlarla Sultanhisar'daki papaza haber göndererek Yunan kuvvetlerine teslim olacağını ifade etmek suretiyle, kendisinden şüphe duyulmamasını sağlamış ve baskının başarıya ulaşmasında bu haber önemli bir yer tutmuştur. Bu taktik günümüzde askeri terminolojide baskındaki en önemli aldatma taktiği olarak nitelendirilebilir.

Yunanlı General Rodas'ın, "Ege'nin zeybekleri olmasaydı, Türk nizami ordusu karşımıza çıkıncaya kadar Ankara yolunu açar, şimendifer hattının sonuna erişir, Kemalistleri kağına mahkûm eder, ciddi bir mücadele ordusu kurulmasına mani olurduk" sözleri, bir bakıma, Yörük Ali Efe başta olmak üzere zeybeklerin geçmişten gelen ve bağımsızlık savaşımızla noktalanmış tarihsel işlevlerini işgalci güç ağızından vurgulayan sözler olarak tarih içinde yerini almıştır.

Gerçekten de Milli Mücadele'nin ilk günlerinden itibaren Ege Bölgesi'nde ilk direniş örgütlenmesi efeler ve zeybekler tarafından oluşturulmuştur. Ali Haydar Avcı efelerin kahramanlıkları ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir :³

Batı Anadolu bölgesinde ilk direniş örgütleri, doğal olarak bölgede geleneksel bir direniş kurumuna sahip olan efeler ve zeybekler tarafından kuruldu. Dolayısıyla en zor günlerde oluşturulan bu Kuvayı Milliye teşkilatının komutanlarını efeler, erlerini ise önemli ölçüde zeybekler ve kızanlar oluşturmuşlardır.

Alabildiğine çevik, atıcılıkta ve gerilla savaşı tekniklerinde olağanüstü yetenekli ve usta olan bu insanların çatışmalarda attığı kurşun boşa gitmezdi. Baskın yapmak, baskından kurtulmak, pusu ve tuzaklara düşürmek, vur-kaç tekniklerini kullanmak ve kuşatmaları yarmak gibi kendilerine özgü olan önemli özellikleri vardı. Bu nitelikleriyle gece gündüz kurdukları pusu ve yaptıkları baskılarla işgalci güçlerin korkulu düşü haline gelmişlerdi. Düşman saflarında endişenin ve yılmınlığın yayılması için adlarını duyulması yeterli olmuştur.

Burada özenle altı çizilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. Yüksek düzeyde mücadele ve yönetme becerisi, güçlü sezgiler, yerinde ve isabetli karar verme ve duruma müdahale etme yeteneğiyle her

¹ Fatih Özkurt, Yörük Ali Efe, Sıradışı Akademi Yayınları, İstanbul, 2014.

² Onur Akdoğan, Bir Başkaldırı Öyküsü – Zeybekler / Tarih, Ezgiler, Dansları, C. 1, İzmir, 2004, s. 297-299.

³ Ali Haydar Avcı, Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi, E Yayınları, İstanbul, 2004, s. 395-397.

MİLLİ MÜCADELENİN GİZLİ KAHRAMANI; YÖRÜK ALİ EFE

zaman öne çıkan efeler; ülke, merkezi bir toparlanmadan yoksun, olayı yönlendirecek ve yürütecek karar ve yürütme organı henüz daha ortaya çıkmadan Kuvayı Milliye örgütlenmesi oluşmamış ve herkes şaşkın bir durumda beklemedeyken direnişe geçmişlerdir. Toplumda yaygın biçimde beliren bitkinliğe rağmen; endişe verici ilk günlerde ve sonrası, bütün varlarını ortaya koyarak direniş kültürü ve geleneklerini özü olan tavır ve davranışlarını aktif bir şekilde sergilemekten ne pahasına olursa olsun kaçınmamışlardır.

Ülkenin durumu zor, arkadan vurulan hançerin yarası derindi. Bu yalın gerçeği kavrayan neredeyse bütün efe ve zeybekler, 1919 yılının bahar ve yaz aylarında, vatanın ve halkın silahsız ve savunmasız bir şekilde kalması üzerine, dağlardan düze inerek milli safları oluşturdular. Baskınlar yoluyla, bütün Ege bölgesinde, dağlarda ve ovalarda direnişi başlattılar.

Bu durumda, efelere ve zeybeklere geçmişten beri büyük hayranlık duyan ve destek veren halk, onları doğal lideri olarak benimsedi. Kısa sürede pek çok genç gönüllü olarak buyruklarına girdi. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan birliklere Osmanlı İmparatorluğu ordusundan geri kalan subaylar ve erler de katıldılar. Subaylar, kumandanlık yapan, çoğu yeterince eğitim görmemiş olan efelere genellikle danışmanlık ve yardımcılık yapıyordu.

Bu şekilde bin türlü zorluk ve sıkıntıyla efe ve zeybeklerden oluşan ilk Kuvayı Milliye savunma ve direniş birlikleri, işgalci güçler karşısında çete savaşı başlatarak bu güçlerin ilerleyişini büyük ölçüde durdurmuşlardır. Daha sonra ardi arkası kesilmeyen baskınlarla düşmana önemli kayıplar verdirmişler çatışma ve pusularla iyice bunaltarak düşman kuvvetlerinin geri çekilmelerini sağlamışlardır.

Dağları ve geçitleri tutan zeybekleri; inanılmaz biçimde süre saldırganlıklar, kanlı kıyımlar, köyleri, kentleri kavuran yakımlar, yıkımlar ürkütmedi. Her an nereden yapılacağı belli olmayan karşı saldırılarla işgalci güçlerin kuvvetlerini zorlayarak oldukça zayıflatıldılar. Maneviyatlarını kırdılar ve çöküntü yaşamalarına neden oldular. Bu arada yıllarca savaşların içinde bulunan ve tükenen halkın umudu canlandı, bu umut dayanışma ve direnişe dönüştü."

Yörük Ali Efe Milli Mücadelede gösterdiği üstün başarılar sonucunda istiklal madalyası ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca 2001 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün ebedi istirahatgâhı Anıtkabir'de hizmete açılan Türkiye'nin en anlamlı müzesi olan Atatürk ve Kurtuluş Savaşı müzesine büstü konan Ege'nin tek kahraman Efesidir.

Bir bakıma Yunanlıya İzmir'e çıktığında ilk kurşunu atan gazeteci Hasan Tahsin ise, ilk baskını ve hüsrânı yaşatan ve halkı milli mücadele konusunda azim ve heyecana sürükleyen **Yörük Ali Efe** olmuştur. Milli

mücadelelerin en hassas günlerinde **Yörük Ali Efe**'nin yaptıkları sadece Aydın'da ya da Ege'de değil işgal ordularının başını çeken İngiltere'nin en önemli gazetelerinden Times'da da yer almıştır. "Kuvayı Milliye'nin disiplini, örgütü pek mükemmeldi, sayıları 15.000'i buluyordu ve padişaha mutlak sadakatleri vardı. Mustafa Kemal'le hiç bir ilgileri yoktu ve Yunanlılara karşı ancak savunma savaşı yapacaklardı. Başlarında eski subaylar, yerel önderler vardı. Özellikle bir **Yörük Ali** vardı ki, 110 kişiyle tek başına dövüşebilirdi." Times Gazetesi bu yorumları hiç bir olumsuz renk katmadan veriyordu.

Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadele Sonrası Hayatı

Milli Mücadele sonrasındaki hayatı ile ilgili olarak **Yörük Ali Efe**'nin torunu Sayın Kayhan Kavas sayesinde ulaştığımız yaklaşık 400 adet belgede onun sadece bir savaş kahramanı olamadığı bugünlere örnek teşkil edecek bir vatandaş olduğunu da öğreniyoruz.

Öyle ki; ticarete atıldığı günlerde Ankara Neşriyat Müdürlüğü'ne mektup yazan **Yörük Ali Efe**, Resmi Gazete'ye abone olma isteğinde bulunmuştur.⁴ Bugün ticaretle uğraşan kaç kurum ve kuruluşta resmi gazete bulabilirsiniz.

Yine kız çocuklarının peçelerden yeni çıktığı dönemde kendi kızlarını İzmir'de Kız Enstitüsü'nde okutmuş, ilkokulu bitiren oğlu Erdoğan'ı Galatasaray Lisesi'nde okutabilmek için lisenin müdürüne mektup yazarak kayıt koşullarını sormuştur. Bugün de ülkemizin seçkin eğitim kurumlarından biri olan Galatasaray Lisesi'nin önemini kilometrelerce uzaktan bilen **Yörük Ali Efe**'nin öngörüsü ve hayata bakışı son derece hayranlık vericidir.

Yörük Ali Efe'nin yapmış olduğu iki evlilikten toplam dokuz çocuğu dünyaya gelmiştir. **Yörük Ali Efe** tüm evlatlarını istedikleri kadar okutmak için elinden gelen maddi ve manevi katkıyı sağlamıştır. Bu sayede; Abdi Aydın Lisesi'nden, Mehmet Ali İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden, İbrahim Cengiz Aydın Ticaret Lisesi'nden, Zehra ilkokuldan, Erdoğan liseden, Meral ve Saniye hanımlar İzmir Kız Enstitüsü'nden, Alparslan Türk Koleji'nden mezun olmuştur.

Kızı Saniye Hanımefendiden dinlediğim kadariyle⁵ İzmir'de yabancılarla tenis oynamış⁶, şoförünün Yunanlı⁷ hanımı, **Yörük Ali Efe** Yenipazar'a yerleştikten sonra ona olan saygısından iki ay bu evde onun hizmetine koşmuştur.

O, sadece bir Milli Mücadele kahramanı değil Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün hayal ettiği çağdaş medeniyet düzeyine ulaşmak için, tıpkı Kurtuluş Savaşında olduğu gibi Atasından feyz alarak Anadolu'nun bir köşesinde, Ege'nin incisi Aydın Yenipazar'da Cumhuriyetin bekçisi, Atatürk ilke ve devrimlerinin koruyucusu ve uygulayıcısı olmaya devam etmiştir.

Yörük Ali Efe'nin Ölümü ve Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi

Yörük Ali Efe Menderes Nehri'nin sakin bir köşesi Yenipazar'da halkın ve O'nu sevenlerin arasında sade bir hayat sürerken rahatsızlanmıştır. **Yörük Ali Efe**'nin rahatsızlığı ve vefatı ile ilgili olarak en açıklayıcı bilgi kızı Saniye Kavas Hanımefendi'nin anlattıklarıdır:

"Babam yirmi iki sene şeker hastalığı çekti. Perhizine çok dikkat ederdi. Eti, peyniri, bütün gıda maddelerini bile tartarak yedi. Fakat 1951 yılında hastalığı artmaya başladı. O zamana kadar Nazilli'li doktor Fuat Köseoğlu'nun kontrolünde yaşamıştı. Hastalığı artınca Buca'lı bir doktor olan İhsan Sabri Bey'in -soyadını hatırlamıyorum- tedavisini de yeterli görmediğinden Bursa'ya gitmeye karar verdi.

Babamı Bursa'ya göndermek için hazırlanırken hepimiz üzüntülüydük. Aynı yılın (1951) Temmuz başlarında akşam karanlığı çökerken babamız evden ayrıldı. Kardeşim Cengiz Yörük'le Bursa'ya

hareket etti. Gözden kaybolduktan sonra bir baykuş acayip öttü. Baykuşun ötüğü hayra yorulmaz. hepimiz ürperdik. Annem (Feride) bana sarıldı: "Baban Bursa'da ölür, oradan sağ gelmez" dedi.

Hüngür hüngür ağlaştık, içimize bir sıkıntı çökmüştü. Sanki biz babamdan ebediyen ayrılıyor gibiydik. Bursa'da birinci sınıf odada yattı. Bütün arzumuz sağlığına kavuşmasıydı. Ama ne çare?.. Eylül ayında Çilingirin Mustafa ziyaretine gitmiş, fakat babam hiç konuşmamış.

Babamız bizden, biz babamızdan ayrı üç aya yakın bir zaman yaşadık. Kısa bir süre sonra 23 Eylül 1951'de⁸ babamın akciğer kanaması yüzünden kurtulamadığını ve O'nu kaybettiğimizi öğrendik. Yenipazar başımıza yıkılmıştı. Sabaha doğru siyah bir araba içinde babamın naaşını getirtiler. O gün bizim için çok emleli bir gündü, o sahne gözümün önünden gitmiyor ve o anı hiç unutuyorum. Babamın sırtından çıkan kanlı elbiseleri senelerce sakladık."

Yörük Ali Efe'nin 1946 yılında bir yakın dostunu kaybetmiş olmanın acısıyla merhumun oğluna yazdığı mektuptaki ifadeleri ölüm hakkındaki düşüncelerinin ne kadar maneviyatla dolu olduğunu ve acıyı paylaşıırken bile olgunluğunun derecesini göstermektedir:

"Muhterem babanızın beklenilmeyen vaktisiz vefatını da Ali'den duydum. Çok müteessir oldum. Allah rahmet eylesin. Geride kalanlarına daimi saadet ve uzun ömürler ihsan eylesin. Dünyaya her gelenin riayet mecburiyetinde olduğu bu kanunu ilahinin hükümlerinden hiçbirimizin kurtulamayacağı keyfiyeti bu gibi müessif vakalarda bizi bir dereceye kadar teselli eder. Mafafih su işleri gibi hayırlı vatan hizmetlerindeki muvaffakiyetleriniz, eminim ki merhumun ruhunu da şad eyler."⁹

Dönemin başbakanı, hemşerisi ve silah arkadaşı merhum Adnan Menderes bile **Yörük Ali Efe'nin** ailesine taziye telgrafı çekmiş ve Aydın Valisi'ne cenaze törenine devlet adına katılması için talimat vermiştir.¹⁰

Yörük Ali Efe'nin naaşı, vasiyeti gereği¹¹ Yenipazar Muslu Kuyu Mezarlığı'ndaki annesi Fatma Hanım'ın yanına defnedilmiştir. Ancak Merhum **Yörük Ali Efe'nin** mezarı, Bakanlar Kurulunun 29.08.2000 tarih ve 2000/1252 sayılı kararları ile Muslu Kuyu Mezarlığı'ndan halen Yenipazar'da bulunan Yörük Ali Efe Müze Evi bahçesine nakledilmiştir. (Bkz. Res. 37–41)

Aydın-Nazilli karayolunun 35'nci km'sinden 9 km içeride bulunan Yenipazar İlçesi'nde bulunan Yörük Ali Efe Müzesi 08 Haziran 2001 tarihinde ziyarete açılmıştır. Bu müzede Milli Mücadele'den kalma silah, madalya vb. eşyaları aile fotoğrafları, kütüphane ve şahsi kıyafetleri bulunmaktadır. Kültür Bakanlığı'nca Prof. Dr. Tankut Öktem'e yaptırılan Yörük Ali Efe'nin heykeli de bahçedeki yerine konuşlandırılmıştır.¹²

Anıtkabir'deki Yörük Ali Efe

2001 – 2004 yılları arasında Ankara'da Anıtkabir Merasim ve Muhafız Bölük Komutanlığı görevinde bulundum. Projesi Genelkurmay Başkanlığı tarafından yürütülen "Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi" nin yapımı ve hayata geçirilişi esnasında bu projeye hizmet

edebilmenin haklı gururunu yaşama fırsatım oldu. Atatürk'ün Ebedi İstirahatgâhını (Anıtkabir) farklı bir anlama taşıyan bu müzede Çanakkale'den başlayan ve 9 Eylül 1922'ye kadar Türkiye'nin yakın geçmişindeki kahramanlıklar ve tabii ki kahramanlar da anlatılıyor.

Ne büyük bir gurur ve onurdur ki bu kahramanlar arasında Yörük Ali Efe'ye de yer verilmiştir. Araştırmamızın sonundaki resimler bölümünde (Bkz. Res. 119–120) bu onur tablosunu görebilirsiniz. Bu bile onun tarihimizde ne kadar önemli bir şahsiyet olduğunun göstergesidir.

Yörük Ali Efe İlgili Türküler, Zeybek Havaları Ve Şiirler

Tarihimizin derinliklerini dikkatli incelediğimizde Orta Asya'dan günümüze kadar vatan olarak kabullendiğimiz her toprak parçasında yaşadığımız savaşların, afetlerin ya da yoklukların; edebiyatımıza sözlü ve yazılı izler bıraktığı görülmektedir. Yörük Ali Efe'nin gerek Efe'lik döneminde bölge halkına yaptığı yardımlar, gerekse Milli Mücadele Dönemi'nde düşmana karşı göstermiş olduğu kahramanlıklar sadece Aydın ya da Ege Bölgesi'nde duyulmakla kalmamış O'nun adeta tüm Türkiye'nin "Kahraman"ı olarak anılmasını sağlamıştır. Ölümünden sonra kahramanlıkları dilden dile dolaşırken adına yazılan türküler, şiir ve derlemeler bugünlere kadar gelmiştir.

İçinde Yörük Ali Efe'nin geçtiği birçok türküler, halen özellikle Aydın yöresinde düğünlerde, sünnetlerde ve kurtuluş günlerinde davullarla zurnalarla söylenmekte, çalınmaktadır. Aydın ve İzmir çevresinde halk dilinde söylenen çok farklı türküler bulunmaktadır.

Onur Akdoğan'ın zeybeklerin tarihi ile ilgili yapmış olduğu çok yönlü bir araştırma sonucu yazmış olduğu üç ciltlik eserinde¹³, içinde Yörük Ali Efe'nin adının geçtiği türküler de geniş yer verilmiştir. Bunlardan halen en çok dillerden düşmeyen türküler dizeleri şu şekildedir:¹⁴

Onur Akdoğan'ın araştırmasında tespit ettiği adlarına göre Yörük Ali Efe Zeybeği içeren plaklar ve çıkarıldığı yıllar aşağıdaki gibidir;

— 1932-Yörük Ali Efe/ Aydınlı Karaali Efe/ Sahibinin Sesi-AX1246.

— 1932-Zeybek Oyun Havası- Yörük Ali Efe/ Recep- Cemal- Mustafa/ Sahibinin Sesi-AX1611.

— 1937–1938- Yörük Ali Efe- Zeybek Şarkısı/ Zeki Duygulu/ Hamiyet Yüceses/ Odeon–270106.

Yörük Ali Efe'nin kahramanlıklarını işiten Ziya Gökalp Malta'da sürgün bulunduğu sırada onun için bir şiir yazmıştır. Şiirin altında yazıldığı zamanı gösteren 6 Teşrinievvel 1335 (6 Ekim 1919) tarihi vardır. Şiir önce Genç Yolcular Mecmua'sının 15 Ocak 1921, daha sonra Küçük Mecmua'nın 30 Temmuz 1922 tarihli sayılarında yayımlanmıştır.

⁴ Yörük Ali Efe'nin Özel Arşivi, Belge No: 89–90–91, Aydın Müzesi.

⁵ Yörük Ali Efe'nin hayatı iki evladından biri olan, Sayın Kayhan Kavas'ın da annesi, halen İzmir'de yaşayan Saniye Kavas Hanımefendi'yle 01 Nisan 2010 tarihinde görüşme imkanı buldum. Bu konuda özellikle Kayhan Kavas en doğru bilgileri bulabileceğim bir kaynak olarak bana Anneleriyle görüşme fırsatını sağladılar.

⁶ Yörük Ali Efe'nin bizi şaşırtacak bir başka özelliği daha karşımıza çıkmaktadır. Saniye Kavas'tan ilk duyduğumda pek inanmadım ve özellikle bir defa daha tekrar ettirmek zorunda kaldım. Kendileri ısrarla belli günlerde aksatmadan ama yabancılarla tenis oynadığını tekrarladılar.

⁷ Milli Mücadele sırasında en büyük düşmanı Yunanlılar olan Yörük Ali Efe'nin, sonrasında şoförü Hafız Rüstem Bey'in eşinin Yunanlı olması çok ilginçtir. Bu da kendisinin dünya görüşünün ne kadar geniş, ileri görüşlü ve insanlara bakış açısının tamamen önyargılardan uzak olduğunun da bir göstergesidir. Bu olayı basit bir ticari husus işveren işçi olayı olarak görememizin nedeni ise Madam'ın sonrasında Yenipazar'a gitmesi ve bir ay orada kalmasıdır.

⁸ Günümüzde Yörük Ali Efe ile ilgili bazı kaynaklarda ve özellikle internet sayfalarında ölüm

yılı ile ilgili olarak yanlış bilgiler verilmekte hatta 1951 yılında hastalığa yakalanarak 1953'de vefat ettiği ifade edilmektedir. Gerek nüfus bilgileri gerekse dönemin gazeteleri bizi bu konuda aydınlatmaktadır.

⁹ Yörük Ali Efe'nin Osman Bey'e 24.08.1945'de yazdığı mektup, Yörük Ali Efe'nin Özel Arşivi, Belge No:79, Aydın Müzesi.

¹⁰ Dönemin gazetelerinden Zafer (26 Eylül 1951), Yeni Asır, Son Posta, Aydın, Cumhuriyet, Akşam (27 Eylül 1951), Vatan (26 Eylül 1951) birinci sayfalarından Yörük Ali Efe'nin vefatını ve Başbakan Adnan Menderes'in taziye mesajını tüm ulusa duyurmuşlardır.

¹¹ Sıtkı Aydinel, "Kuva-yı Milliye ve Yörük Ali Efe", Milli Mücadele'de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe Sempozyumu, Aydın Belediye Başkanlığı Yayınları, Aydın, 2007, s.96.

¹² Yörük Ali Efe Evi Müzesi'nin Yapımı ve Hizmete Açılması ile ilgili bu bilgiler Müze'nin içindeki tanıtım levhasından alınmıştır.

¹³ Onur Akdoğan, Bir Başkaldırı Öyküsü – Zeybekler Tarihi, Ezgileri, Dansları, C.1.2.3, İzmir, 2004.

¹⁴ Akdoğan, a.g.e., C. 1, s.413–416.

MİLLİ MÜCADELENİN GİZLİ KAHRAMANI; YÖRÜK ALİ EFE

Ey Yörük Ali Efe! sen bir kahramansın,
Güneşin dudağı alnından öper;
Yirmi bir yaşında bir genç arslansın,
Baş eğer önünde dağlar, tepeler...

İzmir'e girerken Yunan askeri,
Çobandın, elinden kavalı attın..
Düşmandan vurarak yüz on neferi,
Tatlı şarabına zehirler kattın...

Tunçtan ayakların iki Hisar'da
Her kıt'a üstünde bir elin olsun!
Göstereceksin daimdir Türk bu diyarda
Boğaz'da dev kadar heykelin olsun!
Rahat uyu eşsiz kahraman, gözüün arkada kalmasın, artık nöbet sırası bizdedir,
ruhun şad olsun...

Yörük Ali

(Şu Dalma'dan Geçtin mi?)
(Aydın-Nazilli/ Kent Zeybeği)

Moderato

Yörük Ali

(2)

Şu Dalma'dan geçtin mi?
Soğuk sular içtin mi?
Efelerin içinde
Yörük te Ali'yi seçtin mi?

Şu Dalma'nın çeşmesi
Ne hoş olur içmesi
Yörük de Ali'yi sorarsan
Efelerin seçmesi

Cepkeninin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük de Ali geliyor
Açıl Aydın yolları

Hey gidinin efesi
Efelerin efesi

Hey gidinin efesi
Efelerin efesi

Hey gidinin efesi
Efelerin efesi

Özen Topçu*

Son yıllarda, özellikle de seksenli yılların sonlarından başlayarak Çanakkale Zaferi'nden Mustafa Kemal Atatürk'ü silme, yok sayma kampanyası başlatılmıştır. Bu karalama ve itibarsızlaştırma gayret ve söylemlerinden birkaçı şunlardır: "Mustafa Kemal'in tümeni yedeğin yedeği idi"¹, "Gelibolu Savaşı'nı bir yarbayın (yani M. Kemal'in) hanesine yazmak, tarihin tam bir çarpıtması ve aklın tümünden bozulması demektir"², "Kara harpleri esnasında Mustafa Kemal sadece o harplerde bulunmuş bir yarbaydır"³, "Mustafa Kemal Çanakkale'de komutan değil, karargâh subayı idi."⁴, "Mustafa Kemal, Çanakkale'de göğsünü düşmana siper etmiş olan 1.887 subaydan sadece birisidir."⁵...

İşte bu tür, haksız ve insafsız saldırılar benim bu makaleyi yazmama neden oldu.. Bir kere savaşın başında –savaş henüz başlamadan önce- Mustafa Kemal Çanakkale'de konuşlandırılmış olan 5'inci ordunun 6 tümeninden birinin komutanıdır. Komutanı olduğu 19'ncü Piyade Tümeni ordu genel ihtiyatıdır. Aslında çok önemli bir görevdedir. Ancak ne var ki, Mustafa Kemal'in tümeni ihtiyat görevi yapamamış, daha muharebelerin başladığı ilk saatlerde cephede yer almış, savaşın sonuna kadar da muharip kalmıştır. Kara savaşlarının başladığı ilk gün, kendi tümeninde bulunan 57, 72, 77'nci Piyade alayları ve bir topçu alayına ek olarak 27, 33 ve 64'ncü alaylar da emrine verilir. Bu kuvvetler iki tümen demektir. Mustafa Kemal, savaşın ilk saatlerinden başlayarak fiilen savaşın içindedir.⁶

Hemen hemen her Mustafa Kemal karşıtının dilinden düşürmediği bir söz de, Mustafa Kemal'in yarbay rütbesinde olduğudur. Sanki bu rütbenin küçük olduğu gösterilerek, emri altında bulunan birliklerin de ona göre küçük birlikler olacağı izlenimi verilmeye çalışılıyor. Evet, Mustafa Kemal savaşa yarbay rütbesiyle başlamıştır ama beş hafta sonra, 1 Haziran 1915'te albay olacaktır. Savaşın daha ilk haftasında, 30 Nisan'da Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası alır, bunu altın ve gümüş Liyakat Madalyaları izleyecektir.

8 Ağustos 1915'te Anafartalar Grup Komutanlığı'na getirilir. Bu görevi, Çanakkale'den ayrıldığı tarih olan 10 Aralık 1915 gününe kadar yürütecektir. Anafartalar Grup Komutanı olarak emri altında 3 kolordu (2, 15 ve 16. Kolordular) toplanır. Bu, ordu komutanlığı düzeyinde bir komutanlık demektir. Çanakkale Savaşı boyunca, Liman Paşa dışında hiçbir komutan, bu kadar uzun zaman, bu kadar çok birliğe ve bu kadar geniş bir alana komuta etmemiştir.⁷

Mustafa Kemal Anafartalar Grubu Komutanı olduğunda emrinde 3 kolordu ve bu kolordulara bağlı 10 tümen vardı. Aynı dönemde Albay Mustafa Kemal'in komşusu Kuzey Grubu Komutanı Yanyalı Esat Paşa'nın emrinde 3 tümen; Seddülbahir kesimindeki Güney Grubu Komutanı Vehip Paşa'nın (Esat Paşa'nın kardeşi) emrinde iki kolordu halinde 5 tümen bulunmaktadır. Mustafa Kemal'in emrindeki kuvvetler, Kuzey ve Güney Grubu kuvvetlerinin toplamından (8 tümen) daha büyüktür ve cephedeki kuvvetlerin yarısından fazlasına komuta etmektedir.

Çanakkale Kara Muharebeleri'nin en kritik iki dönemi; muharebelerin başladığı 25 Nisan ile Anafartalar bölgesine yeni takviye birlikler çıkaran müttefiklerin tüm planlarının bozulduğu 10 Ağustos 1915 günleridir. Biz, bu makalemizde özet olarak, bu iki kritik günde Mustafa Kemal'in (Atatürk) çalışmalarını aktarmaya çalışacağız.

25 Nisan 1915

Bilindiği gibi, deniz yolu ile Çanakkale'yi geçmekten umudunu kesen müttefikler, Gelibolu Yarımadasına büyük bir çıkarma harekâtına giriştiler. 25 Nisan 1915 günü tanyeri ağırırken Arıburnu ve Seddülbahir bölgelerine ilk düşman birlikleri çıkarıldı.⁸ Durumdan ilk haberdar olan 19'ncü Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal, vakit geçirmeksizin harekete geçer ve Conkbayırı Tepesi'ne gelir.¹⁰ Orada, cepheleleri bittiği için çekilen ve düşmanca kovalanan birtakım kıyı gözetleme müfrezelerine rastlar. İşte burada yaşanan

* (E) Muhabere Albay

¹ Bünyamin ATEŞ, B. BOYGEYİK, M. KAPLAN; *Gayri Resmî Yakın Tarih Ansiklopedisi*, Cilt 1, Risale Yayınları, İst. 1993, s.121.

² Yalçın KÜÇÜK; *Türkiye Üzerine Tezler*, Cilt 5, Tekin Yayınevi, 1. Baskı, İst. 1992, s.83.

³ *Gayri Resmî Yakın Tarih Ansiklopedisi*, Cilt 1, s.58..

⁴ Abdurrahman DİLİPAK; *Cumhuriyete Giden Yol*, Beyan Yayınları, İst. 1989, s. 21.

⁵ *Gayri Resmî Yakın Tarih Ansiklopedisi*, Cilt 1, s.133.

⁶ Tayfun ÇAVUŞOĞLU; *Çanakkale 1915, İftiralar-Yalanlar-Polemikler*, Kastaş Yayınevi, İst. 2014, s.40.

⁷ Turgut ÖZAKMAN; *Vahidettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele*; Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, İst. 1998, s. 112.

⁸ İsmet GÖRGÜLÜ; *On Yıllık Harbin Kadrosu*, TTK Yayınları, Ank. 1993, s.82-85.

⁹ Falih Rifki ATAY; *Çankaya*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İst. 1969, s.89.

¹⁰ Selami BAŞARAN; *"Çanakkale Muharebeleri Kara Harekâtına Genel Bir Bakış"*, Çanakkale Muharebelerinin 75 nci Yıl Armağanı, Gnkur. Basımevi, Ank. 1990, s.74.

ÇANAKKALE ZAFERİ VE ATATÜRK

olay, 25 Nisan muharebelerinin kaderini belirleyecektir.

Düşman bu tepede Mustafa Kemal'e kendi askerlerinden daha yakındır. Mustafa Kemal ani bir kararla, çekilen bu efrada süngü tak emri verir ve yere yatırır.¹¹ Düşmanın 8 tabur gücündeki öncü birlikleri¹² tepenin başında yere yatarak mevzi alan Türk askerlerinin bu yaptığına akıl sır erdiremez, ne yapacaklarına karar veremez ve onlar da yere yatar. Mustafa Kemal daha sonra hatıralarında "Muharebeyi kazandığımız an, işte o andır" diyecektir.¹³

Mustafa Kemal aynı anda Conkbayırı'na doğru ilerlemekte olan 19'ncü Tümen birliklerinin marş marşla bulunduğu yere gelmeleri için emir subayını geri salar. Olay yerine ilk gelen birlik 57'nci Piyade Alayı olmuştur. M. Kemal o gün, 57'nci Piyade Alayına verdiği emirde şunları söylüyordu:

"Ben, size taarruz emretmiyorum; ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçebilir!"¹⁴

İşte, Çanakkale'yi destan yapan, geçilmez kılan gerçek bu emirdir. Bu emri veren komutanın ve emri yerine getiren askerin vatanseverliğini düşününüz. Yine bu emri veren komutanın kendisine ve askerine olan inancını düşününüz. Hiçbir duraksama göstermeden emri yerine getiren Mehmetçiğin, komutanına olan kayıtsız şartsız güvenini ve teslimiyetini düşününüz. Çanakkale ruhu, Çanakkale efsanesi, yurt sevgisinin ölümsüzlüğü bu tabloda gizlidir.

25 Nisan günü Mustafa Kemal düşmana karşı başlattığı taarruzu gece de sürdürür.¹⁵ Mustafa Kemal'in bu dayanılmaz kararlılığı karşısında İngiltere'nin Gelibolu'daki en gözü kara adamı olan Korg. William Birdwood en sonunda pes eder. Mustafa Kemal'in bu baskısına artık dayanamayacağını anlayan Korg. Birdwood, Org. Hamilton'a mesaj göndererek tüm Kabatepe bölgesinin boşaltılması için izin isteyecektir.¹⁶ Bildiğiniz gibi, Org. Hamilton, çekilmenin en az 2 gün alacağını¹⁷ ve zayıfın felaket boyutunda olacağını belirterek, onlara, "siz işin en zor kısmını başardınız, bundan sonra tek yapacağınız siper kazmaktır", diyecek ve bu kritik durumdan sıyrılmaı başaracaktır.¹⁸

Bu taarruzda Türk askeri görülmemiş bir inanç ve cesaretle savaşmış, tarihin en büyük kahramanlık sahneleri sergilenmiştir. 57'nci Alayımız mevcudunun büyük kısmını şehit vermiş,¹⁹ ama karşılarında kat kat fazla düşman kuvvetini durdurmuşlar, muharebeyi kazanmışlar ve vatani kurtarmışlardır. Savaşın ilerleyen günlerinde, başta Alay Komutanı Manastırlı Yarbey Hüseyin Avni Bey olmak üzere tamamı şehit olacak (toplam 4.546* şehit) olan 57'nci Alay, Türk Ordusu tarihinde ölümsüzlüğe erişen alay olmuştur.²⁰

Büyük çıkarmanın yapıldığı 25 Nisan 1915 günü, Çanakkale Savaşı'nın en uzun, en önemli, en anlamlı günüdür. Bugün, savaşın geleceğini belirler. ²¹ 25 Nisan, Mustafa Kemal Atatürk sayesinde kazanılmış, İstanbul kurtarılmıştır.²² Mustafa Kemal'in 25 Nisan gününden sonra Karargâh olarak kullandığı 3'ncü sırttaki bir yere Kolordu Kurmay Başkanı Yrb. Fahrettin (Altay) tarafından "Kemalyeri" adı verilmiştir²³. Şevket Süreyya Aydemir, "Mustafa Kemal'in doğum yeri Kemalyeridir" dedikten sonra sözlerine şöyle devam ediyor:

"Kemalyeri, O'nun Arıburnu siperlerinde, ilk savaşlarını yürüttüğü gözetleme yerine verilen addır. Şimdi orada bir mermer sütun yükselir. Mustafa Kemal'in çıkışı, zuhuru oradan başlar."²⁴

Çanakkale'de, Atatürk'ün Kurmay Başkanı olan Bnb. İzzettin (Org.İ. Çalışlar), 25 Nisan 1915 günü hakkında şunları söylüyor:

"25 Nisan 1915 Atatürk'ün günüdür. Mustafa Kemal'in şan ve şöreti 25 Nisanda başlamıştır. Atatürk'ün mümtaz şahsiyeti bugün yüksek bir komutan ve kahraman olarak Türk vatanında duyulmaya başladı. Mustafa Kemal'in adı bugünden itibaren milletin malı oldu. Meslektaşlarının ve onu tanıyanların takdirlerini çoktan kazanmış olan Mustafa Kemal bugünkü hareketiyle şahlandı ve şan aldı."²⁵

İngiliz savaş yazarları, 25 Nisan 1915 günkü muharebelerin kritiğini yaparken, hem İngiliz ordusundaki kargaşalığa ve yanlışlıklara değinmiş, hem de 5'nci Ordu Komutanı Liman von Sanders'in tehlike noktası olarak gördüğü Bolayır kesimine gittiğini ve aldatma manevralarına kanarak kuvvetlerinin büyük kısmını asıl muharebe alanından uzaklaştırdığını vurgulamış;²⁶ "Görülüyor ki her iki taraf da hatalar yapılmaktaydı. Fakat hata yapmayan bir

¹¹ Ruşen Eşref ÜNAYDIN; *Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, Yenigün Haber Ajansı, İst. 1999, s.23.

¹² Fahri BELEN; *1. Cihan Harbi'nde Türk Harbi*, Cilt II, Genkur. Yay. Ank. 1964, s.167. Yusuf Hikmet BAYUR; *Atatürk Hayatı ve Eseri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ank. 1990, s. 77.

¹³ Uluğ İGDEMİR; *Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe*, TTK Yayınları, Ank. 1990, s.XV.

¹⁴ ÜNAYDIN; a.g.e., s.27.

¹⁵ Zekeriya TÜRKMEN; "19'uncu Tümen Ceridesine Göre Çanakkale Muharebeleri'nde İlk Gün: 25 Nisan 1915 Kabatepe-Anburnu-Conkbayırı Bölgelerindeki Muharebeler" *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Genkur. ATESE Bşk.İlgi Yay., Ank. 2010, s. 226.

¹⁶ Lord KINROSS; *ATATÜRK Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Türkçesi:Ayhan TEZEL, Sander Yayınları, İst. 1973, s.131.

¹⁷ Tahsin ÇELEBİCAN; *Çanakkale'de Nasıl Kazandık*, Vakıf Gazetesi Matbaası, İst. 1937, s.113.

¹⁸ Erol MÜTERCİMLER; *Gelibolu 1915*, Alfa Yayınları., 5.Baskı, İst.2005, s.309.

¹⁹ KINROSS; a.g.e., s.130.

Yaşar KUNDUH; "Çanakkale Geçilmez", *Kara Kuvvetleri Dergisi*, Sayı 2, Nisan 2002, s. 6.

²⁰ 57. Alayımız Çanakkale'de; 1 Yb., 2 Bnb., 17 Yzb., 10 Ütgm., 18 Tgm., 6 Yd.Sb., 20 Bçvş., 135 Astsb. Çvş. ve kalani er erbaş olmak üzere toplam 4.546 şehit vermiştir. Bir Kahramanlık Abidesi 57 nci Piyade Alayı, Millî Savunma Bakanlığı, Ank. 2003, s.171.

²¹ KINROSS; A.g.e., s. 130.

²² Turgut ÖZAKMAN; *Diriliş, Çanakkale 1915*, Bilgi Yayınevi, 13. Baskı, Ank. Mart 2008, s.16.

²³ İsmet GÖRGÜLÜ; *Çanakkale İlk Günde Biterdi*, Bilgi Yayınevi, Ank.2008, s.152. Diriliş, s.16.

²⁴ Fahrettin ALTAY; *10 Yıl Savaş ve Sonrası(1912-1922)*, İnsel YAYINLARI, İst.1970, s.93.

²⁵ Şevket Süreyya AYDEMİR; *Tek Adam Mustafa Kemal*, Cilt I, Remzi Kitapevi, İst.1999,s.214.

²⁶ Özen TOPÇU; *Türk'ün Kahramanlık Destanı Çanakkale'den Seçmeler*, Alter Yay., 2. Baskı, Ank.2012, s.8.

²⁷ KINROSS; a.g.e., s.135.

tek adam vardı; Yarbay Mustafa Kemal²⁷ diyerek hayranlıklarını bildirmişlerdir.

Yine bir İngiliz savaş yazarı, 25 Nisan taarruzları için, “İngilizlerin en büyük talihsizliği, Yarbay Mustafa Kemal’in o sabah, o anda, o tepede bulunmasıdır”²⁸ yorumunu yapar.

10 Ağustos 1915

Tüm amaçları, Boğazları geçmek, İstanbul’u işgal ederek Türkleri savaş dışı bırakmak, müttefikleri olan Ruslarla birleşip Almanları aynı anda iki cephede savaşmaya zorlamak olan İngiliz Savaş Bakanlığı planı²⁹ gereği 6-7 Ağustos günleri Anafartalar Bölgesi’ne getirilen takviye birliklerle yeni bir çıkarma ve taarruz harekâtı başlatılır.³⁰ Kader bu kez de İngilizlerin karşısına Mustafa Kemal’i çıkaracaktır. Mustafa Kemal, Arıburnu’nda gösterdiği yüksek kahramanlık ve başarıların sonucu olarak 1 Haziran 1915’te albaylığa terfi ettirilmiş,³¹ ve gelişen bu durum karşısında tüm Anafartalar’ın komutanlığına getirilmiştir.³² Anafartalar Grubu Komutanlığını 8/9 Ağustos gecesi devralan Mustafa Kemal bu görev için; “Gerçi böyle bir sorumluluğu almak basit bir iş değildir. Fakat ben vatanım yok olduktan sonra yaşamamaya karar verdiğim için bu sorumluluğu yüklendim.”³³ sözleriyle kararlılığını ve vatana olan sevgisini gösterecektir.

İngilizler ilk başlarda bazı ilerlemeler kaydeder. Mustafa Kemal İngilizlere karşı bu kez farklı bir taktik uygulayacaktır. Düşmana baskın tarzında süngü hücumu yapılacak, bu taarruzda top ve tüfek kullanılmayacaktır. Mustafa Kemal, 9 Ağustos 10 Ağustos bağılayan gece, gecenin karanlığından yararlanarak kuvvetlerini düşman karşısına yığar. Hazırlıklar gece boyunca devam eder. Gece yarısından sonra birlik komutanlarını yanına çağırır. Onlara, “Askerler!” diye başlayan konuşmasını şöyle sürdürür:

“Karşınızdaki düşmanı mutlaka mağlup edeceğinize hiç şüphem yoktur. Ancak siz acele etmeyin, ilk olarak ben önden gideyim. Size kırıbaçla işaret verdiğim zaman hep birlikte atılırsınız”³⁴ der. Bu durumdan askerlerini de haberdar etmelerini ister. Birlik Komutanları yerlerini alır. Mustafa Kemal sakin ve emin adımlarla ve süzülerek düşman siperlerine 25-30 metre yaklaşır. Binlerce askerin bulunduğu Conkbayırı’nda çıt çıkmaz. Dudaklar bu sıcak

gecede sessizce dua etmektedir. Mustafa Kemal saatini kontrol eder. Kırıbaçını başının üstünde kaldırıp çevirir ve hızla aşağı indirir. Saat 04.30’da tüm Anafartalar’da kıyametler kopmuştur. İngilizler neye uğradıklarını şaşırarak, Allah Allah sesleri bütün cephelerde, göklere hâkim olmuştur. Dört saat süren bu boğuşma sonrası tüm Anafartalar düşmandan temizlenecektir.³⁵ Bu boğuşma sırasında Mustafa Kemal’in de göğsüne bir şarapnel parçası isabet eder, O’nu yere düşürür. Ancak, her zaman göğsünün üzerinde, cebinde taşıdığı saati parçalanır ve bu saat onu mutlak bir ölümden kıl payı kurtarır.³⁶

Bu boğuşmaları bir de karşı taraftan dinleyelim: 10 Ağustos 1915 günü Conkbayırı’nda olagelen bu muharebeler için İngiliz Kuvvetleri Komutanı Org. Sir Jan Hamilton’un günlüğünde şunlar yazılıdır:

“Bugün 10 Ağustos 1915. Zamanımızın fenninin hazırladığı bütün silahları ellerinden atarak, düşmanlarımızla boğaz boğaza dövüşen erlerimiz yanlarına generaller de katıldılar. Gn. Cayley, Gn. Cooper, Gn. Baldwin bugün hayatlarını kaybedenler arasındadır. Türkler birbirleri ardınca, “Allah! Allah!” haykırılarıyla, hakikaten pek yiğitçe saldırdılar ve savaştilar. Bizim erlerimiz de, ırkımıza has olan sebat ve metanetle dövüştiler ve oldukları yerde canlarını verdiler. Bu boğuşmayı yazı ile tasvir mümkün değildir. Bugünkü zayıyatımız 20.000 kişidir.”³⁷

İngiliz Times gazetesi 10 Ağustos sabahı Conkbayırı Tepesi’nde olagelen bu olaydan söz ederken, “Bu muharebe devler ülkesinde bir devler muharebesidir”³⁸ diye yazar. Gerçekten de bu muharebe devler ülkesinde bir devler muharebesi olmuştur ve muharebeyi devler ülkesinin sahibi olan devler, yani Türkler kazanmıştır. Türklerin başındaki dev ise Mustafa Kemal’dir. Anafartalar’da Mustafa Kemal’in karşısında, Hintli, Avustralyalı, Yeni Zelandalı generalleri bir yana bırakırsak, tam 12 saf kan İngiliz generali vardır.³⁹ Mustafa Kemal ise bu tarihte, henüz 2 ay önce terfi etmiş 34 yaşında Kurmay Albaydır.

Burada önemli nokta, Conkbayırı’ndaki kuvvetlerimizin 10 Ağustos sabahı düşmanın yapacağı taarruza karşı koyamayacak kadar zayıf olması, bu kuvvetlerle taarruza karar verilmesidir. Gece süresince başka yerden kuvvet getirmek mümkün olmayacaktır. Yani bu yeri, bulunduğu yerde durarak koruyamayacak kuvvetlerle

²⁷ Askerî Yönüyle ATATÜRK, Gnkur. ATESE Bşk.lığı Yay., Ank. 1981, s. 36.

²⁸ Birinci Dünya Harbi’nde Türk Harbi, V.Cilt, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Gnkur.Basımevi, Ank. 1997, s.69. AYDEMİR; a.g.e., Cilt 1, s.243.

²⁹ Zekeriyâ TÜRKMEN; “Çanakkale Muharebeleri (Deniz ve Kara Savaşlarına Kısa Bir Bakış)”, Silâhlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 394, Nisan 2007, s.8.

³⁰ Kevin FEWSTER, Vecihi BAŞARIN; Gelibolu 1915, Çev.:İbrahim KESKİN, Sistem yayıncılık, İst. 2003, s.140.

³¹ Türk İstiklal Harbi’ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Gnkur. Basımevi, Ank. 1989, s.2.

³² Hikmet ÖZDEMİR; Komutan ve Evlâtları, ANKA Ajansı AŞ., Ank. 2007, s.51.

³³ Falih Rifkî ATAY; Çankaya, Doğan Kardeş Matbaacılık, İst. 1969, s.92., ÜNAYDIN, a.g.e., s.58,59.

³⁴ Uluğ İGDEMİR; Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe, TTK Yayınları, Ank. 1990, s.55.

³⁵ Moorehead; a.g.e., s.392.

³⁶ Birinci Dünya Harbi’nde Türk Harbi, V.Cilt, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Gnkur.Basımevi, Ank. 1997, s.202. ÜNAYDIN; a.g.e., s.73.

³⁷ Tayfun ÇAVUŞOĞLU; Çanakkale 1915, İftiralar-Yalanlar-Polemikler, Kastaş Yayınevi, İst. 2014, s.287,288. Recep Şükrü APUHAN; Çanakkale Geçilmez, Timaş Yayınları, İst. 2005, s.98., MÜTERCİMLER; a.g.e, s.581. AYDEMİR; a.g.e., s.219,231.

³⁸ Selçuk KIZILDAĞ; Çanakkale, Cesaretin Bedeli, Arma Yay., İst. 2003, s.188. AYDEMİR; a.g.e, s.230. MÜTERCİMLER; a.g.e., s.93.

³⁹ Cemil CONK; Çanakkale Conkbayırı Savaşları, Erkanî Harbiye Basımevi, Ank. 1959, s.41, 74-77.

ÇANAKKALE ZAFERİ VE ATATÜRK

29 Ekim 1915 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi. Fotoğrafta, ortada Türk Bayrağı önünde Mehmetçik, solda Cevat Paşa, sağda Miralay (Albay) Mustafa Kemal Bey vardır.

Atatürk'ün fotoğrafının alt yazısı şöyledir: “Çanakkale muharebat-ı berriyesinde (kara savaşlarında) fevkalâde yararlılıkları görülen ve emr-i müdafaadaki iktidar ve mahareti ile bihakkin (hakkiyla) ihraz-ı şan-u şeref eyleyerek (şan ve şeref ile) boğazları ve makam-ı hilafeti kurtaran kumandanlarımızdan celâdet-i fitriye ve havârik-ı hamaset ile mümtaz (doğuştan bahadır ve üstün kahramanlık sahibi) Miralay Mustafa Kemal Beyefendi.”

düşmana taarruz ederek, bu yeri savunmak düşünülmüştür. İşte bu askerî dehadır.⁴⁰ Mustafa Kemal'in Harp Mecmuası kapağındaki resminin altına yazılan “şehâmet”, yani akılla yaratılan kahramanlıktır.⁴¹

Conkbayırı bizim için ne kadar önemli ise, düşman için de o ölçüde önem taşıyordu. İngiliz kuvvetler komutanı Org. Hamilton, Conkbayırı'ndan söz ederken, Conkbayırı Tepesi'nin yalnız Türkiye'yi değil, Almanya'yı da yıkacak manivelanın dayanağı olarak görmekte olduğunu açıklamıştır.⁴²

Sir Winston Churchill, Atatürk'ün Conkbayırı'ndaki rolü için şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Mustafa Kemal, 9 Ağustos günü Anafartalar'daki başarılı harekâtından sonra geceyi, bu paha biçilmez sırtı alma hazırlığı içinde büyük çaba harcayarak geçirmiştir. Bizzat yönettiği şiddetli baskın hücumu ile bu dar bölgede yerleşmiş olan İngiliz kuvvetini

yok etmiştir. Türkler Conkbayırı'nı almışlar zaferin sonuna kadar da orada kalmışlardır. Bu başarı perdeyi kapatan olaydır.⁴³

Aslında İngiliz ordusunun kaderi 10 Ağustos günü belli olmuştur.⁴⁴ Ancak, 16 Ağustosta Suvla Körfezi'nin kuzeyinden yine bir saldırı denerler. Mustafa Kemal'in hayatını ortaya koyduğu⁴⁵ Kireçtepe Zaferi'yle Mustafa Kemal'e burada da yenilirler.

General Hamilton, İngiliz İmparatorluğunun onurunu kurtarmak amacıyla 21 Ağustosta son bir taarruz gerçekleştirir. Bu, tüm Çanakkale savaşları boyunca İngilizlerin 6 tümenle katıldıkları en büyük çaplı harekâttır.⁴⁶ Ancak, İngilizler 2'nci Anafartalar Zaferi olarak tarihe geçen bu olay sonrasında da, 5.000'i ölü olmak üzere toplam 14.000 kişilik kayıp vererek Mustafa Kemal karşısında bir kez daha müthiş bir yenilgiye uğrar.⁴⁷

General Hamilton, Mustafa Kemal karşısında üst üste aldığı

⁴⁰ GÖRGÜLÜ; Çanakkale İlk Günde Biterdi, s.157.

⁴¹ GÖRGÜLÜ; Çanakkale İlk Günde Biterdi, s.153.

⁴² M.Vehbi TANFER; “Çanakkale Muharebelerinin Tarihimizdeki Yeri ve Önemi”, AAMD, Sayı 30, Kasım 1994, s.666.

⁴³ ÖZDEMİR; a.g.e., s.128.

⁴⁴ KIZILDAĞ; a.g.e., s.188.

⁴⁵ Midhat SERTOĞLU; “Birinci Dünya Savaşı:1915”; Hayat Tarih Mecmuası, Sayı:115, Temmuz 1974, s.52.

⁴⁶ MOOREHEAD; a.g.e., s.394. GÖRGÜLÜ; a.g.e., s.158.

⁴⁷ Gürsel GÖNCÜ, Şahin ALDOĞAN, Siperin Ardı Vatan, MB Yayınları, İst. 2006, s.123. Celal ERIKAN; Komutan Atatürk, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İst. 2001, s.142.

yenilgiler sonucunda artık emir komuta yeteneğini kaybettiği gibi sağlığı bozulmaya, hayaller, kâbuslar görmeye başlar. General Hamilton, gördüğü bu kâbus dolu rüyalarından birini günlüğüne şöyle yazacaktır:

“... Dün gece korkunç bir rüya gördüm. Bu, rüyadan çok bir kâbus idi. Helles kıyılarında boğulmak üzere idim. Boğazımı demir kısıkaç gibi sıkı bir el beni suyun dibine doğru çekiyordu. Sular başıma yaklaşmak üzereydi. Uyandığım zaman ter içersinde idim ve titriyordum. Çadırımda yabancı biri varmış gibi bir his vardı içimde. Şimdiye kadar böyle korkunç bir rüya görmemiştim. Çanakkale’nin meş’um (uğursuz, lanetlenmiş) olduğu düşüncesi kafamda yer etmeye başlamıştı. Saatlerce kurtulamadım bu duygudan. Sanki biz daha buralara gelmeden akıbetimiz kararlaştırılmıştı...”⁴⁸

Batı’nın yenilmez sanılan armadası ve dünyanın dört bucağından derlenmiş askerler Gelibolu’ya geldiler ve bir hiç için öldüler. Gidişleri, gelişleri kadar gürültülü ve kanlı olmadı. Sadece taşı tarağı bırakıp – çünkü can havliyle kaçarken geride bıraktıkları yiyecek, giyecek, silah, malzeme ve teçhizatın İstanbul’a taşınması iki yıl sürmüştür⁴⁹– canlarını kurtarabilmek için sessiz, sedasız kaçmışlardır.⁵⁰

Atatürk’ün Çanakkale Savunması’nda ortaya koyduğu sevk ve idare yeteneği ile ileriye görme konusunda Yeni Zelandalı tarihçi Alan Moorehead; “Mustafa Kemal’in savaş güdümünde gösterdiği şaşırtıcı başarılar takımı bu tarihten sonra başlar. Ne Liman von Sanders’in, ne de başkasının göremediğini o görmüş, Gelibolu Yarımadası’na ancak Conkbayırı ve Kocaçimen’den egemen olunabileceğini o anlamıştı. Müttefik Devletler burayı ele geçirselerdi, bütün Boğaz’a egemen olurlar ve 20 km.lik bir çevreyi istedikleri gibi top ateşine alabilirlerdi. Küçük rütbeli ama dâhi bir Türk subayının orada bulunması, Müttefikler için harbin en büyük talihsizliklerinden biri oldu.”⁵¹ diyordu.

Dönemin İngiliz Deniz Bakanı ve Çanakkale Seferi’nin baş mimarı olan Churchill anılarında, Atatürk’ten “Kaderin adamı”, İngiliz resmi tarihini yazan Aspinall Oglander, “olağanüstü komuta dehâsi”, Avustralya resmi tarihini yazan C.E.W. Bean de, “Doğu Cephesi’ndeki en büyük lider” olarak söz etmektedir.⁵²

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Atatürk” adlı eserinde, “Bizim gençlik yıllarımız bir milli kahramana hasretle geçti. Ama günün birinde, Çanakkale Müdafaası’nın akisleri kulaklarımıza gelmeye

Mustafa Kemal Kireçtepe’de

Yukarıdaki fotoğraf, Kasım 1915’te Anafartalar bölgesi Kireçtepe’de çekilmiş, Harp Mecmuası Dergisi’nin 4. sayısının kapağında Ocak 1916’da yayınlanmıştır. Anıt, Kireçtepe muharebelerinde şehit düşen Mehmetçiklerin anısına yapılmıştır. Dönemin siyasi gerekçeleri veya askeri gizlilik prensipleri yüzünden fotoğrafın altında Mustafa Kemal adı anılmamıştır. Harp Mecmuası Dergisi’nde, fotoğrafın altında şunlar yazılmıştır: “Çanakkale’de Kireçtepe’de, büyüklüğüne söz bulunmayan bir levha-i şehâmet. Bizi yükseltmek için feda-yı can eden mübarek şehitler yatağı.”

başlayınca her şey değişiverdi. Halk O’nun adını biliyordu. Mustafa Kemal, diyordu. Bir Paşa mı? Bir miralay mı? Kimi bir paşa, kimi bir miralay olduğunu söylüyor. Zaten rütbesinin ne hükmü vardı? Böyle bir adama rütbe ne katabilirdi? O, Türk Ordusu’nun yüz elli, belki iki yüz seneden beri mahrum olduğu bir zaferin gururunu ve Türk Milleti’ne bunun şevkini vermişti...⁵³ sözleriyle Çanakkale Muharebeleri’nin beklenen kahramanı ortaya çıkardığını ifade etmiştir.

Albay Mustafa Kemal’in Çanakkale’de kazandığı büyük başarı, tarihin gidişini değiştirmiştir. Gerçek kahramanlığın en yücesine erişen Mustafa Kemal, iki kere İstanbul’u kurtarmış,⁵⁴ (25 Nisan ve 10 Ağustos taarruzları) Türk Milleti’nin gönlünde en sıcak yeri almıştır.⁵⁵

⁴⁸ MOOREHEAD; a.g.e., s.396.

⁴⁹ Liman von SANDERS; Türkiye’de Beş Yıl; İstanbul 2009, s.133.

⁵⁰ Aziz KAYLAN; Çanakkale İçinde Vurdular Beni, Şalvarcıoğlu Ali Rıza’nın Hatıra Defteri’nden, Tercüman 1001 Temel Eser, Tarihsiz, s.191.

⁵¹ MOOREHEAD; a.g.e.s. 178,179.

⁵² Sermet ATACANLI; Atatürk ve Çanakkale’nin Komutanları, MB Yayınevi, İst. 2008,

s.294,295.

⁵³ Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU; Atatürk, Remzi Kitapevi, İst. 1971, s.22.

⁵⁴ Yusuf Hikmet BAYUR; Türk İnkılâp Tarihi, Cilt:III, Kısım:II, TTK Yayınları, Ank. 1983, s.357,358.

⁵⁵ Hamza EROĞLU; Türk İnkılâp Tarihi, Remzi Kitapevi, İst. 1982, s.109.

BABAM TAYYARE ÇAVUŞU HASAN OKAN'IN ANILARI: KARTAL MÜFREZESİ

Kenan Okan(*)

25 Mart 2015 babamın ölüm yıldönümü idi. O gece rüyamda babamı gördüm. Bana; "havacılıkla ilgili anılarımı sana anlatmıştım. Onu yayımlama zamanı geldi" dedi. Ben de eski notlarımı çıkardım ve araştırmaya başladım. Böylece bu çalışma ortaya çıktı.. Kurtuluş Savaşına katılmış birçok pilotun, rasıttın anıları yayımlandı. İlk kez bir kıta çavuşunun anılarını sizlerle paylaşmak istedik. Babamın silah arkadaşlarına Tanrıdan rahmet diliyorum. Bu çalışmayı onlar için yaptım. Bu bana düşen görevdi. Rüyamda babam bana hatırlattı.

Babam Hasan Okan Kimdir?

Hasan Okan, (1311 -d. 1893 Beypazarı- ö. 25 Mart 1980 Ankara)

Hasan Okan gönüllü olarak askere yazılmıştır. Rüstiye mezunu olduğu için kendisini Yeşilköy Hava İstasyonu'na vermişler. 1932 yılında Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile beraber verilen beratta şu sözler yer almaktadır:

"Numara: 65891

.....30 Mayıs 1926 tarih ve 868 numaralı İstiklal Madalyası kanununa tevfikan milli orduda Vazife alan Mehmet Oğlu Hasan kırmızı şeritli istiklal madalyası

İle taltifi 13 /Şubat 1932 tarihinde tasdikli aliye iktiran etmiştir.

Zekai Salih

Kıtası: İzmir Tayyare Çavuşu

Rütbesi: Çavuş

İsmi: Hasan

Peder ismi: Kara Hasan Oğlu Mehmet

Doğum Tarihi: 311"

Bu yazıda Hasan Okan'ın, anlattıkları ile silah arkadaşlarının, subaylarının anılarını karşılaştırmaya çalıştım. Eksik gördüğüm anıları ekledim. Yazıma 1943 yılında yaşadığım bir olayla başlamak istiyorum.

Türkiye'de modern havacılığın tarihi, 1 Haziran 1911'de Hava Kuvvetleri'nin kuruluşu ile başlar. Yapılan yardımlarla alınan uçaklar, Hava Kuvvetleri'nin ilk yapısını oluşturur. Her 1 Haziran günü geldiğinde annem bizlere en temiz elbiselerimizi giydiren, süsler ve babamın da teftişinden geçtikten sonra hep beraber bu törenlere giderdik. Hatırladığım kadarı ile 1943 yılında Kütahya'da yapılan törene daha dikkatli hazırlandıktan sonra gitmiştik. Bir ara hoparlörden babamı çağırdılar. Meydanda bir uçak ve kürsü vardı. Komutan kürsünün önünde babamı bekliyordu. Komutan konuşmaya başladı. Babamın İstiklal Savaşındaki çalışmalarını anlattı ve göğsüne İstiklal Madalyasını taktı, beratını verdi. Sonra Alay Sancağı ile merasim kıtası komutanını ve babamı selamlayarak önlerinden geçtiler. Hepimiz çok heyecanlıydık. Ben o zamanlar ortaokul 1. sınıfta idim. Bunun anlamını bilemiyordum. Hep anılarını anlatmasını ister aklıma bazı notlar da

alırdım. Bu notları da bir bez tülbentin içinde diğer notlarla birlikte canım gibi saklardım. Önce Kartal Müfrezesini sizlere tanıtayım.

Kartal Müfrezesi, Birinci Dünya Savaşı'ndan kalan üç sağlam uçakla (bir Pfalz, iki AEG) kurulan, Kurtuluş Savaşı'nın ilk muharip uçak filosuydu. Filo Komutanı, Yüzbaşı Fazıl'dı. Filo, adını Yüzbaşı Fazıl'ın uçakların kanat ve gövdelerine çizdirdiği, ayaklarında bomba taşıyan kartal resimlerinden alıyordu. Kartal Müfrezesi, daha sonra kurulan 1 nci ve 2 nci Tayyare Bölükleri ile birleştirilerek, Cephe Tayyare Bölüğü kuruldu.

Yeni bölüğün komutanı da Yüzbaşı Fazıl Bey'di. Ben orada çavuş rütbesi ile makinist olarak görev yapıyordum.

Hasan Okan, 1914 yılında gönüllü olarak askerlik hizmetine Yeşilköy'deki hava üssünde başlamış, Şehit Binbaşı Fazıl Beyi, arkadaşlarını orada tanımış, Kurtuluş Savaşının her aşamasında uçakların onarımında bulunmuş, uçakları uçuşa hazırlamış ve Binbaşı Fazıl Beyin yanında Anadolu'ya kaçmış, savaş sonuna kadar yanında Çavuş olarak görev yapmıştır.1914 yılında Yeşilköy Tayyare Okulu ve üssünün Birinci Filosunda bulunurlar:

1. Uçak filosu pilotları: Yüzbaşı: Fazıl, Üsteğmen: Hasan Fehmi, Astsubay: Vecihi, Astsubay Halil, Astsubay Bezmi, Astsubay A. Cemal beylerdi.

Bugünkü Yeşilköy Havaalanı'nın kuzey sınırına yakın bir yerinde 1912'nin Ocak ayında iki hangar ve bir meydan yapılarak havacılık tarihinde ilk önemli adım atılır. Daha sonra bu hangarlar ve meydan, bazı ekler yapılarak 3 Temmuz 1912'de Yeşilköy Hava Mektebi olarak hizmete girer. Okulun öğrenci kaynağı bu yıllarda kara ve deniz subaylarından oluşmakta, eğitim-öğretim üç ay olup yılda 3 devre devam etmektedir. Her devrede 15-20 pilot adayının öğrenim gördüğü okulun yetiştirdiği Türk pilotlar, Balkan Savaşı'nda fiilen cephede görev almışlardır. Ayrıca deniz pilotu yetiştirmek üzere Bahriye Nezareti'ne bağlı "Deniz Hava Okulu"(Bahri Tayyare mektebi), Yeşilköy'deki deniz fenerinin yakınında bir yerde eğitime başlamıştır. (Haziran 1914)

Yarbay Süreyya (İlmen) başkanlığındaki havacılık komisyonu, 1911 yılında havaalanı ve okul yapımı için ön çalışmalara başladı. Harbiye Nâzırı Mahmut Şevket Paşa, havaalanının İstanbul'un Anadolu yakasında yapılmasını istemekteydi ancak o yakada uygun bir yer bulunamadığı için arayış, Avrupa yakasına yöneltildi. Yalnızca gerekli tesisler için 2000 m x 700 m boyutlarında düz bir alana gereksinim vardı. Havaalanı, en az 5-10 km çapındaki açık bir araziye kurulacaktı;

(*) Anıtkabir Derneği Üyesi

kalkış ve iniş yapan uçakları tehlikeli rüzgârlardan ve hava akımlarından korumak için alanda yüksek ve tepelik yerlerin olmaması gerekiyordu.

Çırpıcı ve Vidos köylerini çevreleyen alan, Dudullu, Sarıgazi ve Safraköy değerlendirmeye alındı. Ayastefanos'un (Yeşilköy) birkaç kilometre kuzeyinde, bugünkü Atatürk Havalimanı kuzey köşesinde yer alan Safraköy, herhangi bir engebisi bulunmayan, yaklaşık 4-5 dönüm düz bir alana sahip olduğundan en uygun yer olarak düşünülüyordu. Kuzeyden güneye esen rüzgâr, kuzeye doğru kalkış ve inişler için kolaylık sağlayacak ve hangar kapıları kuzeye bakacaktı. İstanbul'u Edirne'ye bağlayan ana tren yoluna yakın olduğundan tesis ve personel ihtiyaçları kolaylıkla karşılanabilecekti.

İlk planlara göre üç hangar, bir yönetim binası, işçiler için konaklama yerleri, bir dispanser, bir yakıt deposu, tamirhane ve yedek parça deposu yapılacaktı. Komisyon, proje için 40 bin altın lira talep etti. Bunun 15 bin lirası yapım için, 5 bin lirası ilk yılın çalışma masrafları ve kalan 20 bin lirası da Havacılık Bölümü'nün kurulması için gerekiyordu.

Agop Bey adındaki bir Ermeni'ye ait olan arazi, yaklaşık 16,18 km² bir tarlanın içerisinde yer alıyordu. Tarlanın alımı, dönüm başı bir ya da iki liradan hesaplandığında çok pahalıya geliyordu. Komisyon, tüm araziye satın almak yerine bir bölümünü kiralamaya karar verdi. Bürokratik gecikmelerle geçen aylardan sonra proje sonunda onaylandı ve Ocak 1912'de ilk iki hangarın yapımına başlandı.

Mayıs 1912'de iki hangarın yapımı tamamlandı ve ilk sekiz uçak Yeşilköy'e getirildi. Yarbay Süreyya (İlmen), Haziran 1912'de, havaalanı için gerekli donanımı almak üzere Berlin, Paris ve Bristol'e gitti. 1913 yılında Balkan Savaşı'nın sona ermesiyle havaalanının yapımı tamamlanmış ve eğitim bölümü tam olarak çalışmaya başlamıştı.

Birinci Dünya Savaşı sırasında 1. Tayyare Bölüğü Yeşilköy'de bulunuyordu ve havaalanı, Ayastefanos (Yeşilköy) Tayyare İstasyonu olarak biliniyordu. İstasyonda pilotların yanı sıra 31 yüksek rütbeli subay ve 417 işçi çalışıyor ve böylelikle savaş sırasında yüzlerce pilot, gözlemci ve makinist eğitilebiliyordu. Hasan Okan, asker olarak 1914 yılında bu kıtada askerlik hizmetini gönüllü olarak yapmaktadı.

30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasıyla Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu için ağır bir yenilgiyle resmen sona ererken, galip kuvvetler ülkeyi işgal etmeye başladı. Kasım 1919'da İngiliz ve Fransız güçleri, Yeşilköy Havaalanını ele geçirdi. İngilizler, okul ve üssün 3 gün içinde başka bir yere taşınmasını istediler. Kışın en soğuk günlerine rastladığı için büyük sıkıntı çekildi.

Rasat Yzb. Hamdi (Çaypınar) anılarında bu taşınmayı şöyle anlatmaktadır: "... Bütün malzeme istasyon dışına, karlar üzerine atıldı. Oradan sahile taşındı ve Maltepe'ye taşındı. Boşaltma ve taşınmada

tayyare ve malzemenin yarısı harap oldu ve hasara uğradı." Maltepe'de birkaç küçük yapı vardı ve araç gereçler bunların içine üst üste yığılmış, bir bölümü de açık havada harap olmuş ve kullanılamayacak duruma gelmişti. İstasyonda uçuş yapabilme olanağı yoktu. Bakım ve onarım yeterince yapılamamıştı.

14 Kasım 1919 da 9 İngiliz, 4 Yunan uçağından kurulu bir filo Yeşilköy'e indi. Bu filo 16 Kasım'da motorları arızalı üç uçağı üç İngiliz, 2 Yunan havacı ve 12 makinistle birlikte Yeşilköy'de bırakarak ayrıldı. İngilizlerin işgalinden 2-3 ay sonra Türk uçuşları sona ermişti.

Fazıl Bey*, Maltepe Tayyare İstasyonunun hem komutanlık hem de komutan yardımcılığı görevlerini üstlendi. Anadolu'ya kaçmak üzere 3 uçağıın onarılması çalışmalarına başlandı. 6 Mayıs 1920 de biri eğitim diğerleri silahlı keşif uçağı olmak üzere üç uçak uçuşa hazırlandı. Maltepe'deki polo sahası uçuş için en uygun yer olmasına karşın İngiliz Komutanlığı alanın kullanılmasına izin vermedi. Uçuş için alanın düzlenmesi büyük bir gizlilik içinde yapıldı

Hasan OKAN, bu konuyu şöyle anlatmıştı: Uçuş pisti üzerine futbol kaleleri koyduk. Askerler futbol oynuyor gibi zıplayarak tepiniyor ve toprağı serleştiriyordu. Ertesi gün direklerin yerini değiştiriyor tepinmeye devam ediyorduk. Diğer yandan da uçakları uçuşa hazırlıyorduk. En büyük sıkıntımız benzinimizin olmamasıydı. 10 ton kadar benzin bulmak için çalıştık. Pilotlar asıl düşüncelerini fısıltılarla konuşuyorlardı. Maltepe'den kaçış erler biliyor ve etrafta uluorta konuşuyorlardı. Söylentiye Maltepe'deki bakkallar da duymuş, Yzb. Fazıla gelerek alışverişini veresiye yapanların listesini vererek bunların ödeme yapmasını istemişlerdi. Maltepe'den kaçışın gizliliği zedelenmişti.

Padişah ve emrindekiler, 11 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal Paşa'yı ve arkadaşlarını Harp Divanı'na verip idama mahkûm ettirdiler. Padişah yalnız Mustafa Kemal Paşa'nın idam hükmünü onayladı. Böylece milletin başsız kalacağını sanıyordu.

28 Mayıs 1920 Pazartesi günü Fransız ve İngilizlerden oluşan bir inceleme heyeti geldi, etrafı gezdi. Bu incelemede biri Neupoert Rus tayyaresini, diğeri de meydanın neden düzletildiğini sordu. Heyete boş zamanlarda futbol oynadıkları cevabını verdiler. İstasyondaki hava subayları kaçış planlarını ertelemek zorunda kaldılar. 6-7 Haziran 1920 Pazar gecesi saat 02.00'de astsubay Vecihi, Kazım, Rıdvan, Mısırdan esaretten dönen İsmail, yedek Teğmen Şakir Hâzım (Ergökmen) ve sivil makinist Eşref kaçış kararını almışlardı. Teğmen Şakir Hâzım karısını da Anadolu'ya götürcekti.

Maltepe Hava İstasyonundan kaçış günü Hasan OKAN'ın anlattıkları ile Soner Yalçın'ın Hürriyet Gazetesinde 23Aralık 2007

* Binbaşı Mehmet Fazıl Bey Kimdir? Mehmet Fazıl Bey (d.1889, İskodra ö. 27 Ocak 1923, İzmir), Aydınli Kadı Abdurrahman Bey'in oğludur. 1889'da İskodra'da doğmuştur. 1907 yılında girdiği Harp Okulundan 1910 yılında piyade subayı olarak mezun olmuştur. 1912'de hava sınıfına geçmiştir. İngiltere'de Bristol Hava Okulunda pilotaj eğitimi görmüştür. Türk hava ordusunun yetiştirdiği ilk 15 pilotu içinde yer alır. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Balkan Savaşlarında Edirne Tayyare Müfrezesinde görev almıştır. Savaş sonunda eğitimini tamamlayarak Yzb. Salim Bey komutasındaki "Nümune Tayyare Bölüğü"nde görev almıştır. 1914 yılında Yeşilköy Tayyare Mektebi Başöğretmen Yardımcılığına atanmış 1915 yılında Üsteğmenliğe terfi etmiştir. Aynı yıl Irak'taki tayyarelerin pilotluğuna ve bilahare 2'nci Tayyare Bölüğüne atandı. 1916 yılında Medine'deki 3'üncü Tayyare Bölüğüne tecrübe pilotu olarak atanmış, bilahare 3'üncü Tayyare Bölük Komutanı olarak atanmıştır. Bu süreçte, Medine, Maan ve Şam'da görev yapmıştır. Buradan Berlin'de görevlendirilen Mübaya Komisyonu Satın alma Komisyonu Tayyare Kısmında görev almıştır. 1918 yılı Temmuz ayında İstanbul Ayastefanos'ta

yer alan 9'uncu Hava Bölüğünde görevlendirilmiştir 1918 yılında yüzbaşılığa terfi etmiş ve deniz tayyareciliği brövesini almıştır. 25 Ekim 1918 tarihinde İstanbul'a saldıran 5 İngiliz uçağıyla tek başına hava muharebesine girdi ve onları püskürtmeyi başardı, fakat kendisi ağır yaralı durumda, uçağı da hasarlı olarak istasyona indirdi. Bu büyük başarısından dolayı rütbesi Yüzbaşılığa yükseltildi. İki ay kadar hastanede tedavi gördükten sonra Yeşilköy Tayyare İstasyon Komutanlığı'na atandı ve Yeşilköy'den Maltepe'ye nakledilen Tayyare İstasyonu'ndaki uçakların bir kısmının Anadolu'ya kaçırılmasını sağlamak için uğraştı, bunu başaramayınca Maltepe'den kaçarak Anadolu'daki Milli Kuvvetlere Maltepedeki birliği ile birlikte katıldı. Kurtuluş Savaşı'nın sona ermesinden sonra, İzmir 'de toplanan hava birliklerine Grup Komutanı olarak atandı. Aynı zamanda Hava Okulu 'nda Uçuş Baş Öğretmenliği yaptı. Bu görevde iken 27 Ocak 1923 tarihinde pilotaj eğitimi için öğrencisi Astsubay Mehmet Emin ile birlikte uçuş sırasında düşerek hayatını kaybetti. Kabri, İzmir Hava Şehitliğindedir.

BABAM TAYYARE ÇAVUŞU HASAN OKAN'IN ANILARI: KARTAL MÜFREZESİ

tarihli “Bir Avuç Tayyarecinin Destanı” adlı yazısındaki bilgiler aynen uymaktadır. Bu yazıya çok az ek yapmakla yetineceğim. Soner Yalçın bu yazısıyla beni destekledi. Bu yazıdan alıntılar yaparak, eksiklerini de ben tamamlamaya çalışacağım.

“7 Haziran 1920 İstanbul-Maltepe Tren Garı. Saat 01.30. Yolcularını bırakan tren gardan ayrıldı. Trenden inen birkaç yolcu alelacele gecenin karanlığında kayboldu. İstasyon tenhalaştı. Sadece iki yolcu gardan ayrılmadı. Nemden ve heyecandan sırsıklam terlemiş Pilot Vecihi ve Pilot Rıdvan, istasyonun loş kısmına geçtiler. Beklemeye başladılar. Sabırsızdılar. Kısa bir süre sonra Başmakınist Eşref görüldü; telaşla, “Şakir ve eşi Müzeyyen az ileride bekliyor. Ancak Şakir bir buhran içinde, uçamayacak gibi görünüyor” dedi. Canları sıkıldı. Üstelik eşini de getirmişti! Bu arada diğer pilot arkadaşları görüldü: Pilot İsmail Zeki, Pilot Kazım, Pilot Bezmi.

Ekip bir iki eksikle tamamlandı. Diğer arkadaşlarını bekleyecek zamanları yoktu. Harekete geçtiler. Osmanlı'nın bu genç pilotları, İngiliz işgali altındaki İstanbul'dan, Anadolu'daki Mustafa Kemal Paşa ve taraftarlarına tayyare kaçıracaktı. Son durumu gözden geçirdiler. Uçabilecek halde sağlam üç tayyare vardı. İsmail Zeki Fokker'i; Kazım Albatros'u; Vecihi yanına alacağı Müzeyyen Hanım ve Eşref ile birlikte keşif tayyaresi kullanacaktı. Üçü de Birinci Dünya Savaşı'na pilot olarak katılmıştı.

Bezmi, Şakir ve Rıdvan'ın kullanacağı tayyareler uçacak gibi değildi. Onlar, Maltepe'deki diğer uçuş görevlileriyle buluşup karayoluyla gideceklerdi Anadolu'ya. Tam o sırada, uzaktan çoğunluğu Hintli olan İngiliz kuvvetleri görüldü. Gizlendiler. Pilotlar kararlıydı; tayyareleri kaçıracaktı.”

İngilizler ise Türklerin tayyare kaçıracaklarını hiç hesap etmemişti. Maltepe'deki hangarlara doğru dürüst nöbetçi koymaya bile gerek duymamışlardı. Görevli birkaç kişi ise zaten Türk'tü. Ve gece yapılacak operasyondan haberleri vardı. “İlk havalanan 24 yaşındaki Pilot Kazım oldu. Gecenin karanlığında kaybolup gitti. Başarmıştı. Sırada 25 yaşındaki Pilot İsmail Zeki vardı. Pistin sonuna geldi; yükseldi; ama bu irtifa ona yetmedi. Tepeyi aşamadı. Çakıldı. Uçağı parçalandı. Arkadaşları tereddüt etti; yardıma gitmeli mi yoksa harekete devam mı etmeliydiler? O sırada... Bir mucize oldu. Paramparça olmuş tayyareden İsmail Zeki ayağa kalkıp onlara doğru yürümeye başladı. Rahatladılar. Sıra 24 yaşındaki Pilot Vecihi'deydi.

Birinci Dünya Savaşı'nda 7. Tayyare Bölüğü'nün pilotlarından biriydi. Bir Rus uçağını düşürmüştü. İçlerinde en deneyimli oydu. Tayyarenin geniş kanatları fazla ağırlığa rağmen kolayca yerden havalandı. Tam dar ve küçük meydana ayrılmışlardı ki motordan kesik homurtular geldi.

Tayyaresini havada tutabilmek için var gücüyle mücadele verdi. Olmadı, başaramadı. Tümseğe çarptı. Tayyare ateş aldı. Pilot Vecihi ve Müzeyyen Hanım hafif, makinist Eşref ağır yaralı olarak kurtuldu. Anadolu'ya kara yolundan arkadaşları ile kaçacak olan Pilot Bezmi yetiştii. İstasyondan aldığı arabaya Eşref'i koydu ve hızla kayboldu. O sırada İngiliz askerler istasyona doluştu.

Pilot Vecihi, İngiliz askerlere görünmeden tren garına koşup trene atladı ve gecenin karanlığına karıştı.” Kaçışın ardından Bölük Komutanı Yzb. Fazıl kıymetli ve gizli evrakları da alarak Tğm. Şakir Hâzım, sivil memur Makinist Eşref, Ütğm. Muhsin Alpago, Ütğm. Emin Nihat Sözeri, Ütğm. Rafet, Tğm. Avni Okar, sivil pilot Hayri, İhya, Vecihi ve bir bölüm Astsb. ve erlerle birlikte Kartal yönüne kaçarak Adapazarı'na gittiler.

Hasan OKAN, o günü şöyle anlatmıştı: Fazıl Bey talime çıkıyormuş gibi bizi hazırlattı. Bizimle gelmek istemeyen 2-3 kişiyi bir odaya kilitledik. Bütün evrakları ve kasadaki paraları da aldı ve sabahın ilk saatlerinde talime çıkmış gibi silahlarımız omuzumuzda Kartal istikametinde yürümeye başladık ve çetelere sığındık. Çeteler bizi demiryoluna götürdü, orada drezinlere bindik. Kol kuvveti ile Adapazarı'na geldik. Artık kurtulmuştuk. Trenle Eskişehir'e ulaştık. Havalanan Pilot Kazım'ın uçağı İznik yakınlarında iniş yaparken telgraf direklerine çarpmış, uçak arızalanmış. Birlik Eskişehir'e gelir gelmez uçağı tamire başlamışlar. Hasan Okan'ın anlattığına göre tamir için bir bisiklet tamirhanesindeki aletlerden yararlanmışlar. Eskişehir'de demiryolları atölyesi vardı. Buradan da yararlanmış olabilirler. Kurtuluş Savaşı süresince uçak onarımlarının bir bölümü bu atölyede yapılmıştı.

Maltepe'den kaçış girişimi üzerine 17 Haziran 1920 tarihinde Maltepe Tayyare Meydanı İngilizler tarafından yakılıp yıkılmış, hangarlar, uçaklarla araç,gereç ve tüm donanım parçalanmıştı. 25 Haziran 1920 de Harbiye Nezaretinin emriyle Osmanlı dönemi askeri havacılığı sona ermiştir.

13 Haziran 1920'de 328 sayılı kararı ile TBMM Ordularının ilk hava kuvvetleri teşkilatının düzenlenmesine karar verildi. Konya Tayyare İstasyonuna yurdun dört bucağında pilotlar gelmeye başlamıştı. Pilot sayıca çoktu ama uzun süre uçuştan uzak kaldıklarından yeniden uçuş eğitimi almaları gerekiyordu. Öte yandan Konya'ya diğer uçak istasyonlarındaki uçaklar kara yoluyla geliyordu. Bu uçakların en kısa zamanda uçuşa hazırlanmaları gerekiyordu. Üç uçak uçuşa hazır duruma getirilmişti.

Pilot Yüzbaşı Fazıl vekâleten, sonra İstasyon Komutan vekili oldu. Fazıl Bey'in Anadolu'da almış olduğu ilk muharip birlik komutanlığı görevi bu olmuştur. 1920 yılı Temmuz ayı sonunda 3 av uçağı uçuşa hazırıldı. Resmi adı 2'nci Uçak Bölüğü olmasına karşın Bölük Komutanı Plt. Yzb. Fazıl'ın uçak gövdesinin iki yanına pençelerinde bomba taşıyan uçar vaziyette kartal resmi yaptırmasından dolayı Kartal Müfrezesi adı verilmiştir Türk Hava Kuvvetleri tarihinde ilk amblem taşıyan uçuş birliği mezkûr “Kartal Müfrezesi” olmuştur. Bu birlik 23'üncü Tümen Komutanlığının harekât komutasında bulunuyordu. İstasyonda 15 subay, 17 makinist, 16 makinist yardımcısı, 30 sanatkâr, 6 şoför olmak üzere 84 hazır mevcudu vardı. Yine bu istasyonda ikisi uçuşa hazır, dokuzu onarımda, altısı yedek parçası olmadığından onarılamayan 17 uçak vardı Temmuz 1920 de onarımlar sonucu 17 uçaktan 13 ü birliklere gönderildi.

Hasan Okan Kartal Müfrezesinin Ankara'ya da geldiğini anlatmıştı Bu konuda topladığım bilgiler şöyledir:

Önce kanatları bez olan uçaklar için şellak adı verilen bir astar boyasına gereksinim vardı. Bu malzeme yoktu. Çeşitli denemeler yapıldı ve şellak yerine geçebilecek bir madde üretilmeye çalışıldı. Patates kabuklarını kemikle kaynatmak. Kasaplardan kemik toplamaya başladık. Uçak kanatlarındaki kumaşa bu karışımı sürüyorduk. Bunun en büyük tehlikesi yağmurda bu astar eriyor ve kanatlar ağırlaşıyordu. Ayrıca da eksik malzeme nedeniyle kanatları çürüyordu Bir pilotumuz bu tehlikle karşılaştı, şehit olmuştu.

29 Ağustos 1920'de Üsteğmen Avni (ARIKÖK) ile Rasit Teğmen Sıtkı (TANMAN) öğleden sonra DFW C-V tipi silahlı keşif uçağı ile Bursa'ya beyanname atmak üzere görevlendirildiler. Uçak meydan üzerinde 150-200 metre yükseldikten sonra yağın yağmurlar nedeniyle ıslanan gövde ve kanat bezleri havanın etkisi ile yırtılıp ayrıldığından uçuşu etkilemiş, bunun sonucu alana dönerek zorunlu inişe geçen uçak da ağır bir iniş sonucu kırılmış ama personel kurtulmuştu.

Hasan Okan'ın anılarına göre, Uçak benzini bulmak büyük bir sorundu. Yurt çapında bulunamayan benzin Rusya ve bir bölümü de İtalya'dan sağlanıyordu. 68 oktanlı olan benzin uçak bölüklerine arabalarla ya da hayvan sırtında ulaştırıyordu Benzini uçaklara verirken büyük huniler hazırlamıştık. İçine temiz pamuklar koyarak pamuktan geçiriyorduk.

Konya İstasyonunda silahı bulunmayan uçaklara silah yerleştirme çareleri aranıyordu. En önemli sorun pervane arkasından ateş eden silahlarla pervane devri ile atılan mermilerin eşleşmesini sağlamaktı. Askeri depoda Birinci Dünya Savaşından kalma bir miktar Alman uçaklarında kullanılan makineli tüfekler bulunuyordu.

Kurmay Yarbay Muzaffer (ERGÜDER)'in anılarında ilginç bir anısı şöyle anlatılmaktadır. "İlk uçağa makineli tüfeğin uygulanması sırasında, o ana kadar bu işi hiç denememiş insanların uçak etrafında düşünerek dolaşmaları, sabah aydınlığından karanlık basıncaya değin uçağın üzerinde çalışmaları görülecek manzara idi. Yemek yemeyi unutup, gözlerine uyku girmiyordu. Makine Yüzbaşı Murat, Sivil Makinist Eşref (KOŞMAN), Küçük Eşref ve diğer ustaların çalışmaları görülmeye değerdi. Eşref bu işin sırlarını keşfettiği zaman, yağız çehresi gülümsemiş, ela gözleri parlamıştı. Yüzbaşı coşmuş, bu işi yapacağız diye haykırmıştı.

İnanç dolu bu karar karşısında herkes hem seviniyor hem ırkılıyordu. Ya başarılı olmazlarsa, ya pervane parçalanırsa... İlk tüfek uçağa yerleştirilmiş, onların anlatımlarına göre her şey hazırlanmıştı. Ateş için hedefler hazırlandı, uçak hedeflerin karşısına götürüldü, yer deneyimi yapılacaktı. Kalpler çarpıyordu. Motor çalıştırıldı, pervane döndü, Eşref makineli tüfeğin üstüne başını yatırdı, nişan aldı. Eli tetikte durdu, kimse sesini çıkarmıyordu. Tak, tak, tak, bir daha... Bu tiz seslerden sonra motor durduruldu. Heyecanla pervane yoklandı, pervanede hiçbir delik, hiçbir isabet yoktu, ama hedef parçalanmıştı. Muvaffakiyet, yükselen sevinç çığlığı alanı inletiyordu. Herkes Yüzbaşı Murat'ın, Eşref'in elini sıkıyor, daha fazla coşanlar bunları kucaklıyordu. İlk uçak silahlanarak böylece cepheye uçtu gitti. 22 Ağustos 1922 akşamına kadar ikincisi, üçüncüsü, dördüncüsü, sonunda beşinci ve altıncı Spad uçağı uğraşarak hazırlanıp uçuruldu. Diğerlerinin hazırlanmasına başlandı. İş devam ediyordu."

Uçaklarımız avcı uçaklarıydı. Bu uçaklarla sadece keşif yapılabiliyordu. Önce bu uçaklara makineli tüfek yerleştirdik. Ama yapılan yeterli değildi. Yunan birliklerini bombalamamız gerekiyordu. Avcı uçaklarını nasıl bombardıman uçağı haline getirdik. Günlere bunun üzerinde duruldu. Pilotun iki yanına birer küfe koyduk. Sonra küfelerin altını çıkardık. Kapakları açılır kapanır hale getirdik. Pilot bombayı atacağı zaman yanındaki ipleri çekecek ve küfenin dibi açılacak, bomda düşecekti. Artın denemeye başladık. Önce küfeler taşı doldurduk denemelere başladık. Olumlu sonuç alınca ardından gerçek bombalarla denedik. Sonuç olumluydu. İlk bombardıman uçağımız uçuşa hazır.

Pilotlar aralıksız büyük bir azimle çalışırken, Konya'da bir gerici ayaklanmayla karşı karşıya gelindi. İngilizler ve Saray'la işbirliği içinde olan Zeynelabidin ve kardeşleri, Konya'daki Delibaş Mehmet ve 500 adamını ulusal güçlere karşı kışkırttı.

Ulusal savaşta ilk şehit pilot, Konya'daki bu gerici ayaklanma sırasında verildi. Birinci Dünya Savaşı'nda bir kurşun yarası bile almayan Pilot Üsteğmen İbrahim Ethem, Konya istasyonunu savunurken 3 Ekim 1920'de gericiler tarafından şehit edildi.

Pilotlar gericilere karşı uçaklarını korurken ellerinde silahları bile yoktu.

Zorlu mücadele sadece ülkeyi işgal eden düşmana karşı değil, yerli işbirlikçileri gericilere karşı da veriliyordu.

15 Ağustos 1920. İstiklal Savaşı'nda ilk uçuş yapıldı 23. Tümen Komutanı İzzettin (Çalışlar), Kula ve Alaşehir civarının havadan keşfini istedi. Pilot Astsubay Vecihi, sabah 08.00'de havalandı Havalandı havalanmasına ama uçak pek güven vermiyordu. Motor arızalı, kanatları hurdaydı. Zaman geçtikçe uçağın bir parçası yerinden fırlamaya başladı.

Radyatörler su damlatıyordu. Pilot Vecihi yine de kararlıydı. Dönmeyecekti. Görevini kusursuz yerine getirecekti. Keşif için havalanmıştı ama Alaşehir tren garında Yunan kuvvetlerini görünce (irtifasını)/yüksekliğini 600 metreye kadar indirdi. Yunan askerleri, Türklerin çalışır uçakları olduğuna ihtimal vermiyordu. Bu nedenle Türk uçağını kendilerinden sandılar. Yanıldılar. Pilot Vecihi bu fırsatı kaçırmadı. Ardi ardına iki bomba attı. Yunanlılar bozguna uğradı. Pilot Vecihi uçağı 50 metreye kadar indirdi ve makineli silahla Yunan askerlerini taramaya başladı; mermisi bitene kadar...

Sonra geldiği gibi döndü. Yunanlılar, Türk pilotun bu tuhaf ve garip uçakla nasıl uçtuğuna hiç akıl erdiremedi. Alaşehir hava saldırısı, Türk hava kuvvetlerinin Kurtuluş Savaşı'ndaki ilk zaferi oldu. Bunu diğerleri izledi.. Gönderdiği şu telgraftı: "İnönü Meydan Muharebesi muzafferiyetinin amillerine, topçularla tayyarecilerime hassaten selam ve teşekkür ederim." Birkaç ay sonra pilotlar da komutanları İsmet Bey'e bir jest yaptı. Yunanlılardan ele geçirilen keşif uçağına "İsmet" adını verdiler!

Hasan Okan, anılarında Ankara'ya uçakla gittiğini ve Gazi Eğitim Enstitü'nün bulunduğu alanın hava alanı olduğunu söylemişti. Bu konuyu araştırdım. Doğru olduğunu saptadım.

BABAM TAYYARE ÇAVUŞU HASAN OKAN'IN ANILARI: KARTAL MÜFREZESİ

12 Ağustos 1921 de Birleşik Uçak Bölüğü Polatlı'dan Maliköy'e çekildi. Bölüğün ağırlıkları 4 Ağustosta Ankara'ya gönderildi. Ankara'da Gazi Üniversitesinin bulunduğu alana yerleşti. Bu alan 1932 yılına kadar Ankara Uçak Meydanı olarak kullanıldı.

28 Ağustos 1922 tarihinde Afyon düşmandan temizlendiğinden düşmanın daha yakından izlenebilmesi için 29 Ağustos'ta Tayyare Bölüğünün Afyon'a taşınması emredilmiştir. Böylece malzeme deposu, tamirhane ve bir kısım erler Akşehir'de, bir kısım malzeme ve erler Çay'da, uçaklar ve pilotlar Afyon'da bulunuyordu.

Afyon'a taşınmadan önce Tayyare Bölük Komutanı Yüzbaşı Fazıl ve personeli Batı Cephesi Karargâhına çağırılmış, İsmet Paşa başta Bölük Komutanı olmak üzere tüm personeli tek tek kutlamıştır. İsmet Paşa, Yüzbaşı Fazıl'a ; *"Şu andan itibaren binbaşılığa terfi ettin. Mustafa Kemal Paşa da tebrik için seni bekliyor."* demiş ve Pilot Yüzbaşı Fazıl'ı, Başkomutan'a Binbaşı Fazıl olarak takdim etmiştir. Başkomutan Mustafa Kemal de Binbaşı Fazıl'ı kutlamış, başarılı personelin bir üst rütbeye yükseltilmesibuyruğunu vermiştir. Binbaşı Fazıl'ın beraberindeki başarılı Yüzbaşı Yahya da hemen binbaşılığa terfi ettirilmiştir. (Diğer pilot, rasit ve havacı personel 31 Ağustos 1922 tarihinden geçerli olarak terfi etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında 30 Ağustos günü "30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı" olarak kutlanmıştır.)

26 Ağustos 1922 günü erken saatlerde Büyük Taarruz başladı. Muzaffer (ERGÜDER) anılarında o günkü durumu şöyle anlatmaktadır:

"Gün ağarırken her uçağın başında üç-dört er bekliyor, her uçak son bir defa gözden geçiriliyordu. Türk topçusunun homurtusuna bu mütevazi meydana çalışmaya başlayan uçakların motor gürültüleri karışıyor, uçaklar birer birer havalanıyordu."

Havanın 3/4 kapalı ve çok rüzgârlı olmasına ve keşif için uygun olmamasına karşın saat 06.00 - 07.30 arasında Yüzbaşı Fazıl, Yüzbaşı Yahya ve Astsubay İhya, Mükerrrem, Basri, Abdülhalim'in yönetiminde üç av ve üç keşif uçağı havalandı. Keşif uçaklarında rasit olarak Üsteğmen Y. Kenan, Hamdi (ÇAYPINAR) ve Teğmen Osman Nuri (BAYKAL) bulunuyordu. Av uçaklarının korumasında yapılan bu keşif uçuşları; Döğer, Altıntaş bölgesinde düşman yedeklerinin durumunda bir değişiklik olmadığını gösteriyordu. Afyon'un güney ve

güney doğusundaki keşif; düşman birliklerinin toplanma harekâtına girişmediğini gösteriyordu. Keşif uçağımıza saldıran bir Yunan uçağına karşı yapılan taarruz sonucu, bu uçak kaçırıldı.

Saat 07.45'de havalanan Yüzbaşı Fazıl, av uçağı ile taarruza geçen birliklerimizin üzerinde uçarak, Yunan keşif uçaklarının faaliyetini önlemeye çalışmıştı. Bu uçuş sırasında bir Yunan Breguet-14 A2 uçağı ile karşılaştı. Yunan uçağının keşif yapmasını önlemek için saldıran Fazıl uçağı kovalayarak Afyon bölgesindeki Hasanbeli - Garipçe Köyü civarına inmeye mecbur etti. Dizinden yaralı olan pilot uçağı yakmak istemişse de gövdenin yarım metrelik bölümü yandıktan sonra yetişenler tarafından yangın söndürüldü. Çabucak onarıldı. Ele geçen ve çalışır durumda olan bu uçağı Garipçe adı verilerek Türk Hava Kuvvetlerinde kullanılmıştı. Yunan uçaklarının Afyon'un doğu ve güneyindeki keşif harekâtını önlemekle görevli bir Türk uçağı saat 07.50'de karşılaştığı bir Yunan keşif uçağı ile yaptığı çatışma sonucu Yunan uçağını Afyon meydanına inmeye mecbur etti. Aynı gün, 09.20'de Döğer - Altıntaş bölgesinde yapılan keşif sonucu şu durum saptandı. Altıntaş - Arap çiftliği şosesinde bir Yunan taburu yürüyüş halindeydi. Yunan ordugâhlarının durumunda değişiklik yoktu. Bir av uçağımız saat 10.40'da Afyon'un güneyinde karşılaştığı bir Yunan keşif uçağını inişe zorladı.

Tayyare Çavuşu Hasan Okan, Kurtuluş Savaşının her aşamasında Binbaşı Fazıl'ın birliğinde görev almış ve bu görev İzmir'in kurtuluşuna kadar sürmüştür. Askerlik görevi 1914 yılından 1923 yılına kadar 9 yıl hava kuvvetlerinde geçmiştir.

1923'te terhisinden kısa bir süre sonra tekrar göreve çağırılan Hasan Okan sivil makinist olarak 1950 yılına kadar görev yapmıştır. Bu arada 2. Dünya Savaşı döneminde önce Seydiköy'de Gaziemir hava üssünde, Güzelyalı Deniz üssünde görev yapmıştır. Savaş başlayınca Diyarbakır, ardından Kütahya ve Balıkesir hava üssünde görev yapmıştır. 1950 yılında havada fenalık geçirmiş Eskişehir Hava Hastanesinde yatmış, şeker hastası olduğu için emekli olmuştur.

Hasan Okan, Türk Hava Kuvvetlerinde 1914 yılından 1950 yılına kadar 36 yıl görev yapmış bir harp gazisidir. Kendisi kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile onurlandırılmıştır.

Hasan Okan'a ve silah arkadaşlarına Tanrıdan rahmet dileriz.

“Bizim Köy Etnoğrafya Galerisi” nde Bir Kültür Gezintisi ve Galerinin Hazırlayıcısı Sayın Nurdaş Yılmaz ile Bir Söyleşi

Bu sayımızda; İzmir - Çanakkale otoyolu üzerinde, içinde tarih yatan bir müzeyi ziyaret ediyor ve müzeyi hazırlayan Atatürk âşığı Sayın Nurdaş Yılmaz ile bir söyleşi yapıyoruz.

Söyleşiyi Yapanlar : Esma Ceren Kalfa(*) ve Yılmaz Sonsuz (**)

Galerinin girişinde bulunan Tapu Belgesi

İl		Türkiye		Türkiye Cumhuriyeti		TAPU SENEDİ		Mevki	
İlçesi		-		-		-		-	
Mahallesi		-		-		-		-	
Köyü		-		-		-		-	
Sokağı		-		-		-		-	
Mevki		-		-		-		-	
Satış Bedeli		Pafta No		Ada No		Parsel No		Mülkiyet	
Satılmaz !		1		1		1		78.057.600 hektar	
Nispeti		Vatan Toprağı							
Sını		Misak-ı Milli							
Esnme Sebebi		İstiklal Savaşı							
Şerhler:		Bu parsel bir bütündür. Bölünemez, parçalanamaz, satılmaz.							
Sahibi		70.000.000 Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı							
Görüş		Yatırım No		Cilt No		Sahife No		Sıra No	
Cilt No		1		1		1		29.10.1923	
Sahife No		1		1		1		1	
Sıra No		1		1		1		1	
Tarih		1071		1071		1071		1071	

Anıtkabir Dergisi: Merhabalar, öncelikle bize kendinizi tanıtır mısınız ?

Nurdaş Yılmaz: Adım Nurdaş YILMAZ. Ordu Mesudiye doğumluyum. 13 yaşında İstanbul'a yerleştim ve orada büyüdüm. 1978'den beri dükkânımda plastik kalıp işiyle uğraşıyorum.

Anıtkabir Dergisi: Müze kurma düşüncesi nasıl oluştu? Sizi, bu eşyaları toplamaya yönelten neydi?

Nurdaş Yılmaz: Burada gördüğümüz eşyaları 32 yıl önce İstanbul'da biriktirmeye başladım. Bana zamanın Turizm İl Müdürü, Çağdaş Bey bir öneride bulundu ve Balıkesir Burhaniye'ye gelerek müzeyi burada açabileceğimi söyledi. Ben de bu öneriyle beraber müzeyi bugünkü yerine kurdum. Aslında bu eşyaları toplamaya başladığımda böyle bir niyetim yoktu. Müze kurmak aklımda değildi. Hobi olarak başlamıştım buradaki eşyaları toplamaya. Eski yaşantılara, eski değerlere saygı ve

sevgi duyduğum için biriktiriyordum. Çağdaş Bey biriktirdiklerimi gördükten sonra onları insanlara da göster, insanlar geçmişlerini bilsinler dedi. Ben de gelip buraya bu yatırımı yaptım. Bu müzeyi kurdum.

Türkiye'nin Türkiye'nin aşağı yukarı her tarafını gezdim. Anadolu'yu gezerken de eski tarihi eşyaları topladım. Örneğin, eski bir beşik aldım, ot boyasıyla boyanmış, 150 - 200 yıllık. Daha ucuza da beşikler vardı ama ben tarihi olan eşyaları topladım. Hepsini bu müzeye koydum. Boş zamanlarımızda çalışıp mankenleri hareketlendirmek için uğraştık. Bu müzeyi nasıl kurdunuz, bu hareketli mankenleri nasıl yaptınız diye soruyorlar. Bu soruyu soranlara ben de sigara içiyor musun diye soruyorum. Evet içiyorum diyorlar. Ben içmiyorum, sen de 30-40 yıl boyunca sigara içme o zaman bana bu soruyu sor diyorum. Sen o parayı sigaraya veriyorsun, ben müze kuruyorum. Sen mi kârlısın ben mi

(*) ODTÜ Öğrencisi

(**) Boğaziçi Üniversitesi Öğrencisi

“Bizim Köy Etnoğrafya Galerisi” nde Bir Kültür Gezintisi ve Galerinin Hazırlayıcısı Sayın Nurdaş Yılmaz ile Bir Söyleşi

kârlıym? Örneğin, Anadolu’yu gezerken, köyleri dolaşırken insanların dikkatini çekebilmek için, bir konuşma ortamı kurabilmek için kahvede kendime çay söylüyorsam oradaki insanlara da söylüyorum. Ne olacak bir paket sigara parası tutuyor tutmuyor. Ama gönül alıyorum. Aradığım şeyleri bulmamda insanlar yardım ediyor. Daha değerli değil mi bu şimdi.

İnsanlar antikaların değerini hiç bilmiyorlar. Onlara bana satmalarını söylediğimde ne yapacaksın bu eski püskü şeyleri diyorlar. Onların istediği fiyattan da alıyorum. Bir leğene babasından kalma eşyaları verenler var. Ne yapayım bunları toz toplamaktan başka işe yaramıyor diyorlar. Bu da benim zoruma gidiyor.

Babamın çok eşyası var burada. Harman makinesi, karasaban, arabalar hepsi babamındı. O günlerden birer anı. Burada doldurulmuş hayvanlar da var, gezdiğim yerlerden bulduğumuz doldurulmuş hayvanları taşıdık buraya. Hayvan hakları savunucuları beni şikâyet etmiş, hayvanları öldürüp dolduruyormuşuz diye. Gelip ölçümlerini yaptılar. Buradaki hayvanlar 80 – 90 yıllık çıktılar. Ben doğayı çevreyi seven bir insanım. Hayvan öldürmekle çevreye zarar vermekle işim olmaz. Ağaçlara bile zarar veremem ben. Ağaç kesen babasının ayağını keser.

Anıtkabir Dergisi: Hareketli manken demişken, bu müzede sergilediğiniz objeler niçin hareketli ?

Nurdaş Yılmaz: Müzede sergilenen objelerin hareketli olmasının amacı o dönemde insanların ne yaptıklarını, nasıl yaşayıp çalıştıklarını en iyi biçimde gösterebilmektir. Balmumu müzelerinde ve diğer müzelerde bu kadar etkili gösterilemiyor bunlar. Örneğin hızarı öylece koysak nasıl işlediğini, ne işe yaradığını bilemezsin ama, burada hepsini gösteriyoruz. Ağaç nasıl kesilir, buğday nasıl un olur, bunların hepsini hareketli olarak görebiliyoruz burada. Yani o zamanki insanların günlük hayatlarını çok daha net bir şekilde gösterebiliyoruz müzenin hareketli olması sayesinde. Sadece fotoğraflarla bu yaşantı anlatılamaz. Bu yaşantı ders kitaplarına sığmaz. Okulların buraya ziyaretler düzenlemesi gerekiyor. Biz bunları yaşadık biliyoruz. Sizden sonraki kuşaklar bu

yaşantıları bilmeyecek, böyle çalışmalar olmazsa.

Anıtkabir Dergisi: Mankenleri nasıl hareketlendirdiniz acaba?

Nurdaş Yılmaz: Tüm bunlar minyatür bir bebekle başladı aslında. İlk olarak o hareketli bebeği yapmıştım, ondan sonra bunları gerçek boyutlarda da yapabilirim diye düşündüm. Boş zamanlarımı da onları yapmakla değerlendirdim. Buradaki tüm hareketli unsurları kendimiz yaptık. Eniştem Ertan Güven de çok yardım etti. Mankenleri satın aldık, hareketlendirdik.

Anıtkabir Dergisi: Buradan bir kazanç elde ediyor musunuz? Devletten ya da vakıflardan parasal destek aldınız mı?

Nurdaş Yılmaz: Arkaya kurduğum düğün salonundan karşılıyorum müzenin tüm giderlerini. Devletten ya da vakıflardan bir yardım alamıyorum. Fazla bir kazancım olmadığı için reklam da veremiyorum. Körfez halkının çoğunluğu habersiz buradan. Turlarla gelen insanlar ziyaret ediyor genelde. İzmir’den Bursa’dan turlarla gelenler oluyor. Bazen araştırıp buluyorlar ama gelmiyorlar çünkü, sergilediklerin her yerde var diyorlar. Ama hareketli olduğunu bilmiyorlar. Geldikten sonra da içerden çıkmak istemiyorlar. Para kazanamıyorum, masraflarını karşılayamıyorum ama hiç olmazsa huzurluyum. Gelen insanların mutlu olduğunu, geçmişlerini hatırladığını, öğrendiğini gördükçe, bir bakıma geçmişlerini yeniden yaşadıklarını görünce mutlu oluyorum. Örneğin, geçenlerde müzeye ailesiyle beraber 94 yaşında yaşlı bir amca geldi. Müzeyi gezdikçe duygulandı, gözleri doldu. Sandalye getirdik oturdu, ağlamaya başladı. Bir saat boyunca ağladı. Oğlu geldi baba kalk artık gidelim, neden bu kadar ağlıyorsun? Diye sorduğunda;

- Dur oğlum, ben burada annemi, babamı, çocukluğumu, gençliğimi seyrediyorum dedi. Bu işi bu yüzden yapıyorum.

Bir seferinde başka bir ziyaretçimiz, yaşı doksanın üstünde bir adam, oğluna burada sergilenen, üzerinde ekmeklerin bulunduğu tepsisi göstererek:

“Bizim Köy Etnoğrafya Galerisi” nde Bir Kültür Gezintisi ve Galerinin Hazırlayıcısı Sayın Nurdaş Yılmaz ile Bir Söyleşi

-Oğlum bak, ben çocukken bizim evde buna benzeyen bir sahan vardı. Anam içine çorba koyar getirirdi, evde de bir tek tahta kaşık vardı, annem babam ve iki kardeşim sırayla o kaşıktan çorbayı içerdik. On dakikada bitebilecek çorbayı değışe değışe yediğimiz için belki de bir saatte içerdik. Böyle günleri de yaşadık. Ama bunca zorluğa rağmen o yemeğin en azından tadı tuzu vardı, farklı bir lezzeti vardı, insanların birbirine saygısı, sevgisi vardı. Şimdiyse hiçbirisi yok, ne hayatın tadı tuzu, ne insanlarda saygı sevgi... dedi. İnsanlar o zamanlar patates haşlarken bile kabuklarını soymazlarmış ziyan olmasın diye. Şimdi kabuk diye patatesin yarısı atılıyor, öyle yemek yapılıyor.

Anıtkabir Dergisi: Bu galeriyle ilgili olarak sizi rahatsız eden herhangi bir şey var mı?

Nurdaş Yılmaz: Buraya gelen gençlerin %80'i buradaki eşyaların ne olduğundan haberdar değil. Ne işe yaradıklarını bile bilmiyorlar. Sadece gezip görüp fotoğraf çekiyorlar. Bu ne işe yarar diye bir soru bile sormuyorlar. Fotoğraf çekmeyi yasaklamadık, insanlarda hatıra kalabilin diye. Gelenlere bunların ne için kullanıldığını soruyorum, bilmiyorlar diyorlar. Eskiden bebeklerin altına bez bulunmadığında toprak koyarlarmış, dediğimde inanmıyorlar. Ben de burayı eski insanların yaşantıları unutulmasın diye kurdum. Yabancı turistler ise tercümanlar aracılığıyla her şeyi soruyorlar. Örneğin yüz elli yıllık bir askı var, zeytin dalından yapılmış. Bizim insanlarımızdan soran yok ama yabancılar ne işe yarar, nasıl yapmışlar, hangi ağaçtan yapmışlar diye soruyorlar. Bizde kültüre merak yok. Türkiye'de hiçbir kültürel çabaya ilimiz yok. Burayı o ilgiyi artırabilmek için açtım zaten. Aslında kültürü aşılatabilmek açığa çıkarabilmek için Türkiye bulunmaz bir nimet ama, biz değerini bilmiyoruz ne yazık ki. Bunun değerini bilen insan yok. Halbuki her şey geçici, bu dünyada sadece yarattığımız kültür kalacak. Gençlere geçmişimize sahip çıkmalarını söylüyorum. Geçmişini bilmeyen geleceğini kuramaz. Ne yazık ki bu konuda şimdiki gençlerden endişeliyim. Değerlerine sahip çıkmıyorlar. Böyle bir şey olmaz. Örneğin geçenlerde bir tur geldi. Girişin dört lira olduğunu öğrenince girmek istemediler. Turdaki bir bayana; Hanımefendi ben buranın görevlisiyim gelin içeriye bir görün, ondan sonra karar verin dedim. İçeri girdi daha sonra çıkmak istemedi. Herkes girdi ve bir buçuk saatte çıktılar. Hepsini teşekkür ederek ayrıldı. Dört lirayı çok görüp şikâyet eden bir kadın çıkışta anı defterinde özür diledi ve bağış kutusuna on lira bıraktı.

Bir de temiz bir toplum değiliz. Çevre o kadar pis ki sigarasını içip yere atan, suyu içip şişesini yere bırakan insanlar var. Devletin buna el atması, televizyonlarda gazetelerde bununla ilgili yayınlar olması gerek. Bu çevre çocuklarımıza miras. Bize kalan bir şey değil sonuçta. Çan'da bir ağaç buldum. İçeride de sergiliyorum. Dalları birbirine kaynaşmış. Bu iki ağaç bile kaynaşabiliyor, bir olabiliyor ama, biz insanlar bir olamıyoruz.

Anıtkabir Dergisi: İleride bu galeriyle ilgili planlarınız var mı ?

Nurdaş Yılmaz: Daha yapmak istediğim çok şey var buraya. Buradaki her şeyi ayrı ayrı bölümlerde sergilemek istiyorum. İçeri insanlar girdiğinde kuşlar ötüşecek, hayvanlar cıvılayacak... Ama alan dar geliyor, yeterli olanaklarım da yok. Çünkü her bölümü ayırmam gerek. Taştan bir ahır yapmayı düşünüyorum. Un değirmeni yapmam lazım. Hepsini ayrı ayrı düşünüyorum. Daha gerçekçi olması için bunların olması lazım. Türkiye'ye bu değeri katmak istiyorum. Bir proje üstünde çalışıyorum şimdi, çamaşır yıkayan kadınları, tarlayı eken insanları, eski yaşantının izlerini daha gerçekçi şekilde yansıtmak istiyorum, Allah izin verirse. İnsanlar içeri girdiğinde bak eskiden insanlar böyle yaşamış, desinler.

Anıtkabir Dergisi: Bir de küçük bir kitaplığınız var müzenin dışında. Orada bulunan kitaplar sizin kitaplarınız mı?

Nurdaş Yılmaz: O kitaplar buraya bağışlandı. Birisi bu kitapları satmamak koşuluyla bana verdi. İçinde eski basım kitaplar da var. Çok istiyorlar ama satmıyorum. İsteyen var ama satılmaz. O kitaplar burada kalacak, gelenlerin okuması, incelemesi için verildi onlar bana. Hediye satılmaz.

Anıtkabir Dergisi: İçeride elektronik aletler de var. Onları neden sergiliyorsunuz?

Nurdaş Yılmaz: Onlar hediye olarak geldi. Onlar da Türkiye'de ilk kullanılan elektronik aletlerden. Orada gramofonlar da var, eski fotoğraf makineleri, kameralar da var. Antika eşyalar satan yerlerden, Tahtakale'den falan buldum onları. Tarihi bir geçiş yarattık orada. Gelen insanlardan bununla ilgili yorumlar da alıyoruz. Örneğin ziyaretçilerden birisi anlattı. Radyo ilk olarak köylerine geldiğinde tüm köy halkı kahvede radyonun başına toplanmış. Radyoda türkü çalıyor ama kimin söylediğini göremiyorlar. Herkes radyonun içinde türkü söyleyen adamı arıyor. Adamı bulamıyorlar.

Anıtkabir Dergisi: Bize zaman ayırıp bu söyleşiyi yaptığınız için çok teşekkür ederiz.

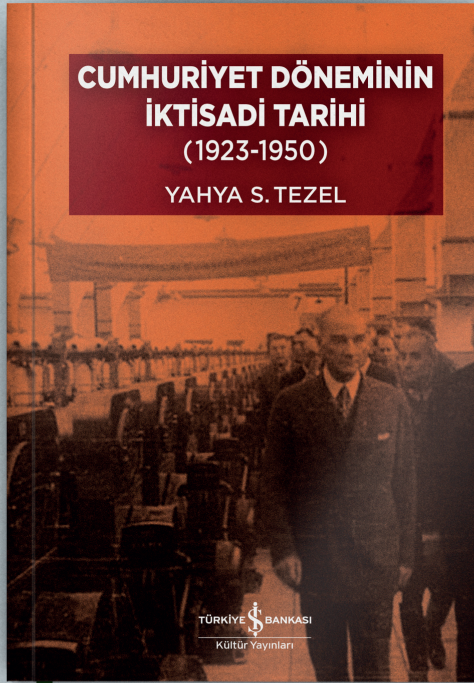
Nurdaş Yılmaz: Ben teşekkür ederim. Umarım bu söyleşiyi insanlar bilinçlenir ve tarihini öğrenmeye çalışır.

İKTİSAT TARİHİMİZİN KLASİKLERİ İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA

Türkiye'nin 200 Yıllık
İktisadi Tarihi
Şevket Pamuk
388 s, 24 TL

Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi
Yahya S. Tezel
712 s, karton kapak 32 TL,
ciltli 48 TL

Cumhuriyet'in İktisat Tarihi
Oktay Yenal
276 s, 18 TL

Konya kitabevimiz açıldı.

İhsaniye Mah. Münecimbaşı Sok. Konevi
İş Merkezi No: 3/C Selçuklu - Konya
Tel: (0332) 351 16 07

Kitabevlerimiz: İstanbul - Kadıköy, Tel: (0216) 348 97 84 Eminönü - Müze, Tel: (0212) 511 13 37
Caddebostan, Tel: (0216) 386 65 62 Beşiktaş, Tel: (0212) 258 77 43 Bakırköy, Tel: (0212) 571 20 32
Nişantaşı, Tel: (0212) 234 80 71 • Ankara - Yenışehir, Tel: (0312) 430 33 66 Tunalı Hilmi, Tel: (0312) 324 10 73
İzmir - Karşıyaka, Tel: (0232) 364 71 42 • Diyarbakır - Ofis, Tel: (0412) 228 42 16 • Eskişehir - Tepebaşı,
Tel: (0222) 220 49 13 • Trabzon Merkez, Tel: (0462) 326 98 39 • Mersin, Tel: (0324) 238 18 14
Samsun - Çiftlik, Tel: (0362) 233 38 30

Kurucusu olduğumuz İş Bankası Kültür Yayınları
yeni kitaplarla büyümeye devam ediyor.

TÜRKİYE **BANKASI**
Türkiye'nin Bankası

CUMHURİYET TARİHİNİ AYDINLATAN ÖNEMLİ BİR KURUM: TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

Hazırlayanlar: Mert Kısacık, Tuğba Aydın, İhsan Şahin, Mustafa Çolak, Zeynep Birbil (*)

GİRİŞ

"En mühim, en esaslı mesele terbiye meselesidir. Terbiyedir ki, bir ulusu ya hür, müstakil, şanlı yüksek bir toplum halinde yaşatır, ya bir ulusu esaret ve sefaletle terk eder".¹ Atatürk'ün bu sözleri yıkılan bir imparatorluktan güçlü bir ulus yaratmanın temel taşının bir ulusal eğitim sisteminin oluşturulmasına atfettiği önemi vurgulamaktadır. Eğitim sisteminin temel taşları arasında yer alan tarih öğretimi özellikle ele alınması gereken bir konudur. Atatürk ilke ve inkılapları, Türk milletinin tarihsel süreç içindeki gerek ve gerçekliklerini ele alarak oluşturulmuştur. Bu ilke ve inkılaplar incelendiğinde Atatürk'ün özellikle genç kuşakların kendi ülke tarihi konusunda bilgi sahibi olmasını öğütlediği görülmektedir. Milli tarih bilincinin bir gereklilik olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: "Büyük devletler kuran atalarımız, büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, incelemek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur."²

Cumhuriyet sonrası Atatürk Türkiye'sini 1923-1938 dönemi olarak tanımlarsak, bu dönemde tarih eğitimi adına yapılan tüm sistemli yaklaşımlar ve kurumsallaşma çabaları aslında bir ulusal bilinç ve birlik ruhu oluşturma çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Tüm bunlardan hareketle, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün Tarihi konulu bu çalışmada sadece Enstitü'nün kuruluş döneminin ve çalışmalarının aktarılmasının konunun anlaşılmasında eksiklikler

yaratacağı düşüncesiyle, Enstitü'nün kuruluşunda etkili olan etkenler ve kuruluş kararı alınmasını hazırlayan sosyal ve siyasi ortama ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı bir bölüme de yer verilmiştir. Araştırma, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün günümüzdeki çalışmalarının ve etkisinin değerlendirildiği sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Tarihi Ortam

30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesinin resmi belgesi olup, İstanbul Hükümeti'nde önemli karışıklıklar yaşanmaya başlanmış ve ülke içerisinde güçlüye boyun eğmek niyetinde olan bir grup yanında, mücadele gücü daha yüksek milliyetçi bir grup oluşmuştur. İşgale karşı direniş özellikle Anadolu'da mahalli teşkilatlar aracılığıyla baş göstermeye başlamıştır. Birinci ve İkinci İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi Türk Milleti'nin var olma mücadelesinin kanıtlarıdır.³

24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ise askeri başarıların siyasi bir başarıyla taçlandırılması anlamını taşımaktadır. Tüm bu başarıları "Türk yenileşmesi" olarak adlandırılan süreç izlemektedir. Türk yenileşmesi süreci diğer gelişmelere ışık tutmuş ve hızlandırmıştır. Bu çerçevede Türkiye Devleti'nin Kuruluşu ve Cumhuriyet'in İlanı Türk Milletinin geçirdiği değişimin ifade ettiği en önemli aşamalar olarak değerlendirilmektedir.⁴

Mustafa Kemal Atatürk Türk İnkılabını, CHP Dördüncü Büyük

(*) BİLKENT Üniversitesi Öğrencileri

¹ Güzin Beril Devlet, "Atatürk Devri Yüksek Öğretim Kurumlarında Türk İnkılap Tarihi Öğretimi" 2014, s.10.

² Afet İnan, "Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler" Ankara, 1984, s.297.

³ Yaşar Özüçetin, Senem Nadar, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Üniversiteler Düzeyinde Okutulmaya Başlanması ve Geline Sürç", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume3/11, Spring 2010, 466-477.

⁴ Yaşar Özüçetin, Senem Nadar, a.g.e, s.466-477.

CUMHURİYET TARİHİNİ AYDINLATAN ÖNEMLİ BİR KURUM: TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

Kurultay'ında yaptığı açış konuşmasında şu şekilde özetlemektedir:

“Uçurum kenarında yıkık bir ülke... türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... yıllarca süren savaş..., ondan sonra, içerde ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet (süreklili alışı) ve bunları başarmak için arasız, devrimler... işte, Türk genel devriminin bir kısa diyemi.”⁵

1918'den Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen süreçte tarihi ortam için verilen bu kısa değerlendirme, yaşanan Milli Mücadelenin, milli tarih anlayışının oluşmasından kurumsallaşarak yaygınlaştırılmasına kadar uzanan yolda önemini vurgulama amaçlıdır. Başka bir deyişle milli tarih fikrini oluşturan asıl etki, içinde bulunulan tarihi ortam olmuştur.

Milli Tarih Bilinci ve Yürütülen Çalışmalar

Mustafa Kemal Atatürk 23 Nisan 1922'de yapmış olduğu bir konuşmasında bu günün Türkiye tarihi için bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir.⁶ Yönetim gücünün tek kişiden millete geçmiş olması Türk Tarihinde önemli bir dönüşüm noktası olmuştur. Bu dönemden sonra, yapılan köklü değişikliklerin sürekliliğini sağlamak amacıyla milli dil ve tarihin araştırılması konusunda çalışmalar başlatmıştır.⁷ Milli Tarih çalışmalarına verilen önem Türkiye'de olduğu gibi Avrupa'da da rejim değişikliği dönemlerine denk düşmektedir. XVIII. Yüzyıl Reform Hareketleri sonucunda, kilise okulları itibarını kaybederek Avrupa'da laik eğitim anlayışı doğmuştur. Bunu takip eden dönemde Fransız İhtilali ve XIX. Yüzyıl Sanayi Devrimi eğitim anlayışını kökten değiştirmiştir. Eğitim anlayışının değişmesinde yönetim biçimlerinin farklılaşması etkili olmuştur. Genel olarak monarşi ile yönetilen toplumların cumhuriyet rejimine geçişi evrensel kavramların oluşmasını sağlamıştır. “ulus-devlet” ve “vatandaş-özgürlük” bu kavramlardan bazılarıdır. Siyasi ortamın yarattığı dönüşümler tarihe bakış ve tarih eğitimi de fazlasıyla etkilemiştir.⁸ Yeni kurulan ulus devletler, varlıklarını meşru zemine oturtacak olan “milli tarihlerini” oluşturmaya ve bunu bir gelecek güvencesi olarak eğitim sistemine yerleştirmeye çalışmışlardır.⁹

Avrupa'da yaşanan bu değişim, Osmanlı eğitim sisteminde XIX. Yüzyıl'dan başlayarak yansımalarını bulmaya başlamıştır. “Türkçülük” düşüncesi bu yansımaların sonucu olarak İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) ile varlığını göstermeye başlamıştır. Bu dönem, tarihçilik ve tarih eğitimi konularının ele alınması açısından önemli bir düşüncedir.¹⁰

Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele'deki amacı yalnızca askeri zaferler değildir. En büyük hedeflerinden biri Türk Milletinin gelişmiş devletler arasında yer almasıdır. Bu çerçevede; sahip olunan köklü tarihin tam olarak araştırılıp ortaya konmamasını en büyük eksikliklerden biri olarak görmüş olup bunu 29 Ekim 1933 tarihindeki Onuncu Yıl Nutku'nda şu sözleriyle ifade etmiştir: “Bugün aynı inan ve katıyetle söylüyorum ki, milli ülküye tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır.”¹¹

Cumhuriyet Rejiminin ve Türk İnkılabının Yaygınlaştırılmasına İlişkin Çalışmalar

Rejim değişikliği ile Milli tarih bilincinin oluşturulmasına ilişkin çalışmalar başlamış olmakla birlikte bu bilincin yaygınlaştırılması da büyük önem taşımaktaydı. Cumhuriyetin kuruluş felsefesinin iyi anlaşılabilmesi için Milli mücadeleyi gerektiren nedenler, mücadeleye hangi koşullarda ve nasıl başlandığı, başarının sırları herkes tarafından bilinmeli benimsenmeliydi. Bu aynı zamanda Türkiye'ye yönelik tehdit ve tehlikelerin de bilinmesi anlamına geliyordu.

Küresel güçlerin Mütareke döneminde olduğu gibi bölgede güçlü bir Türk Devleti istemedikleri, dolayısıyla bunu engellemek için Türk Milleti'ni kendi kimliğinden, kültüründen ve tarihinden uzaklaştırmaya çaba sarf ettikleri unutulmaması gereken bir husustur. Mustafa Kemal Atatürk'ün kendilerine emanet ettiği cumhuriyete ve istiklale sahip çıkabilen gençliğe, her şeyden önce milli tarih bilinci verilmelidir.¹² Türk İnkılabının sağlıklı bir yorumunu yapmak, geçmişten geleceğe bir köprü kurarak yaşanan bu zorlukları ve heyecanı yeni kuşaklara aktarmak da önemli bir amaç konumuna girmiş bulunuyordu. Bu da eğitim kurumları aracılığı ile sağlanabilecekti.

Üniversitelerin Rolü ve Kurumsallaşma

Milli tarih bilincinin yaygınlaştırılması ve devrimlerin benimsenilmesi çalışmaları, üniversitelerde başlatılmış konferans niteliğindeki dersleri takiben buralarda açılan kürsüler ve enstitüler ile daha kurumsal bir yapılanma içinde sürdürülmüştür. Başlayan ve ilerleyen süreçte, İnkılap Tarihi'nin kurumsal bir kimlikle daha sistemli olarak gerçekleştirilmesinin hedeflendiği, Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılı açılış konuşmasında söylediği şu sözlerden de anlaşılmaktadır:

⁵ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, “Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III”, 2006, s.215.

⁶ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırmaları Merkezi. agm., s. 443.

⁷ Dr. Necdet Aysal, “Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci”, Atatürk Yolu Dergisi, S 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s.241-263

⁸ Kemal Aytaç, Avrupa Eğitim Tarihi, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998, s.137-213.; Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.49-51.

⁹ Cemil Öztürk, Ali Yılmaz, “Türkiye'de Harf İnkılabından Önce Kullanılan İlkokul Tarih

Programları ve Ders Kitapları”, *Kuram ve Uygulamalı Eğitim Bilimleri*, I/2, İstanbul, 2001, S.409-427.

¹⁰ Güzin Beril Devlet, Atatürk Devri Yüksek Öğretim Kurumlarında Türk İnkılap Tarihi Öğretimi”, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, s.12.

¹¹ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırmaları Merkezi. agm., s.404

¹² Yaşar Özçetin, Senem Nadar, “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Üniversiteler Düzeyinde Okutulmaya Başlanması ve Gelişim Süreci”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume3/11, Spring 2010, s. 466-477.

“Okuma yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumları yaratmak; işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine kurumları yaratmak; işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir. İşaret ettiğim umdeleri, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversiterimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir.”¹³

1924’de kurulan birçok fakültede Türk İnkılap Tarihi dersinin yer almadığı görülmektedir. Yalnızca edebiyat fakültesine “Umumi Türkiye Tarihi” dersi eklenmiştir. Fakat bu dersin Türk İnkılap Tarihi konusundaki yeterliliği bilinmemektedir.¹⁴

Cumhuriyet kurulduktan sonra takip eden yıllarda Atatürk gençlere tarih bilincinin öğretilmesi gereken bir kavram olduğunu şu şekilde açıklamıştır: “Ulusal varlığı sona ermiş sayılan bir ulusun bağımsızlığını nasıl kazandığını, bilim ve tekniğin en son ilkelerine dayanan ulusal, çağdaş bir devleti nasıl kurduğunu” öğretmenin gerekli olduğuna karar verilmişti. Bu amaçla Ankara Hukuk Mektebi’nde bir “İnkılap Tarihi Kürsüsü” kurulmuş ve derslerin yükseköğretimdeki son sınıf öğrencilerine konferans biçiminde verilmesi yeterli görülmüştür.¹⁵

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü 1933 yılında kurulmuş olup, bundan sonra üniversitelerin tamamında Türk İnkılap Tarihi dersi okutulmuştur. O dönemin Maarif Vekili Reşit Galip, İstanbul Üniversitesi açılışında Enstitü’nün işlevleri ve önemine ilişkin yaptığı konuşmada aşağıdaki sözleri söylemiştir:

“Türk İnkılabının ideolojisini yeni üniversite işleyecektir. Bu maksatla kurulan Türk İnkılabı Enstitüsü üniversitenin en mühim cihazı ve bu cihaz yalnız orada çalışanların değil, yalnız bağlı olduğu edebiyat fakültesinin değil, talebesinden profesörüne kadar bütün cumhuriyet münevverlerinin, bütün memleketin malıdır. Herkes onun talebesidir. Ve herkes onun profesörü olabilir. O, inkılap aşk ve imanının kürsüsü olacak, hangi fakülteden olursa olsun, her talebe ancak orada bir imtihan geçirdikten sonra diploma almayı bir şeref ve vazife bilecektir.”¹⁶

Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi özetle enstitünün işlevi; rejimi

anlatma ve öğretmektir.

Ankara’daki yükseköğretim kurumlarına bakıldığında da 1933 yılında Türk İnkılap Tarihi derslerinin okutulmaya başlandığı görülmekle birlikte, dersin zorunlu olup olmadığı ya da kaç dönem okutulduğuna ilişkin kersin bir bilgiye ulaşılamamaktadır.¹⁷ Milli dil ve milli tarih anlayışının oluşturulması ve eğitim yoluyla yaygınlaştırılması için, yetişmiş uzman, öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu amacı destekleyecek şekilde, 1935 yılında “Dil ve Tarih–Coğrafya Fakültesi” kurulmuştur.¹⁸

Konferans şeklinde verilen İnkılap tarihi derslerinden beklenen etki elde edilememiş olup, bir program çerçevesinde ve yetkin kişilerce verilmesi gerektiği düşünülmüştür.¹⁹ Daha önce yükseköğretim kurumlarının bağımsız kararları altında verilen İnkılap Tarihi dersi, bir enstitünün sorumluluğuna verilmiş, bu dersin yürütülmesi yasaya bağlanmıştır.²⁰

TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ’NÜN KURULUŞ DÖNEMİ

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün kuruluş düşüncesinin kesin olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. Ancak 19 Eylül 1932 tarihinde Reşit Galip’in Milli Eğitim Bakanlığı görevine atanması ile sürecin resmi olarak başladığı düşünülmektedir. Doktor Reşit Galip Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilince Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde İnkılap Terbiyesi Komisyonu’nu kurmuştur. Reşit Galip yaptığı bir röportajda Komisyonun görevini eğitim kurumlarında inkılap terbiyesi konusunda nasıl çalışmalar olması gerektiğini bulmak olarak belirtmiştir.²¹ 1933 tarihinde kabul edilen 2252 sayılı kanun ile başlayan Üniversite Reformu ile 31 Temmuz 1933 tarihinde ilk Türk İnkılabı Enstitüsü İstanbul Üniversitesi ile birlikte açılmıştır.²² Açılan bu enstitüde Türk İnkılabı Tarihi dersi dönemin Milli Eğitim Bakanı Yusuf Hikmet Bayur tarafından 4 Mart 1934 Pazartesi günü verilen ders ile başlamıştır.²³

İstanbul’da kurulan Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’ne benzer bir yapıya Ankara’da da ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine Mart 1934 tarihinde Ankara Hukuk Fakültesi bünyesinde Türk İnkılabı Tarihi dersini okutmak üzere Türk İnkılabı Kürsüsü oluşturulmuştur. Ankara’da ilk Türk İnkılabı Tarihi dersini dönemin Başbakanı İsmet İnönü Ankara Halkevi’nde 20 Mart 1934 tarihinde vermiştir. Konferans şeklinde verilen bu derslerin sistemli bir hale getirilmesi düşüncesi de bu dönemde başlamıştır.²⁴

¹³ Yaşar Özüçetin, Senem Nadar, agm., s. 471.

¹⁴ İstanbul Üniversitesi, Kuruluş, Tarihçe, Teşkilat ve Öğretim Üyeleri, İstanbul, 1983. S. 20-21.

¹⁵ Şerafettin Turan, “İsmet İnönü, Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği”, Ankara, 2000, s.

¹⁶ Güzin Beril Devlet, agm., s. 19.

¹⁷ Güzin Beril Devlet, agm., s. 20.

¹⁸ Necdet Aysal, agm., s. 242.

¹⁹ Yaşar Özüçetin, Senem Nadar, agm., s. 471.

²⁰ Necdet Aysal, agm. s. 243.

²¹ “İnkılap Maarifinin Temelleri Kuruluyor”, Cumhuriyet, 19 Haziran 1933

²² Mustafa Oral, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (1933)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 27 (2001): 326

²³ Mustafa Oral, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (1933)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 27 (2001): 328

²⁴ Mustafa Oral, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (1933)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 27 (2001): 329

CUMHURİYET TARİHİNİ AYDINLATAN ÖNEMLİ BİR KURUM: TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

Ankara'da kurulacak olan Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün resmi ilk kılıcı, 1 Kasım 1941'de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yeni yasama döneminin açılış konuşmasıyla alevlenmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seslenen İsmet İnönü enstitünün kurulması ile ilgili şunları söylemiştir:

"Şimdiye kadar Yüksek Öğretim kurumlarının son sınıflarına konferans şeklinde verilmekte olan inkılap derslerinin, bu kurumlarda "İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi" adı altında esaslı bir ders şeklinde verilmesi ve bu mevzular etrafında ilmi incelemeler yapmak ve yaymak üzere, ayrıca bir de "İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Enstitüsü" kurulması kararlaştırılmıştır."²⁵

İsmet İnönü'nün bu sözleri sonrasında meclis içerisinde 'Bravo!' seslerinin yükselmesi enstitünün kurulmasının milletin vekilleri tarafından da geniş çapta destek bulduğunu göstermektedir. Bu yasama yılından başlayarak meclis gündemine alınan Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü 15 Nisan 1942 tarihinde 4204 sayılı yasa ile kurulmuştur.²⁶

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsünün Kuruluşunda Etkin Kişiler

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kuruluş öncesi döneminde ve kuruluşu esnasında zamanın önemli aydınları, devlet adamları ve siyasi yöneticileri aktif rol oynamışlardır. Toplum tarafından saygı gören bu kişiler, enstitülerin kuruluşunu toplumun tabanına yaymayı başarmışlardır. Hiç şüphesiz Türk İnkılap Tarihi Enstitülerinin temel dayanak noktası Türk İnkılabının önderi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yeni yasama yılı dolayısıyla Meclis'te yapmış olduğu konuşmasında Türk İnkılabını yapan Türk Milleti'nin birlik içerisinde bu yeni fikirleri sürdürmesi gerektiğini vurgulamış ve yapılan inkılapları Türk gençliğinin zihninde daima canlı tutmayı üniversitelerin ve yüksekokulların üzerine düşen bir görev olarak belirtmiştir.²⁷

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü gerek başbakanlığı döneminde gerekse cumhurbaşkanlığı döneminde Türk İnkılabının kalıcılığını, genç kuşakların inkılapları benimseyip, savunucuları olmaları sayesinde sağlanacağı inancındaydı. Ankara Halk Evi'nde vermiş olduğu ilk derste Türk İnkılabını "Türk Milletinin Kurtuluş Savaşı" olarak nitelendirmiştir.²⁸ Ayrıca İsmet İnönü, TBMM'de yapmış olduğu konuşma ile Ankara'da kurulacak olan Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün temellerini atmış sayılmaktadır.

Enstitünün yasa görüşmelerinde söz alan dönemin Başbakanı Dr. Refik Saydam Enstitünün kurulmasının önemini ve enstitünün görevlerinin ne olması gerektiğini konuşmasının şu kısmında açıkça belirtmiştir:

"Milli Şef ve Reisicumhurumuzun TBMM son açılış nutuklarında işaret buyurdıkları gibi, bu konferanslara "İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi" adı altında esaslı bir ders şekli verilmesi, tedrisatın üniversite ve yüksekokulların vazifeli profesör veya doçentlere yaptırılması ve bu konular çerçevesinde faydalı incelemeler ve araştırmalar yaparak yayınlarda bulunmak, müze, arşiv ve kütüphaneler vücuda getirmek üzere bir "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü" kurulması icap etmektedir."²⁹

Refik Saydam'ın bu konuşması enstitünün amaç, görev ve yetki alanını belirtmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Enstitünün kuruluşundan sonra da ilgisini eksik etmeyen Refik Saydam, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün gelişiminde büyük rol oynamıştır.

Enstitünün sadece Türk İnkılabı Tarihi dersi ile sınırlandırılmaması görüşünde olan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, oluşturulmasının büyük önem arz edeceğini düşündüğü enstitü arşivi ve müzesinin gerekliliği ile ilgili olarak "Öyle bir kurum vücuda getirilmelidir ki orada İstiklal Savaşının ve İnkılabın ve Cumhuriyet devrinin en küçük vesikaları bir yerde bulunabilsin"³⁰ sözünü dile getirmiştir. Konuşmasının devamında Milli Davamıza hizmette bulunacak herhangi bir satırlık yazının veya bir kurşunun çok büyük bir değer taşıdığını milletvekilleri ile meclis çatısı altında paylaşmıştır.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün yasal kuruluş sürecinin yanı sıra, enstitünün çalışma zemininin ve işleyişinin inşasında Ord. Prof. Enver Ziya Karal'ın çalışmaları çok büyük bir yer tutmaktadır. Yakın dönem Türk Tarihi üzerindeki hâkimiyeti ve derin bilgisi sebebiyle İsmet İnönü tarafından Enstitü'nün kuruluşunda görevlendirilmiştir.³¹ 1942-1945, 1949-1956 ve 1959-1960 dönemlerinde Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde müdürlük görevini üstlenen Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Türk İnkılap Tarihi'nin araştırılması ve öğretilmesi için sayısız çalışmalara imza atmıştır.³²

Enstitünün Yasal Kuruluş Dönemi ve Enstitü İç Mevzuatı

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kuruluş tasarısı, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün TBMM'nin 6. Dönem 4. Yasama Yılı Açılış Konuşması sonrasında Başbakan Dr. Refik Saydam'ın öncülüğünde hazırlanmıştır. Bu süreçte dönemin Maarif Vekilliği ve İcra Vekilleri

²⁵ TBMM Tutanak Kayıtları, Cilt:21 Birinci Birleşim 1 Kasım 1941

²⁶ "Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir 'Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü' Kurulması Hakkında Kanun" Resmi Gazete, 22 Nisan 1942.

²⁷ TBMM Tutanak Kayıtları, Cilt:20 Birinci Birleşim 1 Kasım 1937

²⁸ Necdet Aysal, "Ankara Üniversite Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 33 (2004): 242

²⁹ TBMM Tutanak Kayıtları, "Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir 'Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü' Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası ve Bütçe ve Maarif Ercümenleri

Mazbataları (1/736)" S. Sayısı:99

³⁰ Maarif Vekilliği, "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü' Kurulması Hakkında Kanun ve Müzakereleri" (Ankara: Maarif Matbaası, 1942), 10.

³¹ Prof. Dr. Seçil Karal Akgün, görüşmeyi yapan İhsan Şahin ve Mert Kısacık, Bahçelievler, Ankara, 15.05.2015

³² "Ord. Prof. Enver Ziya Karal", Türk Tarih Kurumu resmi sitesi, erişim tarihi 30 Nisan 2015 <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=161>

Heyeti önemli bir paya sahiptir. 13 Ocak 1942 tarihinde kanun tasarısı halinde Meclis Başkanlığına sunulan bu metin enstitünün kuruluş nedenleri, görevleri ve bütçesi ile ilgili bilgiler içermektedir.³³ 29 Ocak günü TBMM Bütçe komisyonu Meclis Başkanlığına tasarı üzerinde birkaç düzeltme yaparak tasarıyı geri göndermiştir. 28 Mart günü Milli Eğitim Komisyonu da tasarıyı incelemiş, maddeler üzerinde değişiklik yapmamış sadece dilin biraz daha açık bir şekilde kullanılması gerektiğini belirtmiştir.³⁴ 15 Nisan 1942 tarihinde TBMM'ne sunulan yasa tasarısı mecliste oylandıktan sonra resmi olarak kanun haline gelmiştir.

15 Nisan günü kabul edilen yasa 22 Nisan 1942 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.³⁵ Resmi Gazete'de yayımlanan 4204 sayılı kanun Türk İnkılap Enstitüsü'nü Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine bağlı olarak çalışan Enstitü olarak tanımlamıştır. Kanunun 1. Maddesi'nde Enstitünün görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Türk İstiklal Savaşı, Türk İnkılabı ve Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin dayandığı esaslar hakkında her türlü araştırmalarda bulunmak
- b) Bu konularla ilgili belgeleri ve yayınları toplayarak kütüphane ve müzeler meydana getirmek ve bir arşiv kurmak
- c) Türk İnkılap ve Rejimini memleket içinde ve dışında tanıtmak için dersler ve konferanslar vermek ve her türlü yayınlarda bulunmak³⁶

Bunu takip eden maddede İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi dersinin düzenlenmesine yönelik kararlar bulunmaktadır. Kanunun üçüncü maddesi ülke çapında her türlü İstiklal ve İnkılap Tarihi ile ilgili olan belge ve eşyaların Enstitü çatısı altında toplanmasını belirtmektedir. Bu madde doğrudan olarak Enstitü'nün kütüphane, müze ve arşivi için kaynak toplama amaçlı bir maddedir. Kanunun 4. Maddesi Enstitü içerisinde "İlmi Danışma ve Yönetim Kurulu" adı altında bir yapının oluşturulmasına yöneliktir. Bu maddenin c fıkrasında "Cumhuriyet Halk Partisinin, Türk Tarih ve Dil Kurumlarının Merkez İdare Heyetleri Azalarından memur edecekleri birer mümessil" ifadesi yer almaktadır. Bu fıkra bakılarak Enstitü'nün kendi içerisinde kapalı bir yapılanma olması istenmediği anlaşılmaktadır. Kanunun beşinci maddesi ile Enstitü'nün çalışma şeklinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından

belirleneceği söylenmektedir. Kanunun diğer maddeleri Enstitü'nün bütçesi ve kadrosu ile ilgili açıklamalar barındırmaktadır.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kuruluşundan sonra hazırlanan Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü İç Talimatnamesi'ne göre yönetim kurulu, danışma kurulu ve çalışanların görev ve sorumlulukları açıkça tanımlanmıştır. Enstitü'nün Genel Çalışma Planı'nın ilk dört maddesi uyarınca Türk İnkılabı, Türk İstiklal Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti rejimine ait yayınları toplayacak bir kütüphane, aynı konulara dair belgeleri toplamaya yönelik bir arşiv, eşyaları toplamak ve sergilemek üzere bir müze kurulması Enstitü'nün görevleri kabul edilmiştir. Ayrıca bu konularda yayınlar yapmak ve konferanslar vermek de Genel Çalışma Planı'nda yer alan bir diğer maddedir.³⁷

Kütüphane, Arşiv ve Yayın Çalışmaları

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü 14 Ocak 1942 tarihindeki kanun tasarısında bulunan madde uyarınca yurt genelinde Türk İnkılabı ile ilgili her türlü belge, eşya ve yayını toplama amacıyla bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışma sonucunda yurt genelinde elinde bu tür belge ya da eşya olan kişilerden sahip oldukları kaynaklar devralınmış ya da satın alma yoluyla Enstitü bünyesine eklenmiştir. Günümüzde de devam eden bu çalışma İnkılap Dönemine ışık tutacak her türlü belge, eşya ve yayını bulup araştırmacılara sunma amaçındadır.³⁸ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi'nde yaklaşık 10.000 basılı kitap, Arşivi'nde ise dijital ortamda 100.000'e yakın belge bulundurmaktadır.³⁹ Bunun yanı sıra arşivde bulunan belgelerin sınıflandırma çalışması sonucu TİTE Arşivi adıyla 11 ciltlik katalog hazırlanıp ülke çapında tüm üniversitelere ücretsiz dağıtımı yapılmıştır.⁴⁰ 1988 yılından bu yana basımı gerçekleşen "Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi" yılda Bahar ve Güz dönemi olmak üzere iki kez yayımlanmaktadır.⁴¹

Devrim Tarihi Müzesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Tarihi ile ilgili müzeler kurma düşüncesi ortaya çıktı. Bu düşünceler tartışılırken Türk İnkılabının kuşaktan kuşağa aktarılması düşüncesiyle bir İnkılap Müzesi kurma isteği belirdi. Bu isteği gündeme ilk taşıyan Mehmet Fuat Köprülü olmuştur.⁴² İlk dönemde, kurulma çalışmaları başlayan Etnografya Müzesi'nin bir alt şubesi olarak düşünülen "İnkılap Şubesi", müzenin açılışına yetişmediği için ertelenmek zorunda

³³ TBMM Tutanak Kayıtları, "Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir 'Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü' Kurulması hakkında Kanun Lâyihası ve Bütçe ve Maarif Ercümenleri Mazbataları (1/736)" S. Sayısı:99, 4.

³⁴ TBMM Tutanak Kayıtları, "Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir 'Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü' Kurulması hakkında Kanun Lâyihası ve Bütçe ve Maarif Ercümenleri Mazbataları (1/736)" S. Sayısı:99, 3.

³⁵ "Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir 'Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü' Kurulması Hakkında Kanun" Resmi Gazete, 22 Nisan 1942.

³⁶ "Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir 'Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü' Kurulması Hakkında Kanun" Resmi Gazete, 22 Nisan 1942.

³⁷ Maarif Vekilliği, "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü"(Ankara: Maarif Matbaası, 1943), 4.

³⁸ Mustafa Toker, "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Bağışlarını Bekliyor" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 25 (2000), 248.

³⁹ "Tanıtım", Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü resmi sitesi, erişim tarihi 25 Mart 2015 http://tite.ankara.edu.tr/?page_id=585

⁴⁰ Necdet Aysal, "Ankara Üniversite Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 33 (2004): 245

⁴¹ "Tanıtım", Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü resmi sitesi, erişim tarihi 25 Mart 2015 http://tite.ankara.edu.tr/?page_id=585

⁴² Mustafa Oral, "Ankara Etnografya Müzesi İnkılap Şubesi" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 29 (2002): 119

CUMHURİYET TARİHİNİ AYDINLATAN ÖNEMLİ BİR KURUM: TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

kalınmıştır.⁴³ İnkılap Şubesi'nin açılmaması müzede sergilenecek olan eşyaların toplanması sürecini olumsuz etkilememiştir. 1927 yılında oluşturulan "Etnografya Müzesi İnkılap Şubesi'ne Kabul Olunacak Asra Dair" adlı tüzükte müzeye toplanacak olan eşyaların hangi türden olacağı ve niteliği açıkça belirtilmiştir.⁴⁴ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kuruluşundan sonra da devam eden müze eşyaları toplama süreci, Etnografya Müzesi'nin çatısı altında bir İnkılap Şubesi açma düşüncesi sona erdiği zaman Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Devrim Tarihi Müzesi kuruluş sürecine dahil olmuştur. Günümüzde toplanan bu eşyalar Devrim Tarihi Müzesinde sergilenmektedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluş dönemini ve Türk İnkılabını kuşaklar boyunca anlatmak, bu konularda yapılacak olan bilimsel araştırmalara destek vermek ve bu dönemlere ait ülke genelinden toplanan hem görsel hem yazınsal kaynakları koruyup, araştırmacıların ve meraklıların hizmetine sunmayı yasal bir sorumluluk olarak üstüne alan Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, günümüzde de aynı işlevini sürdürmektedir. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdür Yardımcısı Doç. Dr. Hakan Uzun ile yapılan röportajda kendilerinin şu sözü dikkat çekiyor: "Enstitümüz hiç boş durmaz, Cumhuriyet Tarihi üzerine araştırma yapanların sıkça yararlandıkları bir akademik kurumdur."⁴⁵

Enstitü kurulduğu ilk dönemden başlayarak uzunca bir süre kendisinden beklenen çalışmaları tam anlamıyla yerine getirememiştir. Sayın Hakan Uzun'un da katıldığı bu görüş yine de kurum ile ilgili karamsar bir bakış açısına sahip olmak için yeterli değildir. Son yıllarda Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü çalışmalarının ivmelendiğini belirten Hakan Uzun, gelecek dönemlerde Enstitü'nün çalışmalarıyla dikkat çekeceğini belirtiyor. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün yürüttüğü projeler ile ilgili Hakan Uzun'dan şu bilgileri aldık:

"Bilginin geniş kitlelere yaygınlaştırılması ve konunun tartışılmasına olanak sunmak üzere, her yıl sempozyumlar düzenleriz, bu geleneksel bir faaliyetimiz. Sempozyumda sunulan bildirileri bir kitapta toplayarak yayımlıyoruz. Bunun dışında tematik, Atatürk ve Müzik, Atatürk ve Milli Egemenlik gibi, sempozyumlar

düzenliyoruz."⁴⁶

Görüldüğü üzere Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü görev ve sorumluluklarının bilinciyle yurt içinde ve yurt dışında çalışmalarını sürdürmektedir.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kurucularından Ord. Prof. Enver Ziya Karal'ın kızı Sayın Prof. Dr. Seçil Akgün Karal ile yapılan görüşme sonucunda, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü ile ilgili kendisinin söylediği şu sözleri aktarmayı yararlı buluyoruz:

"12 Eylül Dönemi'nde her yerde Atatürkçü yazılar yazılmaya çalışıldı. Bunlar Atatürk'ü anlamak ya da öğrenmek değildir. Görsel Atatürkçülük oluştu. Atatürk'ü putlaştırmaya çalıştılar ve bir çok insan bunların hepsini tek başına mı yaptı diye sormaya başladı. . . Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün yayımladığı yapıtlar bunları göstermek amaçlıdır. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün çıkardığı yayınlar belgelere dayandığı için yakın tarihi aydınlatan bir merkez haline geliyor."⁴⁷

Bu sözlerden sonra Enstitü'nün Türk İnkılabını araştırmak ve öğretmek amacının dışında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve Türk İnkılabının önderi Mustafa Kemal Atatürk'ü anlama ve anlatma amacının olduğu söylenebilir.

Son olarak, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'ne ilgi duyan kişilerin akademik lisanslarının ne olduğuna bakılmaksızın Enstitü içerisinde araştırma yapma olanağını sağladıklarını belirten Enstitü Müdür Yardımcısı Doç. Dr. Hakan Uzun, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün sadece ders vermekle yükümlü olmadığını, Enstitü'nün geniş bir çalışma alanı olduğunu söylemiştir.⁴⁸

Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihi ile bir bütündür. Bu tarihi kökleri koruma amacıyla kurulan en önemli kurumların birisi de Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'dür. Enstitü'nün kütüphane ve arşivi Ankara'nın Keçiören ilçesi Gümüşdere Yerleşkesi'nde hizmete açık olup, Devrim Tarihi Müzesi hafta içi her gün çalışma saatleri içerisinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde kapılarını meraklılarına açmaktadır.

⁴³ Mustafa Oral, "Ankara Etnografya Müzesi İnkılap Şubesi" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 29 (2002): 122

⁴⁴ Mustafa Oral, "Ankara Etnografya Müzesi İnkılap Şubesi" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 29 (2002): 127

⁴⁵ Doç Dr. Hakan Uzun, görüşmeyi yapan Zeynep Birbil ve Tuğba Aydın, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 15.05.2015

⁴⁶ Doç Dr. Hakan Uzun, görüşmeyi yapan Zeynep Birbil ve Tuğba Aydın, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 15.05.2015

⁴⁷ Prof. Dr. Seçil Karal Akgün, görüşmeyi yapan İhsan Şahin ve Mert Kısacık, Bahçelievler, Ankara, 15.05.2015

⁴⁸ Doç Dr. Hakan Uzun, görüşmeyi yapan Zeynep Birbil ve Tuğba Aydın, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 15.05.2015

ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR? (*)

Falih Rıfki ATAY

Atatürk bir diktacı mı, bir hürriyetçi mi idi? Bir akşamüstü birlikte Sarayburnu parkına gitmiştik. Bir aralık ; "Kimde bir küçük defter var?" dedi. Sanırım garsonlardan biri kendine bir küçük cep defteri uzattı. Bir şeyler yazdığını görüyorduk. Biraz sonra: "Bunları sana okutacağım, Gözden geçir!" diye karaladığı sayfaları bana verdi. Baktım, yazı benim Ankara'daki komisyondan getirdiğim yeni Latin Alfabesi ile! Binlerce kişiye Atatürk'ün Türk yazısını temelden değiştiren sözlerini okudum. Coşkunca bir alkış koptu. İki gün sonra da Anadolu yolculuğuna çıkarak halka yeni yazı öğretmenliği etti. Bu tepeden inme bir olup bitti idi. Büyük Millet Meclisinin haberi bile yoktu. Metodun diktatörce olduğuna şüphe edilemez.

O devrin Teşkilat-ı Esasiye Kanununda ise rejimin "**Kayıtsız ve şartsız milli hakimiyet**" olduğu ve milleti de ancak Meclisin temsil ettiği yazılı idi. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Atatürk'ün devamlı kontrolü altında meydana gelmiştir. Bu da tam bir demokrasi demektir.

Bir aralık Cumhurbaşkanı veto ve fesih hakları verilmesi meselesi çıktı. Herhangi bir krize karşı Atatürk bu iki hakla silahlanması gerektiği inancında idi. Mecliste tartışmalar günlerce sürüp gitti. Veto ve fesih haklarına karşı koyanlardan ikisi; Şükrü Saraçoğlu ve Mahmut Esat Bozkurt'tu. Bir akşam Atatürk: "Çağırınız onları buraya!" dedi. Geldiler. Sabaha kadar kendileri ile tartıştı. Ve sabahleyin veto ve fesih haklarından vazgeçti. Ama hiç bir kırıngılığı kalmadığı sonradan ikisini de bakan yapmasından kolayca anlaşılabilir. Bu davranış diktatörce değildi. Bir ana devrim kanunları konuşulduğu sırada komisyon üyelerine: "Efendiler siz reddetseniz de bu kararları önleyemezsiniz. Olsa olsa bir çok kan dökülür!" yollu baskıda bulunan Atatürk ile o tartışma sabahının Atatürk'ü aynı adamdır.

Ben ömrümde onun kadar tartışmaya katlanan devlet ve hükümet adamına rastlamadım. Pek genç yaşında devamlı olarak yanında idim. Hiç bir fikrimi saklamak ihtiyacını duyduğumu hatırlamıyorum. Dalkavukluğu meslek edinmeyenlerin hepsi de öyle idi. Atatürk'le tartışmak için yiğitliğe lüzum yoktu.

Diktatör sözünden tiksindiğini hep bilirdik. Devrin diktatörleri, Mussolini ve Hitler, demokrasiye karşı idiler. Doktrinleri bu idi. Atatürk karakterce demokrat, inanç bakımından hürriyet rejimcisi idi.

Ömrü hürriyet şartlarını hazırlamakla geçti. Kuvay-ı Milliye Meclisinde çok sıkıntı çekmiştir. Mecliste bir hayli bozguncu, hele alabildiğine gerici olduğunu hatırlarız. Bu meclisin maarifi dört yüze yakın medrese açmıştır. Resim dersini çizgi dersine çevirmiştir. Men-i Müskirat Kanunu (İçki Yasağı Kanunu) bir şeriat kanunu olarak çıkmıştır. Umulmayacak kadar sabırlı ve katlanışlı idi. Tam vakti gelmedikçe ve ortamını yaratmadıkça içini açmamıştır. Çok defa kendisine: "Yollayın bir bölük asker, dağıtın bu Meclisi!" diyen yakın arkadaşları olmuştur. Hiç bir gün Meclissiz kalmayı hatırına getirmemiştir. Bir Fransız sözü vardır: "**En kötü Chambre (meclis) en iyi Antichambre'dan (meclissizlik) daha iyidir.**" Atatürk emir kulları ile, bütün dediklerine evet diyenlerle, millet'sizlik içinde yalnız kalma korkusundan hiç kurtulmamıştır. Pek sıkıldığı vakit politika arkadaşlarına: "Hepinizi bırakıp millete giderim." derdi.

Sarayburnu'nda halka yeni yazı nutkunu okuduktan sonra, bir motorla Büyükkada Yat Kulübüne gitmiştik, Bir balo gecesi idi. Bahçeye çıktığımızda tuvaletli hanımlarla fraklı smokinli beylerin bize doğru geldiklerini görünce bana döndü: "Çocuk, bilir misin, Sarayburnu'nda yaptığımızı burada yapamazdık! "" dedi. Şapkayı da adını açıkça söyleyerek İnebolu'da kara külahlı ve poturlu, kara çarşafı ve peçeli Karadeniz halkı karşısında giymiştir. Bu da Millet Meclisine karşı bir olup bitti idi.

Atatürk yurt kurtarıcılığının bütün şan ve şerefini ortaya sürerek bir biri ardınca devrimlerini gerçekleştirmiştir. Meclis çoğunluğunun bu devrimlere inanmamış olduğunu biz yakından biliriz.

Atatürk'ün tezi ne idi? Tanzimatın yapamadığı yapılmadıkça, medreseden yetişme şeriatçıların vicdanlar üzerindeki egemenliği yıkılıp laik bir devlet sisteminde dünya işlerini yalnız akıl yolu ile çözüme çevirmedikçe, dini sadece Tanrı ile kulu arasında bir vicdan işi olarak bırakmadıkça, baştaki istibdat yıkılsa bile, Tanrı adına toplumu hükmü altında tutan geri medrese şeriatçılığının yarattığı yığın despotluğu önlenmedikçe, insan laik ve müspet ilimlere dayanan eğitimle değiştirilmedikçe, toplumu değiştirmeye, ilerlemeye, kalkındırmaya, vicdan ve kafa hürriyeti yolundan siyasi hürriyete kavuşturmaya, rejimi devamlı ve kararlı bir hürriyet rejimi yapmaya imkan yoktu. "**Kayıtsız ve şartsız milli hakimiyet**" Atatürk devrimciliğinin tek amacı idi. O günlerin gerçeği değildi. 1923 ve 1924 de devrimleri önlemek ve Osmanlı düzenini geri getirmek isteyenlerin tezi demokrasi idi: "Efendim, rejim kayıtsız

(*) Bu yazı; Falih Rıfki ATAY'ın "Atatürkçülük Nedir?", Ak Yayınları, Baha Matbaası, İstanbul, 1966 basımlı kitabın S.34-42' de yayınlanmıştır.

ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR? (*)

ve şartsız hakimiyet-i milliye rejimi değil midir? Onun gereklerini yerine getirelim,” davasını gütmekte idiler.

Terakkiperver Fırka kurulduğu vakit programının başına “hissiyat-ı diniyyeye hürmet” sözü konmuştu. Ne demekti bu? Camiler açıldı, ramazanda isteyenler oruçlu idi, ilmiyal basılmakta idi. Şimdiki medreseler gibi dünya adamı değil, sadece din adamı yetiştirmek için İmam-Hatip okulları da açılmıştı. “Hissiyat-ı diniyyeye hürmet” bir parola, devrimciliğe karşı yurdun dört köşesine fesatçılık eden gericileri toplamak yolu idi. Ayaklanmalar olunca ve sonunda İzmir suikastı da çıkınca bu parti kapanmıştır.

Hayli zaman geçti. CHP’ de iki eğilim belirlediğini görüyorduk. Fethi Okyar’ın temsilcisi olduğu takım ekonomi bakımından tam on dokuzuncu yüzyıl liberali ve devletçiliğe karşı idi. Atatürk, Fethi arkadaşımıdır, onun fikrinde olanlar da yakınlarımdır, parti içindeki tartışmayı partiler arası bir tartışmaya çevirsek, gericiliği sömürmeyerek, sadece ekonomik ve sosyal bakımdan birbirleri ile savaşıyor iki partili rejim denemesine girsek, normal demokrasiyi kurabilir miyiz, düşüncesi ile ve samimi olarak harekete geçti. Ben dışarıda bir yolculuktan döndüğümde iki partili bir akşam toplantısında bulunmuştum. Denemenin başarmayacağı fikrini söylemekten çekinmedim. Bu davranışımın hoş gitmediğini de görüp, ertesi günü çektim, Ankara’ya gittim.

Serbest Fırka için tutulacak yol ne olmalı idi? İktidarı yakalamak için eski ve kolay “Hissiyat-ı diniyye” demagojisine düşmeksizin, halk yığınlarının büyük kısmı Afrika, Yemen, Irak gibi yerlerden göçme gericisi ve Tevrat şeriatçısı İsrail politikacılarının yaptığı gibi, ekonomik ve sosyal kalkınma davaları üzerinde kalmaktı. Halbuki daha ilk günlerde Atatürk’ün eski bir hocası, pek sevdiği ve saydığı biri, Kütahya’da tekkeleri açacakları müjdesi ile nutuklar çekti. Atatürk’ün pek yakınlarından biri Yalova köylerinde, onu benim kadar mı bilirsiniz, namaz kılmaz, diye köy propagandacılığı yaptı. Bütün devrimleri silip süpürmek isteyenler fırsat budur dediler. Çerkez Etemci Arif Oruç başlıca gazetecilerindendi.

Eğer bir seçim olsaydı Atatürk partisinin kaybedeceğine şüphe yoktu. Bu deneme de sırf din sömürücülüğü ve gelenekçilik yüzünden geri kalmıştır.

Bir tarihte Mecliste iki bağımsız milletvekili vardı: Manisa Milletvekili Halil Bey, İzmit Milletvekili Sırrı Bey. Seçimler olmak üzere iken Atatürk umum katibine:

“Sırrı’ya mektup verilmez. Ona ağızdan söylersiniz. Halil Bey’e yazarsınız. İkisinin de yeniden bağımsız olarak Meclise gelmelerini isteriz”, dedi.

İstanbul’a gelecekti. Adayları tespit eden heyet üç kişi idi: Cumhurbaşkanı, Başbakan ve parti umum katibi. İnönü ve Recep Peker uğurlamak için trene geldikten sonra Etimesgut istasyonuna kadar birlikte seçim işlerini görüştüler. Peker, Halil Bey ne ise, fakat Sırrı’nın yeniden Meclise gelmesine karşı idi: “Bize kök söktürmüştür!” diyordu. Atatürk: “Canım yaptığınız işleri tenkitçilere karşı savunamaz mısınız? Ben savunurum. İki muhaliften çekinmekte neden?” demişti. Sonunda, madem ki azınlıktayım, Sırrı’yı tutmazsınız, dedi.

İstanbul’a gelince Refet Paşa’nın (Refet Bele) bağımsız adaylık koyacağını duyunca sevindi: “Tutalım Refet’i dedi, Sırrı’yı istemezler ha, Meclis’e beteri gelsin de görürler!” Refet Paşa seçildi, fakat ilk işi Dolmabahçe sarayına gelip, “Bana nereden yardım edildiğini biliyorum, teşekkür etmek için uğradım,” dedikten başka Mecliste de ağzını açmadı.

Bir Avrupa yolculuğundan dönen Recep Peker, Atatürk’e tam bir faşist partisi tüzüğü taslağı vermişti. Atatürk: “Peker bunu İnönü’ye okutmadan vermiş olmalı. Beylerim millete diktatörlük edecekler. Kimin adına ve ne hakla?” diye öfkelenerek bir yana attı.

Atatürk devrim prensiplerini ilgilendiren meseleler dışında, Millet Meclisi çalışmalarına karışmamıştır. Tartışmalar serbestti. Hele salı günkü parti toplantılarında yapılmadık tenkit kalmazdı. Atatürk devrinde bir çok bakanlar, onun yakınları da içinde olmak üzere, grup toplantılarında yıpranarak düşmüşlerdir.

Bu bir tek parti devri iken yolsuzluk yüzünden bakanlar yalnız o devirde yüce divana verilmiştir. Nüfuz zenginleri olmamış değildir. Fakat 27 yılın bütün zenginleri 1950 sonrası çok partili devrin nüfuz tüccarları sayısı yanında hemen hemen sıfır sayılabilir. Eski Hıdîv’den yardım istedikleri kendine anlatılınca Atatürk başyaverini de, umum katibini de hemen yanından atmıştı. Bakanların yolsuzluğu için ispat: hakkı kullanılmak çok partili devirde yasak edilmiştir. Seçmenler çoğunluğu çaldıkları açıkça bilinen nüfuz tüccarlarını hacı hoca etkisi altında, tekrar tekrar seçmiştir.

İngiliz tarihçisi Wells’in sözünü yazmıştım: “Modern devletin bir niteliği eğitimciliktir. Bir topluma danışılma hakkı tanınmadan önce onu eğitmek gerektir. Oy kulüblerinden önce okullar kurulmalıdır. Bilmeyenin elinde oy pusulası yalnız faydasız değil, tehlikelidir de!” Bilmeyenin İngiliz’i, Almanı, Türk’ü, Arabı olmaz.

Peki bir Fransız hukukçusu niçin: “Geri bir toplumu ilerletecek en uygun demokrasi sistemini Atatürk bulmuştur.” der? Bir Fransız hukukçusu dalkavukluk etmez.

Bir soru daha: İsrail’de göçmen yığınlarının çoğunluğu Tevrat şeriatçısı ve gerici iken orada demokrasi nasıl kalkındırıcı ve ilerletici bir rejim olmuştur?

Denememi bu iki soruya cevap vermek ve bizim demokrasi rejiminin tek yaşama şartının ne olduğunu, kendimce anlatmak için yazdım.

Atatürk’ün tek partisi belli altı prensip disiplini altında idi. Partiye her giren ve parti adına adaylık koyan bu prensipleri benimsemiş demektir. Onlara dokunmayarak her türlü tartışmada serbestti. Din adamları bu prensiplere karşı ağız açamazlardı. Başta bulunanların görevi, eğitim birliği temeline dayanarak, Atatürk devrimciliğini köylere kadar yaymak ve din adamlarını da bu disiplin altında yetiştirmekti. Atatürk sonrası bu görevi yerine getirmemiş, tek partiyi de Cumhuriyet devrinde yetişen aydın kuşaklara mal etmemiş ve bir çıkmaza saplanmıştı. Bu çıkmazdan kurtulma yolunu da tek derece seçimli ve çok partili demokraside aramıştır.

Bulmuş mudur? Hayır!

İlk muhalifler, tıpkı serbest fırkacılar gibi, din sömürücülüğü ile ortaya atılmışlardır. Yirminci yüzyılda ortaçağ papaz sınıfı gibi, vicdan sömürücülüğü üzerine egemenlik kurmak isteyen menfaatçi ve ikbalci politikacılık devleti ele geçirmişti. Laisizm ve eğitim birliği ki, akıl hürriyeti savaşının temel davaları idi, daha önce Atatürk partisi tarafından da zedelenmişti.

Elimizde bir Anayasa yok mu? Var. Biz bu Anayasa ile seçimlere girmiyor muyuz? Giriyoruz. Meclis kürsüsünden bu Anayasaya yemin ederken, hani tarihte bir Karaman Beyi gömleğinin altına güvercin saklayarak, bu can bu tende durdukça ... diye yemin etmiştir, herhalde böyle bir sahtekarlık yapmıyoruz.

Anayasa laikdir.

Anayasa eğitim birlikçisidir.

Anayasa din ve şeriatı temelinden ayırmıştır.

Yok Ayasofya’dır, yok Arap harflerini meşru tanımadır. Yok ilkokul görmeyen Türk çocuğuna Kur’an kursu bahanesi ile yabancı yazı öğretmektir, yok İmam- Hatip okullarında çağdaş ilim anlayışı ile uzlaşmayıcı öğretim yapmaktır, Alevi’yi Sünni’den ayırmaktır. Hepsisi hepsi Atatürkçülüğe ve ona dayanan Anayasaya ihanet etmektir. “Yeminde hanis” olmaktır.

Akan su geri gidip yeniden akmaz. Okur yazarı azınlıkta bulunan bir topluma demokrasi rejimini ilerletici ve kalkındırıcı kılma şartları vardır. Partiler bu şartları gerçekleştirirlerse demokrasi yürür.

Yoksa krizler üstünden iki yüz yıl geçse de, Fransa’da olduğu gibi, partiler dışı otoriter rejimlere yol açar.

Sayı çoğunluğu, çok defa, değerini kolayca kaybeder: 1908 de Osmanlı İmparatorluğu Müslümanlarının, Arnavut, Boşnak, Kürt, Türk, Arap, Çerkez, yüzde doksani, eğer bir plebisit yapılırsa, Sultan Hamid’e oy verirdi. Nitekim 1909 31 Mart’ındaki ayaklanmada 1908 ihtilalinin sembolü olan mektepli subaylar öldürülmüştür.

Sultan Hamid rejiminin memleketi batmaya doğru götürdüğünü halk yığınları değil, aydınlar görmüşlerdi. Ve ihtilali onlaryapmışlardı. Menderes İktidarı da, sayı çoğunluğu bakımından, “meşru” olarak iş başında idi. Son seçimlerde de çoğunluk 27 Mayıs’ta yıkılmış olanlara değil, yıkılmış olanlara oy vermişti .

PAPATYALARIN GÖZÜNDE 10 KASIM

10 Kasım'a doğru

Papatya gözlerimize yaş dolar,
Bükülür gibi olur boynumuz...
Atatürk 10 Kasım'da ölmüş derler,
İnanmazsınız buna, inanmazsınız,
Değil mi? Çocuklar...

Atatürk ölür mü hiç? ..
Atatürksüz dünya olur mu hiç?

Biz papatya sözü verdik Atatürk'e.
Daha güzel günlere taşıyacağız adını.
Yükselecek,
Gelecek çağların aydınlığında ülke,
Barış içinde,
Sevgi, sevinç içinde. . .

Atatürk ölür mü hiç? ..
Atatürksüz dünya olur mu hiç?

Çanakkaleler,
19 Mayıslar, 23 Nisanlar,
30 Ağustoslar, Dumlupınarlar,
29 Ekimler,
Atatürk'le güç verir bize.
Unutulur mu?... Unutulur mu?
O bayrak günler, o destan günler . . .

Atatürk ölür mü hiç? ..
Atatürksüz dünya olur mu hiç?

Coşkun ERTEPINAR

Gelmek İstiyorum Yanına

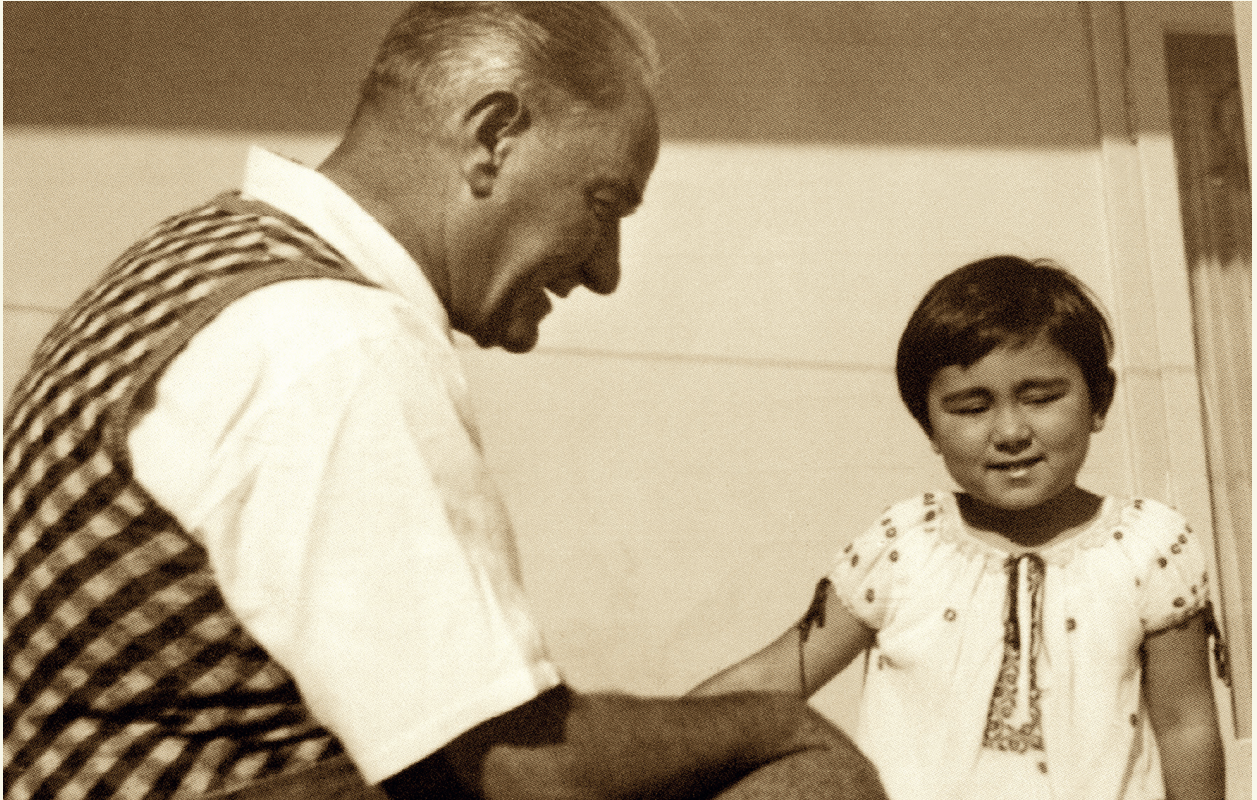

Sinem ANAR
Hotaşlar İlk Öğretim Okulu,
7/a Sınıfı Öğrencisi
Kepsüt / BALIKESİR

Önderim, liderim, örneğim oldun her zaman.
Kadına, çocuğa değer veren Atam.
El attığın her işte, her savaşta başarılı oldun her zaman.
Seni çok sevdim Atam, kurtardın bu kutsal toprakları.

Söz veriyorum Atam biz gençler oldukça, düşman bu topraklara ayak basamayacak.
Dalgalanacak her zaman göklerde o şanlı bayrak.
Görünecek her zaman gökyüzünün mavi semalarında.
Sen rahat uyu Atam bu kutsal topraklar biz gençlerin ellerinde.

Yatıyorsun Ankara'da, gelmek istiyorum yanına.
Görmek istiyorum Anıtkabir'i bir kez de olsa.
Kurtardığın için dünyayı teşekkür etmek isterim sana.
Sen rahat uyu Atam, senin dediğin gibi bize emanet bu vatan.

OBJEKTİFE TAKILANLAR

MUTLULUKLARINI ATATÜRK İLE PAYLAŞANLAR

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

SULTAN MURAD V

The Turkish Dynastic Mystery

1870—1895

BY
DJEMALLEDDIN BEY

LONDON
KEGAN PAUL, TRENCH, TRÜBNER & CO. LTD.
PATERNOSTER HOUSE, CHARING CROSS ROAD
1895

239

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

It is, therefore, with some confidence that the publishers of this work invite for it the serious attention, not only of the general public, but also of those upon whose action the development of events is more directly dependent. For they believe that, by its promulgation, they may be enabled to throw a side light upon one of the most perplexing and insistent problems of the day.

PATERNOSTER HOUSE,
CHARING CROSS ROAD,
November, 1895.

Yayıncının Notu

Bu sayfalarda ortaya konulan garip hikâye, giriş niteliğindedir. Şimdiye kadar halka sunulmuş olan Murat Efendi'nin tam ve en güvenilir portresini İngiliz okuyucularına sunarken, yayıncılar bunu yapmamakla birlikte, ortak çıkar ve değerlerden daha öte olan beşerî bir belgeye güncellik kazandırdıklarını düşünmektedir. Muhtemelen, Daily Chronicle'ın İstanbul'daki özel komisyon üyelerinin raporlarında Türk politikalarının şimdiki durumunu hızlı biçimde incelediği, sadece son birkaç hafta içerisinde İngiliz okuyuculara çözüme dair doğru bir fikir edinmiş ve Doğu'daki halkın yaşamındaki dehşetli kanksamıştır. Böylelikle, çağdaş tarihle hemen hemen hiç paralelliği göstermeyen meselelerin durumuna çekilen dikkat, Batılı politikacıları hemen ve etkili bir mücadelede bulunmaya zorlamaktadır. Bu meseleler aslında öyle hızlı biçimde belli bazı sorunlara yol açmaktadır ki her geçen gün belirsizliğini ortaya koymaktadır ve bu satırlar yazılmadan önce, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın, Avrupa'nın müşterek barışı ile ilgili bir davada harekete geçmeye sevk edilmesi hiçbir şekilde mümkün değildir.

O hâlde, böyle bir dönemin bu kitapta çok önemli bir yeri vardır. Burada, düşüşü Türkiye'deki çağdaş yaşam tablosu ile birleşen müteakip olayların tüm akışını etkileyen, tahtından olmuş hükümdarın, terör döneminde, muhtemelen ifade cesareti ve tarif yeteneği bulunmamış tasvirlerden daha açık ve ayrıntılı bir tasvirini veriyoruz.

Bu kitabın yazarın tasvir ettiği sahnelerin çoğuna şahit olmuştur. Bu olaylı ayların ortak korku ve umutlarını paylaşan biridir. Avrupa'nın batısında hemen hemen hiç bilinmeyen olayların gerçek sebebi ve canlandırılması açısından fevkalâde fırsatlar elde etmiştir. Hikâyedeki önemli gerçekler de yine bu bölgede çok bilindik değildir. Şu anda, Türkiye'de büyük ölçüde eski Sultan Murat'ın ölü olduğuna inanılmaktadır; birçokları için bu kitap Abdül Hamit'in taht üzerinde hak iddialarından önce, sadece bir vatan haini ve saltanata göz dikmiş biri olarak ortaya çıkabilecek, hâlâ hayatta olan bir rakibi olduğu gerçeğinin ilk kez ortaya çıktığını kanıtlayacaktır.

Sonuç olarak bu eserin yayıncıları, belli bir güvenle, sadece halkın değil, onların gelişimi daha doğrudan bir şekilde kendi hareketlerine bağlı olanların ciddi anlamda ilgisini bekle-

242

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

mektedir. Onlar, bu yayın ile günümüzün en şaşırtıcı ve tedirgin edici problemlerinden birini, yeni bir açıdan aydınlatacaklarına inanmaktadır.

PATERNOSTER HOUSE / CHARING CROSS ROAD, -Kasım 1895.

Sayfa :1

SULTAN MURAD V CHAPTER I.

THE dark records of Turkish history cannot furnish us with a drama more sombre or more tragic than that which has been played around the personality of the gentle and ill-fated Murad V. Never has fatality shown itself to be more brutal, never has history offered us a more cruel deception, nor hope mocked us with more cruel irony than in the case of the unfortunate captive who is now expiating his brief months of reign in a State prison. Suddenly struck down in the zenith of his career, progress has lost her only chance of being incarnated in a chief whose breadth of intelligence and wide sympathies might have saved the country from the inevitable ruin which now hangs over it

Sayfa 1

SULTAN V. MURAT
BÖLÜM 1

"Türk tarihinin gizli belgeleri bizlere, asil ve bahtsız V. Murat'ın etrafında dönen oyundan daha karanlık veyahut daha hazine bir drama sunamaz. Uğursuzluk hiç kendini bu kadar acımasızca ortaya koymamış, tarih asla daha zalim bir aldatmaca ile karşımıza çıkmamıştır; ne de umut kısaçık hükümdarlığının bedelini şimdi bir devlet hapisanesinde ödeyen bu talihsiz tutsağın durumunda olduğundan daha zalim bir ironi ile bizlerle alay etmemiştir. O, saltanatının zirvesindeyken aniden tahttan indirildiğin-

243

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

de, ilerleme, engin zekâsı ve sıcaklığı ile bu ülkeyi şu anda tepesinde sallanıp duran o kaçınılmaz çöküşten kurtarabilecek bir liderde canlanmak için tek şansını kaybetti."

Sayfa :3

Constantinople, the theatre of this tragic drama, presents, first of all, a most strange and incomprehensible aspect. Its superb beauty without, its filthy streets within, the gardens and yalis of the rich, the squalid hovels of the poor the dark cypress trees, with their Moslem graves beneath, the white minarets, emblems of a so-called living faith; the Chistian churches, Greek, Roman,

Sayfa :4

Anglican, the newly-built palaces, the ruined aqueducts and mouldering walls,

Sayfa 3-4

"Bu trajik dramının sahnesi, İstanbul, her şeyden önce çok tuhaf ve anlaşılabilir yönünü ortaya koyuyor; kirliliği sokakların dışındaki enfes güzelliği; zenginlerin bahçeleri ve yalıları, fakirlerin sefil kulübeleri, altında uzanan Müslüman mezarlarıyla kasvetli selvi ağaçları; beyaz minareler, sözde canlı bir inancın timsalleri; Hristiyan kiliseleri, Yunan, Rum ve Anglikan, yeni yapılmış saraylar, harabeye dönmüş su kemerleri ve dökülen duvarlar,

Sayfa :4

an absolute monarch, whose pleasure and caprice are sacred and cannot be touched by law, a dozen nationalities, European and Asiatic, never fused with their conquerors, both ignorant, and consequently hating each other, and all these

244

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa :5

things jostling against one another in a chaos of disorder without parallel.

Sayfa 4-5

Ve manevî tablosundaki tezatlara ve umulmadık şeyler nasıl da çarpıcı: ... Sefası ve kaprisleri kutsal ve yasalardan dokunamayacağı nitelikte olan mutlak bir monarşi, hiçbir zaman fatihleriyle kaynaşmamış Asyalı ve Avrupalı bir düzine milliyet, her ikisi de cahil, dolayısıyla birbirinden nefret ediyor ve tüm bunlar paralellik göstermeyen bir düzensiz karmaşada birbirleriyle itişip duruyor..."

Sayfa :5

"My programme," he said, in answer to Dr. S—'s question, "is not changed. My first step will be to put a stop to the robbery of the finances and the corruption which has eaten into all our administrations."

"But what will the Pera shopkeepers

Sayfa :6

say," asked the Doctor, laughing, "and the ladies of the harem?

Sayfa 5-6

"Dr. S—'ın sorusuna karşılık olarak "Programım" dedi (Murat), "Değişmedi. Atacağım ilk adım mali soygunlara ve tüm idarelerimize sızış ve onları kemiren yolsuzluğa son vermek olacaktır."

"Ancak Pera'daki dükkancılar ne der?" diye sordu Doktor, gülerken. "Ya haremdeki kadınlar?..."

Sayfa :8

"Christianity," replied his friend, "is essentially the religion of progress. It was its founder who taught us those very ideas

245

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa :8

of progress which you so eloquently advocate."

"I know—I know. The Gospel is admirable, the words and sufferings of Christ have brought tears to my eyes. But I have been educated in another belief. Between so many, so many revelations, I hesitate. Which of us is deceived? Which of us has the truth? I am ignorant, and I seek to know. Two things I believe in and two things I will maintain—justice and liberty of conscience. Let us put an end to all this violence and cruelty and fanaticism, leave each religion free, let reason reign, and then we shall see

Sayfa :9

that all the mists of error which spring from self-interest and political self-seeking will melt away under the sun of toleration,

Sayfa 8

"Hristiyanlık" diye cevapladı arkadaş, "esas itibarıyla bir ilerleme dinidir. Sizin açıkça savunduğunuz ilerleme fikirlerini de bize öğreten onun kurucusudur."

"Biliyorum biliyorum. İncil hayranlık verici; İsa'nın sözleri ve yaptıkları, gözlerimi yaşla doldurdu. Ancak ben başka bir inancın eğitimi aldım. Çok ama pek çok vahiy arasında bocalıyorum. Hangimiz kandırıldı? Hangimiz gerçeği biliyor? Cahilim ve bilgi arayışındayım. İki şeye inanıyorum ve iki şeyi koruyacağım - adalet ve vicdan özgürlüğü. Tüm bu vahşete, zalimliğe ve fanatikliğe son verelim, her dini özgür bırakalım, muhakemenin hüküm sürmesine izin verelim; o zaman kişisel çıkarların ve siyasi menfaatliğin doğan tüm bu yanlışlık bulutlarının hoşgörü güneşi altında eriyip gideceğini göreceğiz..."

246

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa :9

"Inshallah! Perhaps, too, it will see the emancipation of women."

"Their slavery," answered Murat, "is a legacy which the Greeks left us. Nowhere in the Koran is woman treated with disrespect. But all this surveillance, this confinement, these latticed windows, these veiled

Sayfa :10

faces, began with the taking of Constantinople, and have grown worse and worse with time. No, no," he added, with a playfulness which shot out now and then fitfully in his conversation, "if a woman has a pretty face, the more we see of it the better. Far from exciting sensuality, it has exactly the opposite effect." * Var

Sayfa 9

"İnşallah! Belki (yeni nesil), kadınların hürriyetini de görecektir."

"Onların esareti" dedi Murat "Yunanlıların bize bıraktığı mirastır. Kuran'da hiçbir yerde kadına saygısız davranmak geçmez. Ama tüm bu gözetim, hapis, kafesi pencere, (sayfa 10) hürmetkâr yüzler İstanbul'un alınmasıyla başladı ve zamanla hep daha kötüye gitti." "Hayır hayır!" diye ekledi, birdenbire ortaya çıkan ve sonra konuşmasına yerleşen bir neşeyle, "eğer bir kadının yüzü güzelse onu ne kadar görsen o kadar iyi. Bunun heyecan verici, şehvetin çok uzağında, tam tersi yönde bir etkisi vardır."

Sayfa :11

"And yet you, who fascinate every one, must have fascinated the women."

"I will tell you," answered the Prince,

247

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa 11

"Sizin gibi herkesi büyüleyen biri kadınları da büyülemiş olmalı."

"Size on dört yaşındayken başımdan geçen bir olayı anlatacağım" dedi Prens gülerken. "Marangozluğu çok severdim. Bir gün kutu yaparken bir fıstık hışırtısı duydum. Ellerim işlemez oldu, kalp atışlarım hızlandı, taffi imkânsız bir büyülenmişlik duygusuyla kapının gıcırdayarak açıldığını duydum. Sonra, dudaklarında bir gülümsemeyle ipekler giymiş genç ve güzel bir Çerkes odaya girdi. (sayfa 12) Nazik adımlarla bana doğru ilerledi ve en ufak bir çekingenlik duymadan yanıma oturdu. Yabancı bir kadınla ilk defa bu kadar yakın oluyordum. Kafamdan, Kur'an'dan fırlayan ve kahkahalar atan ne hayaller geçti bilmiyorum ama kafam karışmış ve konuşamıyordum. Çerkes sıkıntımı anlatarak bana, "Efendim, çocukça uğraşınızı bırakınız, başbaşa bıraktığınız şu yarım saatten yararlanalım." Kimse bizi rahatsız edemez, harem oğası yakınlarda, bizi rahatsız edenleri uzak tutacak." dedi. Ancak bu aşkâne görüşme kanımı ateşleyeceğine, tamamen dondurdurdu. Her zaman saf ve temiz bir aşkın hayalini kurdum ve bu odalığın küstahlığı beni sadece kızdırdı."

Sayfa :20

CHAPTER III

If Abdul Mejd was the pioneer of Turkish progress, Abdul Aziz was its assassin. The former knew how to love, the latter only knew how to hate. Fanatic, capricious, selfish, exacting, with no elevation of character, no wish to improve his people, Aziz had inherited his Kurdish mother's native ferocity, and her coarse and ruthless spirit, which was fostered and grew rapidly under her education. She laughed when she saw her little savage, then five years old, tear a live pigeon to pieces for his amusement, and, when at the age of fifteen, he repeated the process with a young Bulgarian girl who had disdained his advances, she applauded her "young lion" for his high spirit. Abdul

249

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa :20

Aziz at matured age did not belie the promise of his youth. The reign of this oriental Caracalla is a record of atrocities and mis-

Sayfa :21

rule. He had no taste for study no capacity for diplomacy. He changed Abdul Mejd's stage into an amphitheatre, where slaves in sleeping postures were torn to pieces by wild dogs.

Sayfa 20

BÖLÜM III.

Eğer Abdül Mecid Türklerin ilerlemesinde öncü olsaydı, Abdül Aziz bu ilerlemenin suikastçısı olurdu. Abdül Mecid nasıl sevilceğini bilirdi, oysa Abdül Aziz sadece nasıl nefret edileceğini biliyordu. Acayip, kaprisli, bencil ve müşkülpeşentli, güçlü bir karaktere sahip değildi, halkını geliştirmek için en ufak bir isteği yoktu. Aziz, Kürt annesinin doğuştan gelen gaddarlığını, onun o kaba saba ve merhametsiz ruhunu almış ve bu ruh onun eğitimi altında teşvik edilmiş ve parçacık gelişmişti. O, 5 yaşındaki küçük vahşi oğlunun, sırf zevki için bir güvercini parçaladığını gördüğünde gülerdi ve 15 yaşında aynı şeyi onun iltifatlarını küçümseyen genç bir Bulgar kıza yaptığında "genç aslan"ını, cesaretinden ötürü alkışlamış. Abdül Aziz olgunluk yaşlarında da gençliğindeki vaa-derlerini yalanlamadı. Bu Doğulu Caracalla soykırımının ve kötü idarenin fimsaliydi. [sayfa 21] Çalışmaktan zevk almazdı, diploması kapasitesi yoktu. Abdül Mecid'in sahnesini, uyuklayan kölelerin vahşi köpeklerde parçalandığı bir amfiteatr'a dönüştürmüştü.

Sayfa :21

He sent the prince away into the country, ostensibly for his nephew's pleasure; in reality to isolate him, and later, to keep him in permanent confinement. Devoured with secret distrust, he took him for a voyage on the imperial yacht. But, on their return, the

250

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa :21

suspicious of the tyrant broke out with flesh violence, and he kept his nephew under arrest for three months, till the prince protested. "Ha!" he exclaimed, "he finds

Sayfa :22

my orders unjust, he shall be taught not to murmur; let him be confined for a year in the palace."

Sayfa 21-22

Abdül Aziz, görünüşde yeğenini memnun etmek, gerçekte ise onu tecrit etmek ve daha sonra sürekli hapiste tutmak için prensi (Murat) şehir dışına göndermişti. Bu gizli güvensizlik içini kemirdiğinden, onu imparatorluğun gezinti gemisiyle bir yolculuğa gönderdi. Ancak, dönüşte zalim hükümdarı şüpheleri korkunç bir dehşetle ortaya çıktı ve yeğenini üç ay süreyle hapsedti; ta ki o itiraz edinceye kadar. "Ha!" diye bağırda, "benim emirlerimi haksız buluyor, homurdanmamayı öğrenecek. Hele bir sarayda bir sene hapis kalsın."

Sayfa :25

She persuaded Aziz to send for Murad, so that they might bring their united force to bear upon him, and persuade the Prince to give up his rights to the crown.

About the time when the heir presumptive was expected, she went into the room where her son sat, his face buried in his hands.

Sayfa 25

... O (Valide Sultan), Aziz'i Murat'ı çağdırmaya ikna etti, böylece birleştirdikleri güçlerini ona çevirecekler ve Prensi taht üzerindeki haklarından vazgeçmeye ikna edeceklerdi.

Veliahtın beklendiği sıralarda, oğlunun oturduğu odaya girdi; o yüzünü elleriyle kapamıştı.

251

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa :58

CHAPTER VII

UNLIKE Murad, who rejected the stereotyped barbarism of Mahomet, Midhat's character was moulded on that of the cruel and selfish prophet of Islam, whom he somewhat resembled in strength of will, persuasive eloquence, and rare political capacity. But his foresight was too great, and he was far too deeply impressed by a study of the French Revolution not to modify his Mussulman ideas, and accommodate himself to the times. He aimed at establishing a constitution in Turkey, which would, so far as material progress was concerned, keep her on a level with Europe, and which would at the same time maintain Turkish privileges and traditions as much as possible.

But Midhat was a Moslem at heart. Brought up, like other Turks, in the harem, taught by his mother to lie and deceive, corrupted by the intrigues and scandal of the hanoums,

Sayfa 58

BÖLÜM VII.

Muhammet'in alışlagelmiş barbarlığını reddeden Murat'ın aksine, Mithat'ın karakteri irade gücü, ikna kabiliyeti ve ender görülen siyasi kapasitesi ile bir şekilde İslam'ın o zalim ve bencil peygamberine benzer nitelikte yoğurulmuştu. Ancak o öyle ileri görüşlüydü ve Fransız ihtilali ile ilgili incelemelerinden, öyle derinden etkilenmiş durumdaydı ki kendi İslami fikirlerini değiştirmekle birlikte ve zamana ayak uydurabiliyordu. Mad-

252

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

di bir gelişme olarak, Türkiye'de, Türkiye'yi Avrupa bir düzeyde tutacak ve aynı zamanda Türk ayrıcalıklarını ve geleneklerini mümkün olduğunca koruyacak bir anayasa oluşturma amacındaydı.

Ancak Mithat kalben Müslümandı. Diğer Türkler gibi haremden büyümüşü, annesi ona yalan söylemeyi ve insanları kandırmayı öğretmiş, karakteri hanımların skandali ve entrikalarıyla bozulmuştu.

Sayfa :65

if it be your will to change the succession in favour of Prince Youssef İzzedin, let your will be done.' But do not ask him to make reforms. He is past management."

"And getting desperate," added Avni. I did but ask him to defer his intrigues until

Sayfa 65

Eğer veraseti Prens Yusuf İzzettin'in lehine değiştirmeyi irade buyuruyorsanız öyle olsun. Ama ondan reformlar yapmasını istemeyin. "Onun devri kapandı artık" dedi ve devam etti. "Ve giderek umutsuzlaşıyor." "Bunu yaptım, ondan entrikalarını ortalık biraz sakinleşinceye kadar ertelemesini istedim, o ise bana öldürecek gibi baktı.

Sayfa :68

Midhat. "Curtain rises. First Act. Insurrection in Herzegovina. Servia and Montenegro preparing for war. Second Act. Greeks and Roumanians coming to the rescue. Third Act. Czar throws off the mask. The Bosphorus for Russia, Holy Russia, the symbol of orthodoxy and liberty. The Sultan to his palace at the Seraglio. The Sheik-ul-Islam chosen by the Czar to carry out his orders and dictate to the

253

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa : 68

humble Mussulman. Russia to be master of the Mediterranean. The Panslavist hordes to swoop down on Trieste. Later India to be snatched from the English. Of course, his scheme includes the protection of his sacred Majesty the Sultan by 20,000 Russians, who may land here at any time."

Avni frowned like a thunder-cloud as he listened. "All the more reason to act at once."

"If the Sultan gets wind of our conspiracy," coughed Ruchdi, "the bowstring or the Bosphorus for us," and his eyes rolled tearfully.

Sayfa 68

(Mithat) "Perde kalkıyor. Birinci perde, Hersek'de ayaklanma. Sırbistan ve Karadağ savaşta hazırlanıyor. İkinci perde, Yunanlılar ve Romenler kurtarmaya geliyor. Üçüncü perde, Çar maskesini çıkartıyor. İstanbul Boğazi Rusya'nın, Ortodoksluğun ve özgürlüğün sembolü Kutsal Rusya'nın oluyor. Sultan saraydaki Harem'de. Çar'ın seçtiği Şeyh-ül İslâm onun emirlerini yerine getirecek ve mülevazı Müslümanlara emredecek. Rusya Akdeniz'in efendisi olacak. Panslavist ordular Trieste'ye hücum edecek. Sonra Hindistan İngilizler'den alınacak. Elbette planı, kutsal Sultan hazretlerinin buraya her an ayak basabilecek 20,000 Rus tarafından korunmasını içeriyor."

Dinlerken Avni'nin yüzü fırtına bulutu gibi karardı. "Bir an önce harekete geçmek için birçok neden var."

"Eğer Sultan bu gizli anlaşmamızın kokusunu alırsa" diye öksürdü Rüşdi. "Ya ip bekler bizi, ya da Boğaz." ve bakışlarını korkuyla etrafına dolaştırırdı.

254

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa 69

Mithat ağlayan gözlerle, oldukça kibirli biçimde meslekdaşına (Rüşdi) gülümsedi. "Yeni şeyhimizi bilmiyormuş gibisin. O, kendi çıkarları için Kur'an'ı iğne deliğinden geçirecek ya da Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlık yasasına, Sosyal Anlaşma doktrinine Şeriat (dinî yasa) onayı verecek kadar hırslı bir din adamıdır. Boğazın bütün ters akanlarını çok iyi bilir ve gemisini oradan sağ salım geçirebilir. İşte Fetva burada." Belgeyi çıkartıp okudu:

[sayfa 70] "Eğer Halife deli gibi davranırsa, eğer siyasi bilgisi eksikse, eğer kişisel harcamaları milletin dayanamayacağı kadarsa, onun tahtta kalması felâketlerle sonuçlanıyorsa, tahttan indirilmeli mi, indirilmemeli mi? Şeriat der ki: Evet!"

İmza, Şeyh-ül İslâm Hayrullah Efendi

"Tanrı'nın selâmeti onun üstüne olsun."

[Mithat] Bu gece sarayı kuşatacağız ve Abdül Aziz Efendi'ye yeni sultan V. Murat'tan sarayı bir an önce terkmesini isteyen bir emir göndereceğiz.

"Peki yeni Sultan bunu yapır mı?" diye sordu Rüşdi.

Sayfa : 71

Now I have followed them, step by step, I am able to disclose all their secrets to you?"

"Do not speak of such a thing, even in joke," said Ruchdi, shuddering. "I give

Sayfa : 72

way. If it is Abdul Aziz's fate to be deposed, deposed he must be."

Sayfa 71-72

[Avni] Padişaha gidip "...onları adım adım izledim, tüm sırlarını size anlatabilirim?" diyeyim mi?

"Bunun şakasını bile yapma" dedi Rüşdi ürpererek. "Kabul ediyorum. Eğer Abdül Aziz'in kaderi tahttan indirilmekse, indirilmeli o hâlde."

256

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa : 72

Mithat turned his crafty eye on his colleague. "Did not Abdul Aziz once attempt suicide during a temporary fit of insanity? He did. Ah, well! As you have charge of his welfare, you will, of course, be careful that the dethroned monarch be not irritated into a fresh attack." An ironical smile played across his lips as he spoke.

Sayfa 72

Mithat kurnaz bakışlarını meslekdaşına çevirdi. "Abdül Aziz bir zamanlar geçici bir delilik nöbeti esnasında intihar girişiminde bulunmadı mı? Bulundu. O hâlde! Bakımını üstlendiğine göre, tabii ki yapacaksın. Dikkat et de bu tahtından indirilmiş hükümdar yeni bir krize girmesin." Konuşurken dudaklarına alaycı bir gülümseme takıldı.

Sayfa : 180

CHAPTER XX.

PRINCE ABDUL HAMID, round whom Fate was weaving all this web of intrigue, was the third son of Sultan Abdul Mejid. He was born on the 22nd September, 1842, of an Armenian mother, and his appearance has little in common with that of his father or his uncle, Abdul Aziz. Indeed, he bears but slight resemblance to the robust typical Turk. Spare, nervous, swarthy, with great mobility of feature, he was, his Armenian nose apart, rather the type of the Arab.

257

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • Sultan V. Murat

Sayfa : 181

debauchery, and utterly neglected those studies and occupations fitted for a young prince. His profligacy was so open, and so cynical, that Scutari and the neighbourhood around still preserve the recollection of it.

Sayfa 180

BÖLÜM XX.

Kaderin tüm bu entrika ağlarını etrafında örüdüğü Prens Abdül Hamit, Sultan Abdül Mecit'in üçüncü oğluydu. 22 Eylül 1842'de, Ermeni bir anneden doğdu. Fiziksel olarak babasına ya da amcası Abdül Aziz'e çok az benziyordu. Aslında, tipik gürbüz Türk'e çok az benzerlik taşıyordu. İnce yapılı, sinirli, koyu esmer, değişken yapıydı. Ermeni burnu dışında, daha çok Arap tipliydi. Düşünceli hatlarıyla belirgin yüzü sert bir melan-koli ifadesi taşıyor, grimsi siyah gözleri bir anda derinleşir, huzursuzlanır ve vesveselenirdi. Abarhılı bir Ermeni burnu vardı, ağzı kocaman, alt dudağı çıkıktı. Zihinsel ve fiziksel olarak dikkat çekiciydi ve onda iyi ile kötünün değişkenliğini ve çelişkisini görmek mümkünsedü. İrade çöküşünün izlediği bu zekâ ışıltıları, dönemine özelliğini veren, harekete geçmedeki ve onu devam ettirme isteğindeki kararsızlığı, enerjik çabalama dönemleriyle değişen o uzun bedbinlik nöbetleri gösteriyor ki; amaç azmi ve cesaret onun büyük bir hükümdar olmasını engelleyen eksikliklerdi.

[sayfa. 181]

Tahtın veliahtı olma şansından çok uzak olan Abdül Hamit, Abdül Aziz döneminde özgür bir yaşamın tadını çıkarmış. Doğu teşrifatının katı kurallarından kurtularak, sürekli rahat yaşamış, çağınla o ihtisamlı hayat çok az hoyal etmişti. Gençliğinde kendini en aşağılık eğlencelere vermiş ve genç bir prensle yakışan çalışmalar ve mesgaleleri tamamen ihmal etmişti. Onun hovardalığı öyle açık, öyle kötüydü ki Üsküdar ve civarı hâlâ ondan izler taşıyor.

259

TARİHE MAL OLMUŞ FOTOĞRAFLAR

Büyük Lider Mustafa Kemal Atatürk'ün ASKER OLARAK Savaş Alanlarında Cepheden Cepheye Koştuğu Yıllar

LİBYA'DA 1912

ÇANAKKALE'DE 1915

BİTLİS'TE 1916

DİYARBAKIR'DA, ŞAM'DA, HALEP'TE 1917

DUATEPE'DE 10 EYLÜL 1921

KOCATEPE'DE 26 AĞUSTOS 1922

TARİHE MAL OLMUŞ FOTOĞRAFLAR

Büyük Lider Mustafa Kemal Atatürk'ün BAŞÖĞRETMEN olarak Eğitim/Öğretim Alanlarında Cepheden Cepheye Koştuğu Yıllar

Bir öğrencinin okuduğu şiiri dinlerken, BİLECİK, 20 Ocak 1923

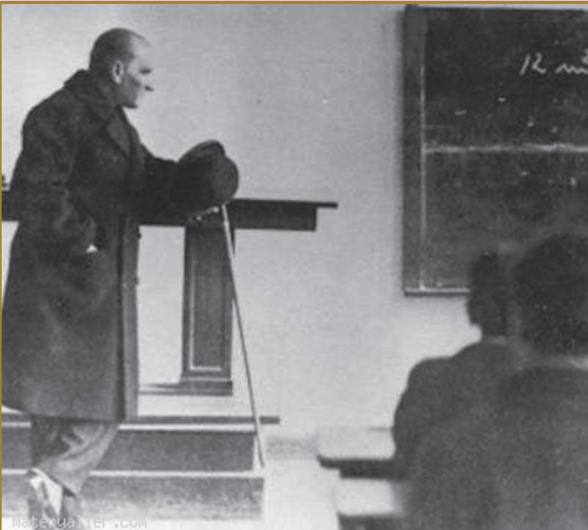
İstanbul Belediye Konservatuvarı Öğrencileriyle, Bursa, 29 Mayıs 1926

Yeni Türk Harflerini Halka Tanıtıyor, 20 Eylül 1928

Sivas, 20 Kasım 1930

İzmir Erkek Lisesinde Matematik Dersinde, 01 Şubat 1931

Kız Lisesi, Ankara, 27 Haziran 1933

TARİHE MAL OLMUŞ FOTOĞRAFLAR

Türk Dil Kurumu Toplantısına Başkanlık Ederken, 04 Ocak 1933

Mehmetçik Alfabe Sınavında, 23 Haziran 1934

Nazilli'de Öğrencilerle, 09 Ekim 1937

Sivas Lisesinde Geometri Dersi, 13 Kasım 1937

Adana İsmet Pasa Kız Enstitüsünde, 19 Kasım 1937

Adana Kız Enstitüsünde Tarih Dersinde, 19 Kasım 1937

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar :

A. Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 2000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ile ilgili araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.

B. Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış olmalıdır.

C. Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.

D. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur

E. Yayın Kurulunca yazılarda içeriğin dışında bir düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır.

F. Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.

G. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 300 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar :

A. Yazılar A-4 kağıdının bir yüzüne ve 5(Beş) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.

B. Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır.. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.

C. Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.

D. Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.

E. Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir ;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (*italik yazılmalıdır*), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (*italik yazılmalıdır*), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası.

(Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", *Belleten*, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)

F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir. .

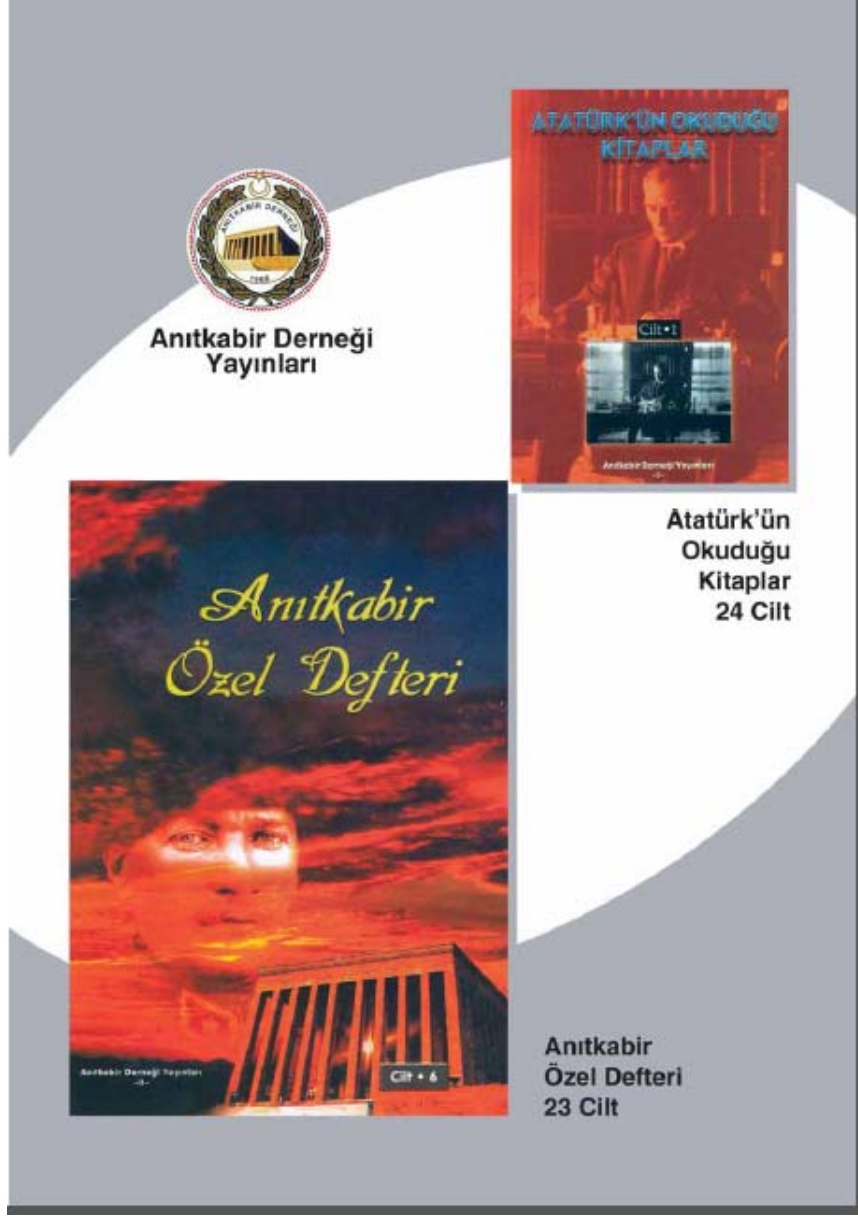
G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir.

Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).

H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR ÖZEL DEFTERİ

Yerli ve yabancı tüzel kişilerin resmi sıfatlarıyla Anıtkabir'e yaptıkları ziyaretlerde ANITKABİR Özel Defteri'ne yazdıkları duygu ve düşünceler, ATATÜRK'ün Türk ve Dünya insanları üzerinde yarattığı etkiyi görmemiz açısından önemlidir.

Anıtkabir Derneği; özellikle araştırma yapan kişi ve kuruluşlara yardımcı olmak ve isteyen kişileri bilgilendirmek amacıyla 1953 ile 2001 yılları arasında Anıtkabir'de tutulmuş toplam 36 adet ÖZEL DEFTERİ toplam 23 Cilt olarak kitap haline getirmiştir. Bu çalışmada yabancı kişi ve heyetlere ait yazılar tercüme ettirilmiştir..

Bu 23 Ciltlik Kitap setinin fiyatı 150 TL. sıdır. Kitaplar, her hangi bir kargo ücreti almadan isteyenlerin adresine gönderilmektedir.

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Yaklaşık iki yıl süren bir çalışma ile Atatürk'ün okuduğu 3.997 kitap tek tek incelenmiş, yabancı dilde olanlar Türkçeye çevrilmiştir.

Bu çalışmada; Atatürk'ün okuduğu kitaplara bazı satırların altlarını ve yanlarını çizdiği, çeşitli işaretler ve uyarılar koyduğu ve sayfa kenarlarına çeşitli notlar ve açıklamalar yazarak kendi görüşlerini belirttiği görülmüş ve bu bilgileri içeren her biri yaklaşık 500'er sayfalık 24 ciltten oluşan bir eser hazırlanmış ve istifadeye sunulmuştur.

Bu 24 Ciltlik Kitap setinin fiyatı 120 TL. sıdır. Kitaplar, her hangi bir kargo ücreti almadan isteyenlerin adresine gönderilmektedir.

KİTAP SİPARİŞLERİ İÇİN BİLGİLER

Siparişler; telefonla,e-posta ile veya internet sitemizden ürün satın alma yöntemi ile verilebilmektedir.

Tel : 0 312 231 49 34

E-Posta : anitder@ttmail.com

Web : www.anitkabir.com.tr

en sevilen akaryakıt şirketi yine opet!

KALDER Türkiye Müşteri Memnuniyeti Endeksi'ne göre 9 senedir üst üste
Türkiye'nin en sevilen akaryakıt şirketi seçildik. Teşekkürler Türkiye!

Türkiye Müşteri Memnuniyeti Endeksi (TMMME), KalDer - Türkiye Kalite Derneği ve KA Araştırma Limited Ortaklığı tarafından ACS - American Customer Satisfaction Index, CFI - Class Fornell International, National Quality Research Center ve Michigan Üniversitesi ile ortaklığı ile yürütülmektedir.

www.tmmme.org.tr